مقاماتِ ارشادیہ

تصنیف لطیف

قطب المحققین و المدققین قیوم زمان غوثِ دوران، امامنا و شیخنا و سیلتنا، شریعت پناہ، حقیقت آگاہ،

رحمۃ اللہ علیہ

حضرت مولینا الحاج حافظ محمد عنایت اللہ خان صاحب نقشبندی مجددی رامپوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ

فہرست مضامین مقامات ارشادیہ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

خُطْبَةُ الْكِتَابِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهُدٰى وَاَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتٰبَ وَلَمْ يَجْعَلْ
لَهٗ عِوَجًا ۝ قَيِّمًا لِّيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيْدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ
الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا ۝ وَاَنْعَمَ عَلَيْنَا بِاِنْزَالِهٖ عَلٰى رَسُوْلِهٖ لِيَكُوْنَ لِلْعٰلَمِيْنَ
نَذِيْرًا ۝ فَمَنْ تُحُدِّيَ بِاَقْصَرِ سُوْرَةٍ مِّنْ سُوَرِهٖ مِنَ الْفُصَحَآءِ وَبُلَغَآءِ الْعَرَبِ
فَلَمْ يَجِدْ بِهٖ قَدِيْرًا حَتّٰى ظَنُّوْا اَنَّهُمْ سُحِرُوْا تَسْحِيْرًا وَّطَهَّرَ بِهٖ قُلُوْبَنَا عَنْ رِجْسِ
الشَّيْطٰنِ وَالنَّفْسِ تَطْهِيْرًا فِيْهِ اٰيٰتٌ بَيِّنَاتٌ مُّحْكَمٰتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتٰبِ وَاُخَرُ
مُتَشٰبِهٰتٌ يَقُوْلُ الرّٰسِخُوْنَ الْكَامِلُوْنَ فِي الْعِلْمِ اٰمَنَّا بِهٖ وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيْلَهٗ اِلَّا
اللّٰهُ فَصَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ وَخَاتَمِ النَّبِيِّيْنَ صَاحِبِ قَابَ
قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى شَمْسِ الضُّحٰى بَدْرِ الدُّجٰى سِرَاجِ بِلَادِ اللّٰهِ وَخَيْرِ عِبَادِ اللّٰهِ مُحَمَّدٍ
رَّسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلٰى اٰلِهِ الْاَنْجَبِيْنَ وَخُلَفَآئِهِ الرَّاشِدِيْنَ وَ
اَزْوَاجِهٖ اُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَسَآئِرِ الْمُهَاجِرِيْنَ النَّاصِرِيْنَ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ
اَكْمَلَ صَلَوَاتِكَ وَتَحِيَّاتِكَ يَا مُجِيْبَ الدَّاعِيْنَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرّٰحِمِيْنَ ۝

اَمَّا بَعْدُ می گوید فقیر الی اللہ محمد المدعو لعنایت اللہ عفا اللہ عنہ رامپوری وطناً حنفی مذہباً نقشبندی مجددی مشرباً کہ این عجالہ نافعہ مختصریست در بیان طریقۂ انیقۂ حضرات نقشبندیہ مجددیہ و دقائق مقامات سلوک ایشان و آداب شیخ کہ بر طالبان این راہ ضروری ست و بیان بعضے مصطلحات صوفیائے متقدمین و متاخرین و حضرت مجدد الف ثانی رح از کتب معتبرۂ این حضرات اخذ نمودہ پیشکش سالکان جادۂ معرفت و حقیقت کردہ و در بیان بعضے حالات و کمالات حضرت سیدنا و مرشدنا و مولانا مہبط انوار طریقت مرکز دائرۂ حقیقت آیۃ من آیات اللہ قدوۃ المحققین زبدۃ العارفین سرآمد علمائے راسخین واقف اسرار قاب قوسین محبوب رب المشرقین حضرت مولانا محمد ارشاد حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ و بعضے مقاصد قدسیہ کہ از فیوض آن محرم راز یزدانی حضرت ایشان در مدت سی سال بگوش ہوش اصغا نمودم و مطالعہ اش بر طالبان این راہ لازم و سالکان طریق را موجب حصول بصیرت تامہ ۔ و این رسالہ را بر دو مقصد و خاتمہ و ضمیمہ منقسم ساختم واللہ ولی التوفیق و ہو خیر رفیق ۔

مقصد اول در بیان طریقۂ انیقۂ سلوک حضرات نقشبندیہ مجددیہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم ۔

مقصد دوم در بیان بعض اصطلاحات صوفیائے متقدمین و متاخرین و مصطلحات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین ۔

خاتمہ در بیان حالات حضرت ایشان قدس سرہ الاقدس ۔

ضمیمہ در بیان بعضے از اعمال و وظائف معمول بہ مشائخ این طریقۂ عالیہ و شجرہا وغیرہ

مقصد اوّل

بدانکہ مقصود از خلقتِ انسانی اداے وظائف بندگی ست، و دوام اقبال بجناب قدس سبحانہ وتعالیٰ واین معنی بے تحقق کمال اتباع سید الاوّلین والآخرین ظاہراً وباطناً علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اکملہا صورت نہ بندد و رَزَقَنَا اللّٰہُ وَاِیَّاکُمْ کَمَالَ اِتِّبَاعِہٖ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم قَوْلاً وَّفِعْلاً ظَاہِرًا وَّبَاطِنًا عَمَلاً وَّاِعْتِقَادًا اٰمِیْنَ یَارَبَّ الْعٰلَمِیْنَ ؎

بعد از خدائے ہرچہ پرستند ہیچ نیست
بے دولت ست آنکہ بہیچ اختیار کرد

ہرچہ غیر از حق سبحانہ مقصود ست معبود ست واز عبادتِ غیر وقتے نجات شود کہ غیر از حق سبحانہ جلّ وعلا مقصود نماند اگرچہ از مقاصد اخروی وتنعمات بہشتی باشد۔ ہرچند این مقاصد از حسنات ست اما نزد مقربان لایزالی منجملہ سیئات، ہرگاہ در امور اخروی حال بدین منوال باشد از امور دنیویہ چہ گوید کہ دنیا مغضوبہ حق سبحانہ است تا اورا آفریدہ ہرگز بجانب او نگہ نکردہ حُبِّ او سر گناہان ست وطالبان آن سگان مستحق لعن وطرد اند اَلدُّنْیَا مَلْعُوْنَۃٌ وَّمَلْعُوْنٌ مَّا فِیْہَا اِلَّا ذِکْرُ اللّٰہِ وَمَا وَالَاہٗ قَالَ اللّٰہُ تَبَارَکَ وَتَعَالیٰ قُلِ اللّٰہُ ثُمَّ ذَرْہُمْ اشارہ بآن مقصد عالی ست۔

جامعیت انسان سبب دُوری اوست از مقصد اصلی

وانسان چونکہ جامع ترین موجودات ست وبواسطہ ہر جزوے از اجزا تعلقی وگرفتاری در رُوے بموجودات متکثرہ پیدا است پس فی الحقیقۃ جامعیت او باعث دوری او از جناب قدس خداوندی جل سلطانہ از ہمہ بیش گشت و تعلقات متعددہ

سبب محرومی او از ہمہ زیادہ آمد اگر بتوفیق ایزدی عزشانہ خود را ازین تعلقات پراگندہ جمع ساز د در صحبت قہقری نماید فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا ورنہ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيْدًا بہترین موجودات بواسطہ جامعیت چونکہ انسان ست بدترین مخلوقات بواسطۂ ہمین جامعیت ہم اوست آئینہ بواسطۂ جامعیت اتم اگر رو بعالم دارد از ہر چہ گویند مکدر ترست و اگر رو بحق سبحانہ و تعالیٰ دارد و مصفا تر و از ہمہ بیش نماید رَزَقَنَا اللّٰهُ سُبْحَانَهٗ وَاِيَّاكُمْ وَنَجَّانَا مِنْ هٰذِهِ التَّعَلُّقَاتِ بِحُرْمَةِ النَّبِيِّ الْمُصْطَفٰى الْمَمْدُوْحِ صلی اللہ علیہ وسلم بِقَوْلِهٖ سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ مِنَ الصَّلَوَاتِ اَتَمُّهَا وَمِنَ التَّسْلِيْمَاتِ اَكْمَلُهَا۔

لزوم تزکیۂ نفس برائے حصول مقصد

پس مقصود و مطلوب حقیقی حق است سبحانہ و تعالیٰ و ایمان حقیقی باو سبحانہ و این وابستہ است بنفی ہر دو آلہۂ آفاقی و انفسی، آلہۂ آفاقی عبارت از معبودات باطلۂ کفرہ و فجرہ است مثل لات و عزیٰ وغیرہ و آلہۂ انفسی عبارت از ہوائے نفسانی است کما قال اللہ تعالیٰ اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوَاهُ و حکم ظاہر شریعت بمجرد ابطال آلہۂ آفاقی نیز متحقق می شود و این قسم ایمان صورت ایمان ست اما حقیقت ایمان منوط بابطال آلہۂ انفسی ست صورت ایمان را احتمال زوال ست و حقیقت ایمان ازین احتمال محفوظ چہ در صورت ایمان اول نفس امارہ از انکار و کفر خود باز نماندہ است بیش ازین نیست کہ تصدیق قلبی پیدا کردہ است باوجود منازعت نفس امارہ و در ایمان حقیقی نفس امارہ کہ بالذات سرکش است بانقیاد آمدہ ست و از سرکشی باز ماندہ بشرف ایمان مشرف گشتہ مقصود از تکلیفات شرعیہ تعجیز نفس ست و تخریب او چہ قلب فی حد ذاتہ منقاد احکام الٰہی ست جل سلطانہ اگر خبثے در قلب پیدا شدہ بواسطۂ مجاورت نفس ست

تواضع زگردن فرازان نکوست گدا گر تواضع کند خوئے اوست

پس تزکیہ نفس ضروری آمد تا حقیقت ایمان صورت بندد و از زوال محفوظ ماند و تزکیہ نفس مربوط بدرجہ ولایت ست کہ عبارت از فنا و بقاست تا بدرجۂ ولایت نرسد اطمینان نفس محال و تا نفس باطمینان نہ پیوند دبوئے از حقیقت ایمان بمشام جان نرسد و از خوف زوال مصوّن نماند اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ؎

از پے این عیش و عشرت ساختن صد ہزاران جان ببابد باختن

فنائے قلب پیش از فنائے نفس ضروری ست

پس اوّلاً بفنائے قلب باید کوشید کہ مقدمہ است برائے فنائے نفس و اتیان امور مذکورہ موقوف براخلاص و تقوی قال اللّٰہ تبارک و تعالیٰ فَاعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ الآیۃ. فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ الآیۃ ہر کرا اخلاص و تقوی بیشتر ترقی او در مراتب قرب زیادہ تر چنانچہ قال تبارک و تعالیٰ : اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ و طلب زیادت در مراتب قرب کہ غیر متناہی ست از ضروریات چنانچہ فرمود او تعالیٰ وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا یعنی آنچہ کہ حاصل شود بس نکند بقول سعدی شیرازی رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ ؎

نہ حسنش غایتے دارد نہ سعدی راسخن پایان
بمیرد تشنہ مستسقی و دریا ہمچنان باقی!

و قناعت بران حرام کَمَا هُوَ مَفْهُوْمٌ مِّنَ الْاَمْرِ الْمَذْكُوْرِ و مولانائے روم می فرمائند ؎

اے برادر بے نہایت درگہی ست ہر چہ بروے می رسی بروے مایست

وفرمود موسیٰ علیٰ نبینا وعلیہ السلام لَآ اَبْرَحُ حَتّٰی اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَیْنِ اَوْ اَمْضِیَ حُقُبًا وایضاً فرمود: هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰی اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا۔

تلاشِ مرشد وصفاتِ مرشد

پس امور مذکورہ از قبیل فرائض ست واستحصال آن موقوف بر اتباع پیر کامل مکمل نہ ناقص چنانچہ فرمود حق سبحانہٗ وتعالیٰ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُوْرًا الآیہ وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهٗ عَنْ ذِكْرِنَا

اے بسا ابلیس آدم روئے ہست　　　　پس بہر دستے نباید داد دست

اگر طالب شخصے عالم ست از کتاب وسنت خود علامات واحوال کملا دریابد واگر عالم نیست از علماء بپرسد فَاسْئَلُوْٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ وبعد طے مراحل اگر ارادۂ بیعت نماید ضرورست کہ ملاحظہ نماید کہ شخصے کہ باآن ارادۂ بیعت دارد استقامت بر اوامر ونواہی وکل امور شرعیہ داشتہ باشد ومستقیم الاحوال بود کہ این اثر اطمینان قلب ونفس ست وبہتر آن ست کہ شیخ متشخص احوال باشد یعنی تشخیص تام باحوال طالب وبصیرت مالاکلام بہ تشخیص خود داشتہ باشد مگر شخص موصوف بزمانہ کثیرہ وقرون متداولہ کہ امور مذکورہ در آن بالاصالۃ وبالذات متحقق شوند ظاہر وپیدا می شود۔ پس اگر طالب را بزمانہ طلب دستیاب نشود، باید کہ بمتبعان شخص موصوف رجوع نماید ہرچند کہ تشخیص بالذات باآنہا متحقق نیست لاکن بالتبع وآنہم غنیمت ست وبر تقدیر عدم آن رجوع نماید بطرف آن کس کہ معرفت در تلوین احوال طالب اورا حاصل شود وبعد بیعت اگر بنظر طالب امرے ازو خلاف شرع واقع شود تاویل نماید یا بر سکر محمول یا بر عدم فہم معنی آن واگر شعار آن فسق باشد واجب ست کہ ترک سازد ورجوع نماید بدیگرے واحیاناً اگر بمقتضائے بشریت واقع شود معذور باید داشت چنانچہ بعضے را از صحابہ رضی اللہ عنہم واقع شدہ۔

مرید و مراد

وسالکان راہ از دو حال خالی نیستند مرید اند یا مراد، اگر مراد اند طوبیٰ لہم براہ انجذاب و محبت کشان کشان خواہند برد و بمطلب اعلیٰ خواہند رسانید و ہرادبے کہ در کار ستو و بتوسط یا بے توسط تعلیم شان خواہد شد واگر زلتے واقع شود زود متنبہ خواہند فرمود و برآن مواخذہ نخواہند کرد واگر بہ پیر ظاہر احتیاجے داشتہ باشند بے سعی ایشان بآن دولت دلالت خواہند فرمود بالجملہ عنایت اللہ جل سلطانہ متکفل حال این بزرگواران است بسبب و بے سبب کار ایشان خواہند کرد اَللّٰہُ یَجْتَبِیْٓ اِلَیْہِ مَنْ یَّشَآءُ واگر مرید اند شرائط و آداب ضروریہ کہ موقوف علیہ اصلاح ایشان ست در معرض بیان آوردہ می شود بگوش ہوش باید شنید۔

آداب مرشد

بدانکہ طالب را باید کہ روئے دل خود را از جمیع جہات گردانیدہ متوجہ پیر خود سازد و در حضور شش بے اذن او بنوافل و اذکار نپردازد و بغیر او التفات نماید و کلیۃً متوجہ او بنشیند حتیٰ کہ بذکر ہم مشغول نشود مگر آنکہ او امر کند و غیر از نماز فرض و سنت مؤکدہ در حضور او ادا نکند۔

نقل کردہ اند از سلطانے کہ وزیرش پیش او استادہ بود، اتفاقاً درین اثنا آن وزیر التفاتے بجانب جامۂ خود کردہ بند آنرا بدست خود راست می ساخت درین حال نظر سلطان برآن وزیر افتاد دید کہ بغیر او متوجہ ست بزبان عتاب گفت کہ این را ہضم نمی توانم کرد کہ تو وزیر من باشی و در حضور من بہ بند جامہ التفات نمائی۔

باید اندیشید کہ ہرگاہ کہ وسائل دنیا ے دنیہ را آداب دقیقہ در کار ست وسائل وصول الی اللہ را بوجہ اتم و اکمل رعایت این آداب لازم خواہد بود و مہما امکن در جائے نہ ایستد کہ سایۂ او بر جامہ یا سایۂ او افتد و در مصلائے او قدم نہد و در متوضائے او طہارت نکند و ظروف خاصہ او استعمال نکند و در حضور او آب طعام

تناول نماید و بکسے سخن نگوید بلکه متوجه احدے نگردد و در غیبت او جائیکه اوست پائے دراز نکند و بزاق و بینی بجانب او نیندازد و هرچه از وے صادر شود آنرا صواب داند اگرچه بظاهر صواب نماید او هرچه می کند از الهام می کند و باذن خداوندگار کار می کند برین تقدیر اعتراض را گنجائش نباشد اگرچه در بعضے صور در الهامش خطا راه یابد چه خطائے الهامی در رنگ خطائے اجتهادی است ملامت و اعتراض بران مجوز نیست و ایضاً چون این را محبتے با پیر پیدا شده است پس در نظر محب هرچه از محبوب صادر شود محبوب نماید مجال اعتراض بهر تقدیر نیست و در کلی و جزوی اقتدا بشیخ کند چه در خوردن و پوشیدن و چه در خفتن و طاعت کردن و نماز را بطور او ادا باید کرد و فقه را از عمل او اخذ باید نمود ؎

آنرا که در سرائے نگارست فارغ ست　　　از باغ و بوستان و تماشائے لاله زار

الغرض هیچ اعتراض را در حرکات و سکنات او مجال ندهد اگرچه بمقدار حبه خردله باشد زیرا که اعتراض بجز از حرمان نتیجه نیست و بے سعادت ترین جمیع خلائق عیب بین این طائفه علیه است نجانا الله سبحانه من هذا البلاء العظیم. و طلب خوارق و کرامات از شیخ خود نکند اگرچه این طلب بطریق خواطر و وساوس باشد هیچ نشنیده که مومنے از پیغمبرے طلب معجزه نموده باشد معجزه طلبان کفارند و اهل انکار ؎

معجزات از بهر قهر دشمن ست　　　بوئے جنسیت پے دل بردن ست

موجب ایمان نباشد معجزات　　　بوئے جنسیت کند جذب صفات

اگر خدشه پیدا شود در خاطر آنرا بے توقف عرض نماید اگر حل نشود تقصیر بر خود نهد و هیچ منقصت بجناب شیخ عائد نسازد و واقعه که رو دهد از شیخ پنهان ندارد و تعبیر وقائع از و طلب کند و تعبیریکه بر طالب منکشف شود نیز عرض نماید و صواب و خطا را از و جوید و بکشوف خود هرگز اعتماد نکند که حق با باطل درین دار ممتزج ست

وصواب باخطا مخلط و بے ضرورت و بے اذن او از وجدا نشود کہ غیر اورا بروے گزیدن منافی ارادت ست و آواز خود را بر آواز او بلند نکند و با او سخن بلند نگوید کہ سوء ادب ست چنانچہ قال تبارک وتعالیٰ بشان نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا تَرْفَعُوْا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِیِّ وَلَا تَجْهَرُوْا لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ وہر فیضے کہ برسد وہر فتوحے کہ مدرک شود آن را بتوسط شیخ تصور نماید واگر در واقعہ بیند کہ فیضے از مشائخ دیگر رسیدہ است آنرا نیز از پیر خود داند و داند کہ چون پیر جامع کمالات وفیوض ست فیض خاص از پیر مناسب استعداد خاص مرید ملائم کمال شیخے از مشائخ کہ صورت افاضہ زوے ظاہر شدہ و بمرید رسیدہ است ولطیفہ از لطائف پیر کہ مناسبت بآن فیض دارد بصورت آن شیخ ظاہر شدہ است بواسطۂ ابتلاء مرید آن لطیفہ را شیخ دیگر خیال نمودہ است وفیض را ازان دانستہ این مغلطہ عظیم است و جائے مزلۂ اقدام حق سبحانہ تعالیٰ از زلت قدم نگہ دارد و بر محبت واعتقاد پیر مستقیم دارد بحرمت سید البشر علیہ وعلیٰ آلہ الصَّلَوَاتُ والتسلیمات اتمہا واکملہا بِالْجُمْلَةِ اَلطَّرِیْقُ كُلُّهٗ اَدَبٌ ہیچ بے ادب بخدا نرسد ؎

از خدا خواہیم توفیق ادب ۔ بے ادب محروم ماند از فضل رب

واگر مرید خود را در رعایت بعضے از آداب مقصر داند و در اداے ماینبغی نرسد و سعی ہم نتواند از عہدہ برآید معفوست اما از اعتراف بتقصیر چارست واگر عیاذاً باللہ سبحانہ رعایت آداب نکند و خود را مقصر ہم نداند از برکات این بزرگواران محروم ست ؎

ہر کرا روئے بہ بہبود نداشت ۔ دیدن روئے نبی سود نداشت

آرے مریدے کہ ببرکت توجہ پیر بمرتبۂ فناء وبقا برسد و راہ الہام وطریق فراست بروے ظاہر شود و پیر آنرا مسلم دارد و بکمال او گواہی دہد می رسد کہ بہ بعضی الہام بہ پیر خود خلاف کند و بمقتضائے الہام خود عمل کند

اگرچہ نزد پیر خلاف آن متحقق شود چہ این مرید درین وقت از ربقۂ تقلید بر آمدہ است و تقلید درحق وے خطا است نمی بینی کہ اصحاب پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و علیہم الصلوات والتسلیمات در امور اجتہادیہ در احکام غیر منزلہ با آن سرور خلاف کردہ اند و در بعضے اوقات صواب بجانب اصحاب ظاہر شدہ است کما لایخفی علی ارباب العلم۔

ضرورت سلوک و فضیلت طریقۂ نقشبندیہ قدس سرہ

پس باید دانست کہ چون این امور منوط باخلاص است کما قال تبارک و تعالی الا للہ الدین الخالص و آن بے فنا صورت نہ بندد و محبت ذاتیہ متصور نشود لاجرم سلوک طریق صوفیہ کہ محصل فنا و محبت ذاتیہ است نیز ضروری آمد تا حقیقۃ اخلاص متحقق شود و طرق صوفیہ در مراتب کمال و تکمیل چونکہ متفاوت اند پس ہر طریقے کہ ملتزم متابعت نسبت سنیہ باشد از برائے اختیار اولی و انسب ست و آن طریق اکابر نقشبندیہ است قدس اللہ تعالی اسرارہم العلیۃ چہ این بزرگواران درین طریق التزام سنت نمودہ اند و اجتناب از بدعت فرمودہ مہما امکن عمل برخصت تجویز نمی کنند اگرچہ بظاہر در باطن نافع یابند و عمل بعزیمت از دست نمی دہند اگرچہ بصورت در سیرت مضر و احوال و مواجید را تابع احکام شرعیہ ساختہ اند و اذواق و معارف را خادم علوم دینیہ و السنہ جواہر نفیس شرعیہ را در رنگ طفلان بجوز و مویز وجد و حال عوض نمی کنند و بترہات صوفیہ مغرور و مفتون نمی گردند از نص بفص نمی گرایند و از فتوحات مدنیہ کہ وحی ست بفتوحات مکیہ کہ کشف ست التفات نمی نمایند مع ذلک طریق ایشان موصل و اقرب طرق ست چہ نسبت ایشان بحضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ منسوب ست فوق ہمہ نسبتہائے مشائخ۔ اما فہم ہرکس بمذاق این اکابر نرسد حضرت خواجہ احرار رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ خواجگان این طریقہ علیہ بہر زراقی و رقاصی نسبت ندارند کارخانہ ایشان بلند ست ؎

چیست باشد شرح او اندر جہان! ہمچو رازِ عشق باید در نھان!

لیک گفتم وصفِ او تا رہ برند! پیش ازان کز فوت او حسرت خورند

اگر دفاتر در بیان خصائص وکمالات این برگزیدگان ثبت نمودہ آید حکم قطرہ دارد از دریائے بے نہایت

ع دادیم نشان زِ گنج مقصود ترا

ازالۂ وہمے

متوہم نشود کہ اکابر سلاسل دیگر بغیب ذات ونقطۂ نہایت النہایت نرسیدہ اند بخلاف سلسلۂ ہذا، مَعَاذَ اللّٰہ عَنْ ذٰلِکَ برائے رفعِ توہم مذکور عبارت حضرت امام ربانی مجدد و منور الف ثانی رضی اللہ عنہ از رسالۂ مکاشفہ نقل می شود، بگوشِ ہوش باید شنید:

باید دانست کہ سلوک حضرت صدیق اکبرؓ بعد از تحصیل جذبہ نہ سلوک فوقانی ست کہ بحضرت امیر کرم اللہ وجہہ منسوب است وازان تعبیر باین عبارت فرمودہ اند سَلُوْنِیْ عَنْ طُرُقِ السَّمَآءِ فَاِنِّیْ اَعْلَمُ طُرُقَ السَّمٰوٰتِ مِنْکُمْ عَنْ طُرُقِ الْاَرْضِ واین سلوک تعلق بسیر آفاقی دارد بلکہ آن سلوک از قبیل سیر انفسی است بآن می ماند کہ نقبی از خانۂ جذبہ کندہ اند وتا غیب ذات رسانیدہ اند وبآن راہ رفتہ اند حضرت رسالت خاتمیت علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اکملہا نیز ازین راہ بنہایت رسیدہ اند وسلوک فوقانی نیز کہ بسیر آفاقی تعلق دارد ہرچند مقتبس از مشکوٰۃ آنحضرت است علیہ الصلوٰۃ والسلام اما مخصوص حضرت امیرؓ ست خلفائے ثلثہ از راہہائے دیگر بغیب رفتہ اند مسلک حضرت صدیق اکبر معلوم گشت ومسلک حضرت فاروقؓ جداست وہمچنین حضرت ذوالنورین طریق علیحدہ دارند وتسلیک سالکان باین مسالک اربع واقع است تسلیک بمسلک حضرت امیرؓ خود شائع است واکثر سلاسل بہمان مسلک متوجہ مقصود اند وہمچنین مسلک حضرت صدیق اکبر

از سلاسل دیگر مخصوص بسلسلۂ خواجہا ست اما مشائخ کبار از غیر این سلسلہ نیز بآن مسلک سلوک نمودہ بمقصود رسیدہ اند وچون تسلیک این مسلک بواسطۂ خفا و تستر صعوبتے داشت چنانچہ مولوی بآن اشارہ فرمودہ ؎

نقشبندیہ عجب قافلہ سالارانند　　　　که برند از رہ پنہان بحرم قافلہ را

وہمچنین مسالک حضرت فاروق رض و حضرت ذی النورین رض خفائے داشتند و تسلیک آنہا متعسر بود و مسلک حضرت امیر رض ظہوری داشت ہمان مسلک حضرت امیر رض شائع گشت و مشائخ ہمین مسلک ظاہر را اختیار کردند و ایضاً چون حضرت امیر متاخر بودند مسلک ایشان شیوع پیدا کرد لاجرم سلاسل آن منتسب گشتند و ہمان مسلک را اختیار نمودند و بعضے قاصر فہمان تسلیک و تکمیل را مخصوص بحضرت امیر رض دانند و خلفائے ثلثہ را کمل غیر مکمل خیال می کنند فریاد از جہالتہائے ایشان چون سلوک ایشان بمسلک حضرت امیر واقع شدہ است ماسوائے آن را نفی کردہ مرتکب این امر شنیع می گردند ؎

جو آن کرمے کہ در سنگے نہان ست　　　　زمین و آسمان او ہمان ست

این حقیر بعضے اکابر مشائخ را دیدہ کہ بمسلک حضرت فاروق رض سلوک نمودہ اند و حضرت غوث الثقلین باین مسلک بغیب ذات واصل گشتند و در مسلک حضرت امیر از فنا و بقا کہ اول قدم در ولایت ست ترقی نمودہ اند و حضرت شیخ ابو سعید خراز بمسلک حضرت فاروق رض سالک گشتہ اند مگر نشنیدہ اند کہ پیغمبر علیہ من الصلوات اتمہا و من التحیات اکملہا فرمودہ لَوْ كَانَ بَعْدِي نَبِيٌّ لَكَانَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اگر معنی تکمیل و افادہ در ایشان نمی بود تسلیک این مشائخ بمسلک حضرت فاروق رض از کجا بودے فَتَأَمَّلْ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْقَاصِرِيْنَ۔

فضیلت صدیق اکبر

و بعضے حضرت علی رض و طریقۂ ایشان را بر طریقۂ صدیق اکبر رض از حدیث اَنَا مَدِيْنَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا

ترجیح دادہ اند و از حدیث مذکور ترجیح ہرگز ثابت نمی شود زیرا کہ علم و عرفان بعروج متحقق و ثابت می شود و آنرا قرب ولایت می نامند و ترجیح نبوت را بر ولایت از تصانیف امام الطریقہ ظاہر و باہر و حضرت صدیق اکبرؓ بکمالات نبوت متصف شدہ اند چنانچہ در شان او شان وارد ست اَنَا وَ اَبُوْ بَكْرٍ كَهَاتَيْنِ الْاِصْبَعَيْنِ و در شان حضرت فاروقؓ فرمودہ اند لَوْ كَانَ بَعْدِیْ نَبِیٌّ لَكَانَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ و علیٰ ہٰذا در شان حضرت ذی النورینؓ پس از احادیث کہ در شان این بزرگواراں وارد اند فرق فیما بینہم ظاہر و باہر گشت و نیز حضرت امام ربانی رضی فرمودہ اند:

توضیح مزید پئے ازالۂ وہم و فضیلت خاصۂ غوث الاعظمؒ

باید دانست کہ واصلان ذات این بزرگان کہ با فراد ملقب اند نیز قلیل قلیل اند از اکابر صحابہ و ائمہ اثنا عشر از اہل بیت رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین باین دولت فائز ند و از اکابر اولیاء اللہ غوث الثقلین قطب ربانی محی الدین شیخ عبد القادر جیلانی قدس اللہ سرہ الاقدس باین دولت ممتاز ند و درین مقام شان تمام دارند کہ اولیائے دیگر ازان خصوصیت قلیل النصیب اند و ہمین امتیاز فضلی باعث علو شان ایشان شدہ است کہ فرمودہ اند قَدَمِیْ هٰذِهٖ عَلٰى رَقَبَةِ كُلِّ وَلِیِّ اللّٰهِ اگرچہ دیگران را ہم فضائل و کرامات بسیارست اما قرب ایشان بآن خصوصیت از ہمہ زیادہ ترست در عروج بآن کیفیت کسے بایشان نمی رسد باصحاب و ائمہ اثنا عشر درین باب مشارک اند ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ط وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ۔

لطائف عشرہ و بیان دائرۂ امکان

لہٰذا امور ضروریہ برائے تزکیۂ نفس وتحصیل کمالات باطنیہ بروفق بیان این اکابر از اقوال ایشان اقتباس نمودہ درمعرض بیان می آریم۔ وَمِنَ اللہِ التَّوْفِیْقُ۔

بداں کہ انسان مرکب از لطائف عشرہ است، پنج از عالم امر و پنج از عالم خلق۔ اکابر ایں طائفہ علیہ شروع تعلیم مبتدی از لطائف[1] عالم امر مقرر فرمودہ اند زیرا کہ کمالاتے کہ بعالم امر تعلق دارند مقدمات اند مر معارج کمالاتے را کہ بعالم خلق متعلق اند وکمالات اولی از ظلیۃ خالی نیستند و مخصوص اند بکمالات ولایت وکمالات ثانیہ از شائبۂ ظلیت کہ مناسب ظہورات این نشأ دنیویہ اند برآمدہ اند از مقامات نبوت نصیب کامل یافتہ۔ پس طریقت وحقیقت کہ بولایت مربوط اند خادمان باشند مر شریعت راکہ ناشی از مرتبۂ نبوت ست و ولایت زینہ باشد مر عروج نبوت را۔

بدان اَرْشَدَکَ اللہُ تَعَالٰی کہ ولایت عبارت از قرب الٰہی ست جل سلطانہ کہ بے شائبۂ ظلیت صورت نہ بندد و بے حیلولۃ حجب حصول نہ پذیرد اگر ولایت اولیاست البتہ بداغ ظلیت متسم ست و ولایت انبیاء علیہم الصلوات والتسلیمات ہرچند از ظلیت برآمدہ اما بے حیلولۃ حجب اسمأ وصفات متحقق نیست و ولایت ملاء اعلیٰ ہرچند از حجب اسمأ وصفات بلند رفتہ لیکن از حجب شیون واعتبارات ذاتیہ چارہ ندارد نبوت و رسالت ست کہ شائبۂ ظلیت باو راہ نیافتہ است وحجب اسمأ وصفات واعتبارات را در راہ گذاشتہ پس ناچار نبوت از ولایت افضل باشد وقرب نبوت ذاتی واصلی باشد وَمَنْ لَمْ یَطَّلِعْ عَلٰی حَقِیْقَتِہِمَا حَکَمَ

بِالْعَكْسِ وَجَزَمَ بِالْقَلْبِ پس چون ولایت زینه باشد مر عروج نبوت را معلوم شد که سیرے که اکابر نقشبندیه قدس اسرارہم اختیار کردہ اند و ابتدا از عالم امر نمودہ اولیٰ وانسب ست چه ترقی از ادنی که عالم امر ست باعلیٰ که عالم خلق ست باید نمود نه از اعلیٰ بادنیٰ چنانچه انبیاء علیهم الصلوات والتسلیمات شروع سیر از عالم امر نمودہ اند واز شریعت بحقیقت آمدہ اند که تعلق بعالم خلق دارد فافهم وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْمُمْتَرِيْنَ ۔

اصل لطائف

باید دانست که اصل ہر لطیفه که از عالم خلق ست اصل لطیفه از لطائف عالم امر ست مثلاً اصل نفس اصل قلب ست واصل باد اصل روح واصل آب اصل سر واصل نار اصل خفی واصل خاک اصل اخفی ست

بودن لطائف نیز براقدام انبیاء علیهم السلام و بیان تخصیص آن

وہریک لطیفه زیر قدم یکے از انبیائے (علیہم السلام) اولوا العزم واقع ست وبیان تخصیص ہر یکے از لطائف بایکے از انبیائے اولوا العزم مبنی بر چند مقدمات ست ۔

مقدمه اولیٰ ولایت بر پنج درجه است ۔ درجهٔ اول مناسبت بتجلی افعالی دارد وآنرا مقام قلب گویند ودرجهٔ ثانیه مناسبت بتجلی صفات ثبوتیه دارد وآنرا مقام روح نامند ودرجهٔ ثالثه مناسبت بتجلی شیونات ثبوتیه دارد وآنرا مقام سر گفته اند ودرجهٔ رابعه مناسبت بتجلی صفات سلبیه دارد که مقام تقدیس وتنزیه است آنرا مقام خفی گویند ودرجهٔ خامسه که جامع جمیع درجات ست وقابلیت تجلی ذاتی دارد وآنرا بمقام اخفی تعبیر کنند ۔

مقدمهٔ ثانیه حقائق ممکنات ظلال اسماء وصفات الہیه جل شانه اند که باعدام تعبیر کردہ می شوند یعنی عدم که مضاف باشد بسوئے صفت وحقائق انبیاء علیهم السلام اصول آن ظلال اند یعنی صفات وجوبیه حق تعالیٰ جل شانه

مقدمهٔ ثالثه تجلی ظهور شئ در مرتبهٔ ثانیه است ازانجاکه پرتو اول صفت تکوین حقیقت آدم علیه السلام ست واین صفت منشأ صدور افعال گشته وپرتو ثانی حقیقت قلب ست که محل تجلی افعالی ست باین وجه لطیفهٔ قلب زیر قدم مبارک حضرت آدم علیه السلام ست زیراکه حقیقت آدم علیه السلام صفت تکوین گشته وحقیقت قلب محل تجلی افعالی ست واصل منشأ افعال صفت تکوین ست پس حقیقت آدم علیه السلام مربی حقیقت قلب ست وعلی هذا القیاس حقیقت ابراهیم علیه السلام ورب او صفت العلم ست که اجمع جمیع صفات ذاتیه است وحقیقت روح که محل تجلیات صفات ذاتیه است بجهت مناسبت حالیت ومحلیت مرتبط باوشان گشته یعنی نسبت با قدم مبارک حضرت ابراهیم علیه السلام ست وچونکه نوح علیه السلام درین امر بایشان مشارکت دارند لهذا تعلق ارتباط لطیفه بایشان بآن وجه مذکور ست وحقیقت لطیفه سر محل تجلیات شیونات ست و رب وحقیقت موسی علیه السلام از شیونات شان الکلام ست ازین وجه لطیفهٔ مذکوره را بقدم آنحضرت مرتبط ساخته اند وحقیقت ورب عیسی علیه السلام از صفات سلبیه است که موطن تنزیه وتقدیس ست وحقیقت لطیفهٔ خفی محل تجلیات صفات سلبیه ست ازان ارتباطش بآن مسلم گشت ودرجهٔ خاصه را از درجات ولایت که قابلیت تجلی ذاتی دارد باخفی تعبیر کنند وآن زیر قدم حضرت خاتم النبیین ست صلوات الله علیه والتسلیمات زیراکه اصل آن سرور کائنات مفخر موجودات صلی الله علیه وسلم رب الارباب ست که در شیونات ازو تعبیر بشان العلم کرده می شود در تعینات تعین حبی وجامع جمیع صفات وشیونات ذاتیه است فلهذا مرکز وماورائے همه اوست صلی الله علیه وسلم چونکه لطیفهٔ اخفی محل تجلی ذاتی الهی ست وحقیقت آن سرور صلی الله علیه وسلم جامع جمیع صفات وشیونات ست وتجلی ظهور شئ بمرتبهٔ ثانیه است لهذا زیر قدم آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمد صحیح گفته شده

موسیٰ ز هوش رفت بیک پرتو صفات تو عین ذات می نگری در تبسمے

طالبے راکہ مرو صولش از لطیفۂ قلب باشد آدمی المشرب گویند و ہرکہ وصولش از لطیفۂ روح بود ابراہیمی المشرب باشد و آنکہ وصولش از لطیفۂ سر باشد او موسوی المشرب باشد و ہرکہ وصول او از لطیفۂ خفی بود او عیسوی المشرب ست و ہرکہ وصولش از لطیفۂ اخفی بود او محمدی المشرب ست صلی اللہ علیہ وسلم و علی جمیع الانبیاء والمرسلین۔

مبادی تعینات

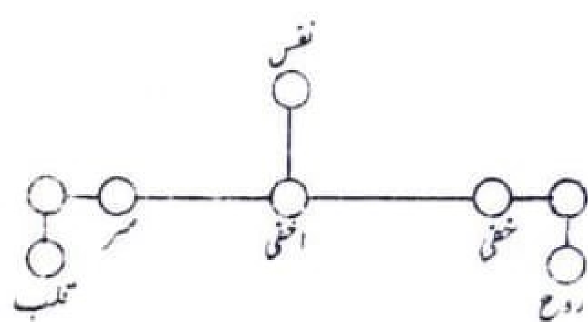
و باید دانست کہ ہرکہ مبدأ تعین او صفت کلی آمد تعینات دیگر کہ مبادی آن جزئیات آن کلی است تابع آن کس خواہند بود و زیر قدم او زندگانی خواہند نمود ازین جاست کہ می گویند فلانے زیر قدم محمد ست وفلانے زیر قدم موسیٰ وفلانے زیر قدم عیسیٰ علیہم الصلوات والتسلیمات من الله التحیات انتہا و اکملہا پس قلب زیر قدم آدم و روح زیر قدم نوح و ابراہیم و سر زیر قدم موسیٰ و خفی زیر قدم عیسیٰ علیہم السلام و اخفی زیر قدم محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔

محل ہر لطیفہ در جسم انسانی و تحقیق قلب

و جناب باری محل ہریک از لطائف در جسم انسان بمصلحت خویش مقرر فرمودہ چنانچہ محل قلب زیر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت۔

متوہم نشود کہ مراد از قلب مضغہ است کہ بجسم انسان موجود و شکل صنوبری مخروطی دارد زیرا کہ آن مضغہ کہ شکل مخروطی دارد در وسط سینہ مائل بجانب چپ محاذی پستان چپ ست نہ زیر پستان چپ چنانکہ در کتب معتبرۂ طب مذکور ست پس مراد از قلب مضغہ نیست بلکہ لطیفۂ از لطائف عالم امر ست و آن نور از قبیل مجردات است و محلش فوق عرش حق سبحانہ و تعالیٰ از حکمت غامضۂ خویش باین جا خصوصیتے و نسبتے کردہ است مگر

بعض از صوفیہ کرام رضوان اللہ علیہم اجمعین اطلاق مضغہ بر قلب نیز می فرمایند برین تقدیر مراد از قلب حقیقت جامعہ انسانی خواہد بود کہ مرکب از لطائف عالم امر و عالم خلق ست و اطلاق مضغہ بران باعتبار عناصر ست حق تعالی باین جا تعلقے پیدا کردہ است و آن نہ شکل مخروطی و نہ موجود زیر پستان چپ بلکہ محض تعلق اوست باین جا

ومحل روح زیر پستان راست بفاصلۂ مذکورہ و محل سر برابر پستان چپ بفاصلۂ دو انگشت مائل بسینہ ومحل خفی برابر پستان راست بفاصلۂ دو انگشت مائل بوسط سینہ ومحل لطیفہ اخفی درمیان سینہ ومحل لطیفۂ عنصریہ یعنی لطیفۂ قالبیہ تمام بدن ست ومحل نفس پیشانی۔

وطریقۂ ذکر زبان را بکام چسپانیدہ کہ متحرک نشود لفظ مبارک اللہ ازان محل واز محال مذکورہ از خیال بگوید بعد از انفراغ از اذکار مذکورہ مذکورہ مراقبات شروع می شود

مراقبات

اول مراقبۂ احدیت باین لحاظ کہ فیض می آید از ذاتیکہ جامع جمیع صفات ست و منزہ از جمیع نقصانات بر لطیفۂ قلب و بعد توجہ مرشد علامت تمامیت آنکہ خطرہ تا دیر نگذرد وخطرہ بر چند قسم ست بعضے ازان کہ طالب را ازالۂ آن ضروری ست بیان کردہ می شود

اقسام خطرات و علاج آنہا

خطرۂ قلبی و نفسی و قالبی و علاج ہر یکے از دیگرے فی الجملہ جدا و ممتاز ست. علاج خطرات قلبی کثرت ذکر کہ ہر لحہ در نوم و یقظہ غافل نباشد چنانچہ فرمود حق سبحانہ و تعالیٰ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِكُمْ

وعزلت از اغیار با قلتِ غذا بقدر مسنون، وعلاج خطرات نفسی کثرت نفی واثبات بحبس دم ومخالفت نفس درحرکات وسکنات ودیگر امور کہ متعلق آن باشند وبسیار تضرع وزاری با ذکر خفی ومراقبہ کہ متعلق مقام باشد کما قال اللہ تعالیٰ وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيفَةً. وعلاج خطرات قالبی کثرت تہلیل لسانی است وکثرت نوافل خصوصاً نوافل مسنونہ ومع ہذا توجہ والتفات شیخ کامل ومکمل ہرجا ضرورست بغیر او ہیچ کارمی برآید ؂

بے عنایاتِ حق وخاصانِ حق! گر ملک باشد سیہ ہستش ورق

وبعضے را بدین انوار وغیرہ تمام می شود وطالبے را کہ استعداد کامل دارد فنائے قلب در مراقبات قلبیہ حاصل می شود وہمہ تعلقات قلبی زائل می شوند واکثرے را در مراقبات نفس فنائے مذکور دست می دہد شیخ کامل مکمل اگر خواہد با دنی التفاتش فنائے مذکور در ہمین مراقبات مذکور بمنصۂ ظہور جلوہ گر گردد ونوبت تا نفس نمی رسد۔

ولایت صغریٰ۔مراقبہ معیت

بعد ازان مراقبہ معیت مفہوم آیۂ کریمہ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ ومورد فیض ہم درین جا قلب ست ودرین جا ذکر تہلیل لسانی بسیار مفید باشد ودرین جا سیر تجلیات افعالی وانکشاف توحید وجودی می باشد واین را ولایت صغریٰ نامند وولایت اولیا وقرب ایشان قرب معیت ست کہ دائرۂ ظلال ست آنرا وجود نیست مگر در علم واجب اول صوفی بدان واصل می شود کہ اصل اوست ودرین جا معیت باظلال بہم می رسد باصفاتیکہ در علم موجودست کہ متعلق بولایت کبری وعلیا نہ آن صفات کہ درخارج موجودست کہ معیت آن بمقاماتِ دیگر تعلق دارد واستغراق وبےخودی ودوام حضور و

مراقبہ معیت

نسیان ماسوا درین جا حاصل می شود وگاہے درین مقام سکر ومستی وجذبات فنا وبقا ونیز حالات دیگر وارد می شوند حسب استعداد طالب وہمین امور بر تمامیت مراقبۂ موصوفہ دلالت می دارند

ذکر اسم ذات ونفی واثبات وتہلیل لسانی

وعدد اسم ذات بست وپنج ہزار ونفی واثبات یازدہ صد وتہلیل لسانی از پنج ہزار کم نشود۔

ولایتِ کبریٰ

بعدازین شروع می شود سیر در ولایت کبریٰ و ولایتِ کبریٰ متضمن ست بسہ دائرہ ویک قوس۔

مراقبۂ اقربیت

دائرۂ اولیٰ مراقبۂ اقربیت مفہوم آیۂ شریفہ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ یعنی فیض می آید از ذاتیکہ نزدیک ترست بسوئے جان من از رگِ جان من ومنشأ دائرۂ اولائے ولایت کبریٰ ست بر لطیفۂ نفس ولطائف خمسہ۔

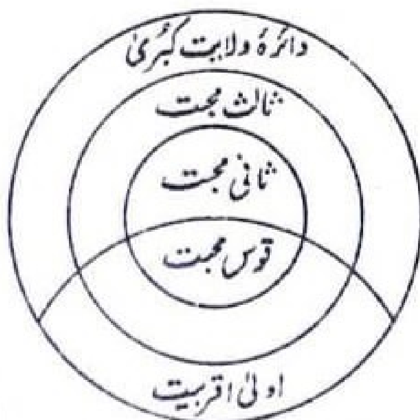
معنی اقربیت

معنی اقربیت اینکہ اصل ظل از ذاتِ ظل اقرب ست۔ پس باید دانست کہ ہمچنانکہ اصل ظل از ذاتِ ظل اقرب ست، ہمچنین اصل الاصل ظل از ذات ظل وہم از ذات اصل اول وے اقرب ست وہمچنین اصل اصل الاصل از ہمہ اقرب ست پس ذات واجب تعالیٰ شانہٗ بممکن اقرب ست از شیونات وشیونات بوے اقرب اند از صفات وصفات اقرب اند بوے از ظلال وظلال اقرب اند از ذات وے ودرین جا کثرت تہلیل بسیار ترقی بخشد وحضور نگرانی وعروج ونزول وجذبات مثل قلب حاصل می شود مگر حالات اینجا بے رنگ و بے مزہ است وبعد قوت گرفتن حالات نفس حالات قلبیہ فراموش می گردند وہمین علامت اتمام مراقبہ است۔

دائرۂ ثانیہ مراقبۂ محبت ماخوذ از آیۂ شریفہ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ یعنی فیض می آید از ذاتیکہ مرا دوست می دارد و من اورا دوست می دارم و منشأ دائرۂ ثانیہ ولایت کبریٰ ست کہ اصل دائرۂ اولیٰ ست و مورد فیض درین دائرۂ لطیفۂ نفس ست فقط

مراقبۂ محبت

و در دائرۂ ثالث نیز ہمین مراقبہ. این لحاظ کہ فیض می آید از ذاتیکہ مرا دوست می دارد و من اورا دوست می دارم و منشأ دائرۂ ثالث کہ اصل دائرۂ ثانی ولایت کبریٰ ست می کنند و ہمین طور مراقبۂ قوس کہ فیض می آید از ذاتیکہ مرا دوست می دارد و من اورا دوست می دارم و منشأ قوس کہ اصل دائرۂ ثالث ولایت کبریٰ ست۔ این سہ گانہ بذاتِ مقدس در حضرت ذات اعتبارات اند کہ مبادی صفات و شیونات گشتہ اند درین مقام شرح صدر واقع می شود چنانچہ فرمود حق سبحانہٗ و تعالیٰ بشان نبی کریم اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ اشارت ست بجانب کمالات لطیفۂ اخفیٰ کہ محل تجلی ذاتی

الٰہی ست و تجلی ظہور شئی بمرتبۂ ثانی ست پس ذات حق سبحانہ بلطیفۂ اخفیٰ بجمیع شیونات و صفات و اسماء خود ظہور فرمودہ است و ہر کرا ذات منکشف گشت تمامی امور کہ منتسب بذات اند برا و منکشف خواہند بود ازین وجہ فرمودہ علیہ السلام أُوتِيتُ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ علوم اولین و آخرین بتمامہ ہویدا و ظاہر گشت بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم درین جا مقام صبر و شکر و رضا دست می دہد و بقبول تکالیف شرعیہ احتیاج دلیل نماند و نظریات بدیہیات می شود و سالک در مراقبات دوائر ثلثہ و قوس اگر نظر دقیق دارد امتیاز فیما بینہما تواند کرد یعنی در اقربیت ذات مع الصفات الثمانیہ المتمیزہ و در مراقبۂ محبت اولیٰ اصول آن اعتبارات و در ثانیۂ محبت اصول اصول غیر متمیزہ و در قوس ذات صرف کہ در تعین علمی ظاہر گشت و مشہود گردیدہ و ہر یک

از امور مذکورہ ممتاز می باشد بنظر دقیق معارف اینجا کتاب وسنت است ۔

مراقبہ ولایت عُلیا

پس بعد تمام شدن ولایت کبریٰ وسیر اسم الظاہر شروع در سیر اسم الباطن و ولایت علیا کہ ولایت ملاء اعلیٰ ست مشہود می شود و کار بعناصر ثلثہ سوائے عنصر خاک می افتد ۔

دائرہ ولایت علیا

باید دانست کہ سیر تفصیلی اسم الظاہر سیر در صفات ست بے آنکہ در ضمن آنہا ذات ملحوظ شود تعالیٰ و تقدس و در سیر اسم الباطن کہ مناسب حال این سیر استتار و تبطن ست سیر در اسماست اما در ضمن آنہا ذاتِ او تعالیٰ ملحوظ ست آن اسما در رنگ سترہا اند کہ ماورائے آنہا ذات ملحوظ می گردد تعالیٰ وتقدس مثلاً در صفت علم ذات اصلا ملحوظ نیست و در اسم العلیم ملحوظ ذات ست در پس پردۂ صفت علم زیرا کہ علیم ذاتے ست کہ مراورا علم ست فَالسَّیْرُ فِی الْعِلْمِ سَیْرٌ فِی اسْمِ الظَّاهِرِ وَالسَّیْرُ فِی الْعَلِیْمِ سَیْرٌ فِی اسْمِ الْبَاطِنِ وَقِسْ عَلٰی هٰذَا سَائِرَ الصِّفَاتِ وَالْاَسْمَاءِ درین مراقبہ فیض می آید از ذاتیکہ موسوم باسم الباطن ست و منشاء ولایت علیا بعناصر ثلثہ سوائے عنصر خاک درینجا ذکر تہلیل لسانی وصلوٰۃ نافلہ ترقی مے دہد و توجہ و حضور و عروج و نزول عناصر ثلثہ را حاصل می شود و وسعت عجیب و مناسبت بملأ اعلیٰ پیدا می گردد بلکہ بعض اوقات ملائکہ کرام مبصر می شوند ۔

مراقبۂ کمالات نبوّت صلی اللہ علیہ وسلم

بعد ازان مراقبۂ کمالات نبوت باین لحاظ کہ فیض می آید از ذات بحت کہ منشاء کمالات نبوت ست بر لطیفۂ عنصر خاک کہ شی عجیب ست یعنی مظہر تجلی ذاتی الٰہی ست بیشتر باعث کرب وقت نزع ہمین ست کہ رُوح تحمل مفارقت محل ظہور محبوب خود را نمی تواند کرد در عنصر موصوف

دائرہ کمالات نبوت

نیستی محض ودر جانب آخر ہستی محض کَاَنَّھُمْ تُعْرَفُ الْاَشْیَآءُ بِاَضْدَادِھَا درینجا حضور بے جہت حاصل می گردد ونگرانی وطپش طلب بیتابی وشوق دور می گردد ویقین کامل راسخ می باشد حال ومقام ومعرفت ازینجا کوتاہ لَاتُدْرِکُہُ الْاَبْصَارُ برحال ایشان شاہد کامل آمدہ ؎

اتصالے بے تکیف بے قیاس ہست رب الناس را باجان ناس

وصول ست حصول نے ووصول عبارت ازفنا کردن خود بغلبۂ عشق در ذات حق پس موحد نماند کہ صدائے تَوْحِیْدَیْنِ ازان برخیزد کہ مقام اولیا ست درین مقام انبیا اتباع شرع باکمال وسعت نسبت باطن بیکیفی و یاس وحرمان دست می دہد این مقام مقام انبیا علیہم السلام ست بغیر تبعیت ایشان حاصل نمی شود وباقسام توحید ہیچ سروکار ندارد کہ آن متعلق ولایت ست ونیز درین مقام تَجَلّی ذاتی دائمی ست بے پردۂ شیون و اسماء وصفات معاملۂ فنائے نفس نتیجۂ تجلی صفات ست واز گذشت آن کاروبار با تجلی ذات ومعاملۂ این تجلی ازگفت بیرون ست ذوقی ووجدانی ست نہ بیانی وترجمانی این قدر ہست کہ این تجلی ذاتی دائمی است لِاَنَّ الذَّاتَ اِذَا تَجَلّٰی لَا اِسْتِتَارَ لَہٗ ازینجا معلوم شد کہ تَجَلّیِ بَرْقِی کہ گفتہ اند نہ تجلی ذات ست تجلی شانی است از شیونات ذات او تعالیٰ کہ اصل اسمی ست کہ مبداء تعین سالک ست باین علاقہ آئینہ داری صورت عارف نمودہ است وبرنگ آن برآمدہ نہ تجلی ذات او تعالیٰ وکمالات رسالات وکمالات اولوا العزم موجیست از دریائے کمالات نبوت این ہرسہ دائرہ باہم مثل ابرہ واستر اند ومثل مرکز ومحیط نوعی تفاوت در مرتبہ دارند کہ بر اولی الابصار ظاہر می شود چون درین مبحث ذکر توحیدین اعنی وجودی وشہودی درمیان آمد درین زمان فساد کہ ناحق را حق پندارندگان بسیار اند وحق را حق دانندگان قلیل لازم آمد کہ بیان ہر دو قسم آن واحقاق حق نمودہ شود واین امر در مکتوب چہل وسیوم جلد اول حضرت امام ربانی مجدد ومنور الف ثانی رضی اللہ

عنہ کما ینبغی مذکور ست لہٰذا عبارت ضروریۂ آن ملخصاً نقل نمودہ شد وہو ہٰذا :

توحید وجودی و توحید شہودی

توحید یکہ در اثنائ راہ این طائفۂ علیہ را دست می دہد دو قسم ست، توحید شہودی و توحید وجودی۔ توحید شہودی یکے دیدن ست یعنی مشہود سالک بجز یکے نباشد و توحید وجودی یک موجود دانستن ست وغیر او را معدوم انگاشتن و با وجود عدمیت مجالے و مظاہر آن یکے پنداشتن پس توحید وجودی از قبیل علم الیقین آمد و شہودی از قسم عین الیقین۔ توحید شہودی از ضروریات این راہ ست چہ فنا بے این توحید متحقق نمی شود و عین الیقین بے آن میسر نمی شود زیراکہ رویت یکے باستیلائے او مستلزم عدم رویت ماسوای اوست بخلاف توحید وجودی کہ نہ چنین ست یعنی ضروری نیست چہ علم الیقین بے آن معرفت حاصل ست چہ علم الیقین مستلزم نفی ماسوائے او نیست غایۃ ما فی الباب مستلزم نفی علم ماسوائے اوست در وقت غلبۂ استیلائے علم آن یکے مثلاً شخصے کہ یقینے بوجود آفتاب پیدا کرد استیلائے این یقین مستلزم آن نیست کہ ستارہا را در آن وقت منتفی و معدوم داند اما وقتیکہ آفتاب را دید البتہ ستارہا را نخواہد دید و مشہود او جز آفتاب نخواہد بود و درین زمان کہ ستارہا را نمی بیند می داند کہ ستارہا معدوم نیستند بلکہ می داند کہ ہستند اما مستور رندو در شعشان نور آفتاب مغلوب اند و این شخص با جماعۂ کہ نفی وجود ستارہا در آن وقت کنند در مقام انکار ست و می داند کہ آن معرفت غیر واقع است پس توحید وجودی کہ نفی ماسوائے یک ذات ست تعالی و تقدس با عقل و شرع در جنگ ست بخلاف شہودی کہ در یکے دیدن ہیچ مخالفت نیست مثلاً در وقت طلوع آفتاب ستارہا را نفی کردن و معدوم دانستن خلاف واقع ست، اما ستارہا را دران وقت نادیدن خلاف واقع نیست بلکہ آن نادیدن بواسطۂ غلبۂ ظہور نور آفتاب است و ضعف بصر رائی اگر بصر رائی ہنوز ہمان آفتاب مکتحل شود و قوت پیدا کند ستارہا را از آفتاب جدا بیند و

این دید در حق الیقین ست

مطلب قول انا الحق و کلام سُبحانی

پس اقوال بعضی از مشایخ که بظاهر شریعت حقه مخالف می نمایند و بتوحید وجودی بعضے مردم آنها را فرود می آرند مثل قول ابن منصور الحلاج انا الحق و ابی یزید البسطامی سُبحانی و امثال اینها اولی و انسب آنست که بتوحید شهودی فرود باید آورد و مخالفت را دور باید ساخت هرگاه ماسوائے حق سبحانه از نظر شان مختفی شد در غلبهٔ آن حال باین الفاظ تکلم فرمودند و غیر از حق سبحانه اثبات ننمودند معنی انا الحق آنست که حق ست نه من چون خود را نمی بیند نه آنکه خود را می بیند و آنرا حق می گوید این خود کفرست اینجا کسے نگوید که اثبات ناکردن بنفی می کشد و آن بعینه توحید وجودی ست زیرا که گوئیم که از عدم اثبات نفی لازم نمی آید بلکه در آن موطن حیرت ست احکام متباینها ساقط شده اند و در سبحانی نیز تنزیه حق ست نه تنزیه خود که او بتمامه از نظر مرتفع شده است حکمے باو تعلق نمی گیرد و امثال این سخنان در مقام عین الیقین که مقام حیرت ست بعضے را رو می دهد و چون ازین مقام می گزرانند و بحق الیقین می رسانند از امثال این کلمات تحاشی می نمایند و از حد اعتدال تجاوز نمی فرمایند اینجا کسی نگوید که ارباب توحید وجودی نیز همچنانکه یکے می دانند یکے می بینند پس از عین الیقین نیز نصیبے دارند زیرا که در جواب گوئیم که ارباب این توحید صورت مثالی توحید شهودی را دیده اند نه آنکه بآن توحید متحقق شده اند توحید شهودی را باین صورت مثالی او فی الحقیقت هیچ مناسبت نیست زیرا که در وقت حصول آن توحید حیرت ست حکم بامرے در آن موطن نیست و صاحب توحید وجودی با وجود شهود صورت مثالی آن توحید شهودی از ارباب علم ست چه نفی وجود ما سوا می کند و نفی حکمی ست از احکام از مقوله علم حیرت و علم بایک دیگر جمع نمی شوند پس ثابت شد که صاحب توحید وجودی از مقام عین الیقین بهره ندارد آرے صاحب توحید شهودی را بعد از مقام حیرت اگر ترقی واقع شود بمقام معرفت که حق الیقین ست

می رسانند و در آن موطن علم و حیرت جمع می شوند و علمی کہ بے حیرت ست و پیش از حیرت ست علم الیقین ست
این جواب بمثالے واضح گردد مثلاً شخصے در خواب بواسطۂ مناسبت کہ بمقام پادشاہت دارد خود را پادشاہ
دید و لوازم پادشاہت در خود یافت و معلوم ست کہ آن شخص پادشاہ نشدہ است بلکہ صورت مثالی پادشاہت
را در خود دیدہ است و فی الحقیقۃ پادشاہت را با آن صورت مثالی ہیچ مناسبت نیست آرے آن شہود اگرچہ
بصورت مثالی باشد اما از استعداد آن شخص متحقق شدن بحقیقت آن صورت خبر می دہد اگر جانے بکند و عنایت
خداوندی جل سلطانہ شامل حال او شود بآن مقام می رسد از قوت تا فعل فرق بسیار ست بسا آہن کہ قابلیت
مرآتیت داشتہ باشد تا مرآۃ نشود بدست پادشاہان نرسد و از حصول جمال شان بہرہ نیابد انتہیٰ ملخصاً

بعد ازان مراقبۂ کمالات رسالت یعنی فیض می آید از ذات بحت کہ منشار کمالات رسالت ست
بر ہیئت وحدانی سالک عروج و نزول و انجذاب تمام بدن را حاصل گردد تلاوت
قرآن شریف و کثرت نماز در کمالات ثلثہ و حقائق کہ پیش می آیند ترقی می بخشد۔

دائرۂ کمالاتِ رسالت

بعد ازان مراقبۂ کمالات اُولوا العزم یعنی فیض می آید از ذات بحت کہ منشار کمالات اولوا العزم ست
بر ہیأت وحدانی سالک نسبتِ کمالات ثلثہ با فوق چون نسبت ظل با اصل ست و
فی الواقع سیر درین جا در نفس وجود ست کہ ظل ذات بحت ست نہ در ذات و ہیأت
وحدانی فوق خود مشہود می گردد و تلاوت قرآن مجید کم از کم سہ پارہ و اشغال و اذکار و اموریکہ موافق اتباع سنت
سنیہ باشد فائدۂ عظیم می بخشد۔

دائرۂ کمالاتِ اولوا العزم

سیر در حقائق الٰہیہ، مراقبہ حقیقت کعبہ

بعد ازان مراقبۂ حقیقت کعبۂ ربانی کہ فیض می آید از ذات بحت کہ منشار حقیقت کعبۂ ربانی ست بر ہیأت

وحدانی سالک درین مقام عظمت وکبریائی حق مشہود می گردد وہیبتے عجیب بر باطن سالک غلبہ می کند وفنا وبقا حاصل می شود چونکہ طالب متصف بحقیقت کعبہ ربانی می باشد بنظر باطن خود می بیند کہ حقیقت مقدسہ تمامی عالم را احاطہ کردہ است بعدہٗ می یابد کہ سوائے آن ہیچ شئے موجود نیست۔

قلب انسان انموذج عرش رحمٰن ست کہ دران از بیت اللہ نشان است

بدانکہ در انسان چنانکہ قلب نمونۂ عرش رحمٰن ست جل سلطانہ وظہور قلبی او انموذج ظہور عرشی ست از بیت اللہ نیز در آن نشانہ است کہ میانہ است واز یمین وشمال بیگانہ وبحسن سبقت یگانہ ارباب این دولت بالاصالۃ انبیا اند علیہم الصلوات والتسلیمات وبہ تبعیت ووراثت این بزرگواران از امتیان ایشان ہرکرا باین دولت مشرف سازند ظہور عرشی ہرچند فوق ہمہ ظہورات ست اما معاملہ کہ بہ بیت اللہ المقدس مربوط است فوق ہمہ ظہورات وتجلیات ست اینجا نام تجلی وظہور بردن ننگ است تجلیات وظہورات حکم محیط دائرہ دارند واین معاملہ در حکم مرکز آن دائرہ است وشک نیست کہ محیط دائرہ باوجود وسعت ظل مرکز دائرہ است زیراکہ ہمان نقطۂ مرکز ظل خود را چنین ساختہ است وبرنگ صد نقطہ برآمدہ محیط دائرہ گشتہ است ودر ماسخن فیہ تعبیر بنقطہ تعبیر باقرب اشیاست والا آنجا نقطہ نیز در رنگ دائرہ مفقود ست نہ ظاہر را آنجا مجال ونہ مظہر را در آن موطن محل ونہ اصل گنجائش دارد ونہ ظل چہ اصل نیز از ان دولت سرا در رنگ ظل در راہ ماندہ است ؎

چہ گویم با تو از مرغے نشانہ ! | کہ با عنقا بود ہم آشیانہ
زعنقا ہست نامے پیش مردم | زمرغ من بود آن نام ہم گم

حضرت امام ربانی مجدد و منور الف ثانی قدسنا اللہ بسرہم الاقدس در رسالۂ مکاشفات خود بجواب سوال یکے از خدام بیان حقیقت کعبہ را با ستقصا رسانیدہ اند لہذا نقلش درین مقام انسب نمودہ و ہو ہذا :

حقیقت محمدی افضل ست یا حقیقت کعبہ؟

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ وَسَلَامٌ عَلٰی عِبَادِہِ الَّذِیْنَ اصْطَفٰی اخوی اعزی شیخ محمد طاہر بدخشی استفسار نمودند کہ در رسالہ مبدا و معاد واقع ست کہ صورت کعبہ چنانکہ مسجود الیہ صورت محمدی ست حقیقت کعبہ نیز مسجود الیہ حقیقت محمدی ست علیہ و علی آلہ الصلوات والتسلیمات ازین عبارت فضیلت حقیقت کعبہ لازم می آید بر حقیقۃ محمدیہ علی مظہرہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ و حالانکہ مقرر ست کہ مقصود از خلقت عالم عالمیان اوست علیہ الصلوٰۃ والسلام و آدم و آدمیان ہمہ طفیلی وے اند علیہ الصلوات والسلام لَوْلَاکَ لَمَا خَلَقَ اللّٰہُ الْاَفْلَاکَ وَلَمَا اَظْهَرْتُ الرَّبُوْبِیَّۃَ کَمَا وَرَدَ

صورت کعبہ و حقیقت کعبہ

باید دانست کہ صورت کعبہ عبارت از سنگ و کلوخ نیست چہ اگر سنگ و کلوخ در میان نباشد کعبہ کعبہ ست و مسجود خلائق ست بلکہ صورت کعبہ با آنکہ از عالم خلق ست در رنگ حقائق اشیا امریست کہ از حیطہ حس و خیال بیرون ست از عالم محسوسات ست و ہیچ محسوس نہ و متوجہ الیہاست مر اشیا را و ہیچ در توجہ نہ ہستی ست کہ بلباس نیستی پوشیدہ است و نیستی ست کہ بکسوت ہستی خود را نمودہ در جہت بے جہت ست و در سمت بے سمت است بالجملہ این صورت حقیقت منش اعجوبہ ایست کہ عقل در تشخیص آن عاجز ست و عقلا در تعیین آن حیران گویا نمونہ از عالم بے چونی و بے چگونگی دارد و نشانہ از بے شبہی و بے نمونی

در وے تعبیہ است بلے تا چنین نباشد شایان مسجودیت نبود و بہترین موجودات علیہ الصلوات والتسلیمات بشوق و آرزو قبلۂ خود اختیار نفرمودند ے فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ در شان آن نص قاطع ست وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا در حق وے قرآن مادح بیت اللہ ست کہ کیفیت خاص مر صاحب را جل شانہ با وے است و اظلال و نسبت مجہول الکیفیۃ بے چون و بے چگون را با و وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى در عالم مجاز کہ قنطرۂ حقیقت ست بیت مبنی از بیتوتت ست کہ جائے قرار و آرام گاہ صاحب خانہ است ارباب دول را ہر چند نشستنگاہ بسیار ست و امکنۂ نشست و برخاست بے شمار اما خانہ خانہ است کہ از مزاحمت اغیار بیگانہ است و مسکن و آرام گاہ جانانہ است اگرچہ بحکم حدیث قدسی وَلَكِن يَسَعُنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ گنجائش ظہور بے چونی پیدا کند لیکن نسبت بیتیت کہ مبنی از بیتوتت است از کجا پیدا کند و منع مزاحمت اغیار کہ از لوازم بیت ست از کجا آرد و چون غیر و غیریت را در آن موطن مدخل نبود ناچار مسجودگاہ خلائق باشد کہ غیر را سجدہ نبود و غیریت منافی مسجودیت بود محمد رسول اللہ بجانب خود سجدہ تجویز نفرمودند و بجانب بیت اللہ بشوق و رغبت سجدہ نمودند سر تفاوت را از اینجا دریاب شَتَّانَ مَا بَيْنَ السَّاجِدِ وَالْمَسْجُودِ۔

اے برادر چون شمۂ از صورت کعبہ معلوم نمودی اکنون لختے از حقیقت کعبۂ معظمہ بشنو حقیقت کعبہ عبارت از بیچون واجب الوجود ست جل سلطانہ کہ گردے از ظہور ظلیت بوے راہ نیافتہ است شایان مسجودیت و معبودیت ست این حقیقت را جل سلطانہا اگر مسجود حقیقت محمدی گویند چہ محذور آید و افضلیت آن ازین چہ قصور دارد آرے حقیقت محمدی از حقائق سائر افراد عالم افضل ست اما حقیقت کعبۂ معظمہ از عالم نیست تا بوے این نسبت نمودہ آید و در افضلیت او توقف کردہ شود عجب ست کہ تفاوت صور این دو صاحب دولت بساجدیت و مسجودیت عقلائے ذوفنون را بے تفاوت ایشان نبردہ است کہ در مقام اعتراض ماندہ اند و ب

بطعن وتشنیع کشادہ حضرت حق سبحانہ انصاف شانرا بدہد کہ نافہمیدہ ملامت نکنند رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ۝ انتہی

و در انصاف تام باین مقام مذکور خود را مسجود لہ تمامی عالم می یابد شیخ کامل اگر مناسب حال طالب می داند تبدیل مقام می فرماید لیکن برائے ناقص تبدیل این مقام آن وقت مناسب ست کہ فنا درین مقام حاصل شود یعنی بعد انصاف وغیرہ نہ خود را نہ مقام خود را بلکہ شی من الاشیاء را نمی یابد پس آن وقت تکمیل مقام می گردد از ان بعد اگر تبدیل کردہ شود اولی وانسب ست

مراقبۂ حقیقت قرآن

بعد ازان مراقبۂ حقیقت قرآن بلحاظیکہ فیض می آید از ذات بحت کہ منشا حقیقت قرآن ست بر ہیأت وحدانی سالک می کنند بواطن کلام اللہ درین مراقبہ ظاہر می گردد و در خواندن زبان قاری حکم شجرۂ موسوی پیدا می کند بلکہ تمام بدن حکم زبان دارد و بعض اوقات درد وثقلے بر باطن سالک ہویدا می شود آیۂ کریمہ اِنَّا سَنُلْقِىْ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيْلًا بران برہان تام ست وحرف وصوت نیز برطرف می گردد و کلام نفسی را بلا حرف وصوت و بلا تقدم وتاخر کلمات مشاہدہ می کند و بعد انہماک درین مقام تام خود را متصف بکلام نفسی می یابد بلکہ بجز کلام نفسی خود را نمی بیند بعدۂ ہیچ نمی یابد و نمی بیند پس درین جا تکمیل تام حاصل می شود تبدیل مقام بفوقانی می باید کرد۔

دائرۂ
حقیقت قرآن مجید

مراقبۂ حقیقت صوم و دائرۂ سیف قاطع چرا ترک کردہ شد؟

اکابر این طائفہ علیہ مراقبۂ حقیقت صوم را گذاشتہ اند زیرا کہ مراقبۂ حقیقت قرآن آنرا متضمن ست چنانچہ امام الطریقہ حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ در مکتوبات قدسی آیات در مکتوب صد وشصت از

جلد اول بتصریح فرمودہ اند و نیز قاضی ثناء اللہ صاحب پانی پتی رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ حقیقت صوم در پہلوئے حقیقت قرآن ست و دائرۂ سیف قاطع در پہلوے ولایت کبریٰ ست ظاہر اسیف قاطع موجبیت از اسماء و صفات و او از قبیل ولایت کبریٰ ست چون نفس را فنائے اتم آنجا دست دہد لہٰذا نام او سیف قاطع شد مراقبہ مستقل نیست

مراقبۂ حقیقت صلوٰۃ

بعد ازان مراقبۂ حقیقت صلوٰۃ کہ فیض می آید از ذات بحت کہ منشاء حقیقت صلوٰۃ است بر ہیأت وحدانی سالک درین جا و جز دسالک را میسر می گردد حقیقت قرآن و حقیقت صلوٰۃ پس در صلوٰۃ امرے عجب رُو می دہد کہ ازین دار فانی بر می آید و در دار اُخروی داخل می شود و مضمون حدیث شریف اَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَاَنَّكَ تَرَاهُ بوجہ کمال لائح می گردد و نیز اَلصَّلٰوةُ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِ اشارہ ایست باین وَاَقْرَبُ مَا يَكُوْنُ الْعَبْدُ مِنَ الرَّبِّ فِى الصَّلٰوةِ وَقُرَّةُ عَيْنِىْ فِى الصَّلٰوةِ تصریح ہمین ماجرا ست و در غایت اشتغال و انہماک در مقام مذکور نزد سالک ہیچ فرق درمیان عابد و معبود نمی ماند خصوصاً در سجدہ کہ فانی صرف شود پس فرق کہ مبنی ست بر اثنینیت ساقط گردد و لذت این آن می داند کہ می داند چہ لذت سماع و نغمہ و چہ ذوق وجد و تواجد در جنب آن ہیچ وزنے ندارد، ع

چون ندیدند حقیقت رہ افسانہ زدند

لِیْ مَعَ اللّٰهِ وَقْتٌ چہ عجب کہ باین اشارہ باشد

بعدہٗ مراقبۂ معبودیت صرفہ کہ فیض می آید از ذات بحت کہ معبود صرف ست بر ہیأت وحدانی، عارف درین مقام قدم کوتاہ و نظر در جولان چنانچہ نعت یَا مُحَمَّدُ اشارہ

دائرۂ حقیقت صلوٰۃ

دائرۂ معبودیت صرفہ

بہمین ما برا ست یعنی مراتب سابقہ تمام گشت و مرتبہ وجوب پیش می آید و قدم فوق از مرتبہ حقیقت صلوٰۃ اصلا تجاوز نمی کند اگر میسر شود سیر نظری نہ بآن معنی کہ آنجا شہود و مشاہدہ است و یا قدم را آنجا گنجائش ست آنجا موی را گنجائش نیست قدم چہ باشد بلکہ وصولی ست مجہول الکیفیۃ اگر در صورت مثالیہ بنظر مرتسم گشت وصول نظری می گویند و اگر بقدم وصول قدمی والا النظر و قدم در آنحضرت جل شانہ ہر دو والہ و حیراند سیر قدم گاہ تا حقیقت صلوٰۃ ست کہ منتہائے مقام عبدیت ست و آن صلوٰۃ ست کہ از مراتب وجوب برائے مرتبۂ تنزیہ صرف صادر می شود و ہر سہ معنی کلمۂ طیبہ بوجہ کمال حاصل می شود یعنی لا موجود الا اللہ لا معبود الا اللہ لا مقصود الا اللہ و درین جا عبادت صلوٰۃ کہ کار منتہیان ست مفید می باشد تا این جا سیر حقائق الہیہ تمام گشت و سیر در حقائق انبیاء علیہم السلام شروع می شود

سیر در حقائق انبیاء علیہم السلام

باید دانست کہ ہر کدام از افراد محبت دو اعتبار دارد یکے محبیت و دیگرے محبوبیت ظہور کمالات محبوبیت مخصوص بجناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وسلم و ظہور کمالات ذاتیہ محبیت خاص بحضرت موسیٰ علیہ السلام و ظہور کمالات صفاتی و محبوبیت اسمائی خاص بجناب ابراہیم و دیگر انبیاء علیہم السلام۔ اول شروع سیر سالک در کمالات صفاتی و حقیقت ابراہیمی کہ مقام خلت اشارہ بآن ست می شود۔

درین جا مراقبۂ دائرۂ حقیقت ابراہیمی کہ فیض می آید از ذات بحت کہ منشا حقیقت ابراہیمی ست بر ہیات وحدانی سالک می کنند انبیاء درین مقام تابع حضرت خلیل اند و جناب سرور کائنات با مر اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا مامور لہذا صلوٰۃ و برکات خود را تشبیہ می فرمایند بصلوٰۃ ابراہیم و حقیقت ابراہیمی فی الواقع مرتبہ ایست از مراتب ظہور ذات جناب سرور کائنات مفخر موجودات صلی اللہ علیہ وسلم و چونکہ درین عالم ہنوز ظہور تام نشدہ بود ارشاد می شد کہ مرتبہ سابقہ خود را نگہ دارید و اتباع کنید نہ از دیگرے کہ ذات مقدسہ شما را از

دائرہ حقیقت ابراہیمی

کمالات پر کرد دایم وبخصوص اتباع این مرتبہ رمزے ست فافہم وَلَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ أَمْرًا و بعد از ظہور تام می فرمودند أَنَا أَوَّلُ وُلْدِ آدَمَ وَلَا فَخْرَ الحدیث و لَوْ كَانَ مُوسٰى حَيًّا الحدیث وقال اللہ سبحانہ اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا درین مقام مذکور کثرت درود شریف بسیار مفید می باشد وانس خاص و خلوت باختصاص مر سالک را بجناب باری وبالعکس حاصل می شود وبعد تکمیل این مقام بوجہ این اختصاص مذکور باذات حق ہیچ التفاتے بجانب کس باقی نماند

بعدہٗ سیر عارف در حقیقت موسوی علیہ السلام کہ محبیت صرفہ است شروع می شود ودرین جا مراقبۂ دائرۂ حقیقت موسوی کہ فیض می آید از ذات بحت کہ منشأ حقیقت موسوی علیہ السلام ست بر ہیأت وحدانی سالک می کنند درین مقام محبت ذات مر ذات خویش را جلوہ گری شود باوجود ظہور محبت ذاتی شان استغنائے بے نیازی آشکارا می گردد ازین سبب بعض کلمات از حضرت موسی علیہ السلام سرزد شدہ اند کما قال اللہ تعالی حکایۃ عن قولہ علیہ الصلوٰۃ والسلام إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ . درین مقام کثرت درود شریف اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَآلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَعَلٰى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ خُصُوصًا عَلٰى كَلِيمِكَ مُوسٰى فائدہ کثیر می بخشند۔

دائرہ حقیقت موسوی علیہ السلام

مراقبۂ حقیقت محمدی صلی اللہ علیہ وسلم

وفوق این مراقبہ حقیقۃ الحقائق کہ مراد از حقیقت محمدی ست صلی اللہ علیہ وسلم کہ فیض می آید از ذات بحت کہ منشأ حقیقت محمدی صلی اللہ علیہ وسلم ست بر ہیأت وحدانی سالک وذات مبارک موصوفہ مقدسہ متصف ست با محبیت ومحبوبیت چنانچہ از اسم مبارک کہ متضمن دو میم ست ہمین اشارہ

دائرہ حقیقت محمدی صلی اللہ علیہ وسلم

است کہ مسمی بدو اسم ست، کہ ہر دو اسم مبارک او در قرآن مجید مسطور ست فرمود او تعالیٰ شانہ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہِ ونیز فرمود در حکایت بشارت روح اللہ اِسْمُہٗ اَحْمَدُ وہر کدام این دو اسم را ولایت علیحدہ است ولایت محمدی ہرچند ناشی از مقام محبوبیت اوست علیہ الصلوٰۃ والسلام اما آنجا محبوبیت صرف کائن نیست مُزجی از نشأ محبیت دارد اگرچہ آن مُزج بالاصالۃ او را ثابت نباشد اما مانع مقام محبوبیت صرف کائن و ولایت احمدی از محبوبیت صرف ست کہ شائبہ محبیت ندارد این ولایت از ولایت سابق پیش قدم ست ویک مرحلہ از مطلوب نزدیک تر ومحب مرغوب تر چراکہ محبوب چندانکہ در محبوبیت تمامتر بود استغنائے وبے نیازی او کامل تر باشد در نظر محب زیباتر در آید و رعنا تر نماید وبیشتر محب را بخود جذب سازد وشیفتہ و والہ تر گرداند ؎

نہ تنہا آن ستم زیبائی اوست بلائے من ز ناپروائی اوست

مراد از بلا افراط عشق ست کہ مطلوب عاشق ست سبحان اللہ احمد عجیب اسمی ست سامی کہ مرکب از کلمہ مقدسہ احد ست وحلقہ حرف میم کہ از غوامض اسرار الٰہی ست جل شانہ کہ در عالم چون تعبیر از ان سر مکنون بغیر از سر حلقہ میم نتوان کرد اگر گنجائش می داشت حضرت حق سبحانہ وتعالیٰ بآن تعبیر می فرمود واحمد احد ست کہ لا شریک لہ است وحلقہ میم طوق عبودیت ست کہ بندہ را از مولیٰ متمیز گردانیدہ است پس بندہ ہمان حلقہ میم ست ولفظ احد از برائے تعظیم او آمدہ واظہار اختصاص نمودہ علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام ؎

چو نام اینست نام آور چہ باشد مکرم تر بود از ہر چہ باشد

بعد از ہزار سال کہ آنرا تاثیرے نہادہ اند در تغیر امور عظام معاملہ آن ولایت باین ولایت کشید وولایت محمدی بولایت احمدی انجامید وکار وبار از دو طوق معبودیت بیک طوق رسید وبجائے طوق نخستین حرف الف کہ رمزے از رب اوست متمکن گشت تا محمد احمد گشت علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام. بیانش این ست کہ دو طوق عبودیت

عبارت از دو حلقهٔ میم ست که در اسم مبارک محمد صلی الله علیه وسلم اندراج یافته است تواند بود که آن دو طوق اشاره بدو تعین او باشد یکی ازان دو تعین جسدی بشریست دوم تعین روحی ملکی و تعین جسدی هرچند بواسطهٔ عروض موت فتورے راه یافته و تعین روحی قوت گرفته اما اثر آن تعین باقی مانده بود هزار سال بایست تا آن اثر نیز زائل شود و نشانے ازان تعین باقی نماند و چون هزار سال آخر شد و اثرے ازان تعین باقی نماند و یک طوق عبودیت ازان دو طوق گسسته شد و زوالے و فناے بآن طاری گشت و الف الوهیت که آنرا در رنگ بقا بالله توان گفت بجائے آن بنشست ناچار محمد احمد گشت و ولایت محمدی بولایت احمدی انتقال فرمود. پس محمد صلی الله علیه وسلم عبارت از دو تعین آمد و احمد کنایه از یک تعین باشد پس این اسم بحضرت اطلاق اقرب باشد و از عالم دور تر.

ضرورت مجدّد الف ثانی

و چونکه ولایت مذکوره متبدل گشت لهذا بجائے او شخصے باید که انجام کار او نماید و آن مجدد الف ثانی بود رحمة الله علیه که کار ولایت محمدیه با و تفویض نموده شد تا بالف ثالث و علی هذا القیاس الی ماشاء الله و ولایت مجدّد الف ثانی بعد مدت بمرتبهٔ مذکوره خواهد رسید که بجائے او مجدّد الف ثالث خواهد شد لیکن مجدد الف ثانی فضیلت جزئی بر تمام مجدّدان الوف دارد زیرا که مجدّد موصوف خاص نائب مناب ولایت محمدیه بلا واسطه بوده است و دیگران بواسطهٔ آن مجدّد موصوف ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ

و نیز درین مراقبه فنا و بقا بطرز خاص حاصل می شود عارف را که از احاطهٔ تحریر بیرون ست ع

لذت مے نشناسی بخدا تا نچشی !

و اتحاد خاص و نسبت باختصاص بآن سرور پیدا می شود و توسط و تبعیت بنظر سالک از میان برخیزد و معلوم

می شود کہ تابع برنگ متبوع ہرچہ می گیرد از اصل می گیرد گویا ہر دو از یک جا می گیرند و محبت خاص بآن سرور ہم پیدا می شود چنانچہ امام الطریقۃ حضرت امام ربانی رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ "خدائے عزوجل را برائے آن دوست میدارم کہ رب محمد ست صلی اللہ علیہ وسلم"۔ و نیز درین مقام بجمیع امور از حرکات و سکنات اتباع علیٰ وجہ الکمال با سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم مرغوب میباشد باید دانست کہ حقیقت محمدی حقیقۃ الحقائق ست۔ دیگر چہ حقائق انبیا و چہ حقائق ملائکہ کرام مثل ظل ست مراورا دوسعت عجیب و مناسبت خاص با جسد مبارک پیدا می شود و درود شریف کہ بعد ازین بیان کردہ شود فائدہ خاص می رساند۔

طریقہ ادائے درود شریف

وطریقہ مشغولی و ادائے درود شریف این ست کہ متوجہ بطرف اقدس جناب سرور کائنات مفخر موجودات صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بودہ منہمک و مستغرق شود و رود فیض و انوار لطیف مناسب مقام و سکینہ تام فائض می گردد کہ ازان در باطن سالک انشراح و انبساط عجیب پیدا می شود و مناسبت خاصہ نیز بآن حضور پر نور ظاہراً و باطناً پیدا شدہ بعد مراقبہ دائرہ حقیقت احمدی کہ فیض می آید از ذات بحت کہ منشا حقیقت احمدی ست بر ہیأت وحدانی سالک کیفیتے عجیب و علو نسبت با شعشعان انوار ظہور فرماید کہ از بیان افزون و انکشاف محبوبیت درین مقام بطرز خاص حاصل می شود و نیز فنا و بقائے خاص نہ فنا و بقائے مصطلح بلکہ انتقال از مرتبہ محبیت بطرف مرتبہ عالیہ محبوبیت ذاتیہ کہ تعین روحی ست و اول تعین جسدی و بعد کمال تعین ہر یکے کیفیت امتزاجی و جامعیت پیدا می شود و ہرچند کہ جسد مبارک آن سرور حکم روح داشتہ باد کہ قطعیہ تشریف فرما شدن ذات مقدسہ بمعراج بجسد خاص خود ورنہ در صورت بقائے حکم جسدیت رفتن و عروج بآن مرتبہ عالیہ محال بود و این امر کسی را از خواص حاصل نشدہ است چنانچہ حضرت کلیم اللہ علیہ السلام خواستگار این امر شدہ اند

دائرہ حقیقت احمدی صلی اللہ علیہ وسلم

رَبِّ اَرِنِیْ اَنْظُرْ اِلَیْکَ بحکم لَنْ تَرَانِیْ مقبول نفرمودند کہ اختصاص این با سید المرسلین بودہ و درود شریف

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی اٰلِ سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی اَصْحَابِ سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ اَفْضَلَ صَلَوَاتِکَ وَعَدَدَ مَعْلُوْمَاتِکَ وَبَارِکْ وَسَلِّمْ فائدہ عظیم می دہد۔

بعدازین مراقبہ حبِّ صرف کہ فیض می آید از ذات بحت کہ منشأ حب صرف ست بر ہیأت وحدانی سالک می کند علو و بیرنگی درینجا لازم ست کہ این را قرب از ذات مطلق و لاتعین ست و آن شئے کہ اول از ذات پاک بظہور آمدہ حب صرف ست کہ منشأ ظہور و مبدأ خلق مخلوقات است چنانچہ در حدیث شریف وارد کُنْتُ کَنْزًا مَخْفِیًّا فَاَحْبَبْتُ اَنْ اُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِاُعْرَفَ و نزد محققین صوفیائے کرام رضوان اللہ علیہم اجمعین ہمین حقیقت محمدیہ ست صلی اللہ علیہ وسلم و حدیث لَوْلَاکَ لَمَا اَظْهَرْتُ الرُّبُوْبِیَّةَ دال ست برین مدعا و آنچہ در حقائق سابقہ گذشت ظل این مقام بودہ است و آنچہ درینجا مکشوف و مشہود می باشد بطور اصل فافہم وَلَا تَکُنْ مِّنَ الْغَافِلِیْنَ۔

دائرۂ حب صرف

بعدازین مراقبہ لاتعین ست کہ فیض می آید از ذات بحت کہ مبرا و منزہ ست از تعینات بر ہیأت عاقل سالک سیر نظری ہم درین مقام حیران و سرگردان گاہے می باشد و گاہے سقوط محض عارف کامل را درین جا حالت عجیب پیدا می شود نسبت خود را فراموش می کند و از دیگران پرسد کہ آیا در من چیزے اثرے از نسبت معلوم می شود یا نہ و گاہے بنام خدا اشتغال کردہ بودم و این ہم نماند و سالک درین حالت توجہ با مریدان خویش نمی تواند بلکہ قاعدہ ہمین ست کہ مخلصان بجانب او متوجہ می شوند و مستغرق می باشند یک لمحہ فیض صحبت او فضیلت دارد از ہزار سال بدیگرے ذٰلِکَ فَضْلُ اللّٰهِ یُؤْتِیْهِ مَنْ یَّشَآءُ۔ عزیزانے کہ متصف شدہ اند باین صفات مرتبہ حکم عنقا دارند۔

دائرۂ لاتعین

در نیابد حال پختہ ہیچ خام　　پس سخن کوتاہ باید والسّلام

سوال دربارۂ عروج ونزول

سوال: ہرگاہ کہ سالک توجہ با مریدان خویش نمی تواند کرد پس عروج ونزول کہ اختیاری ست چگونہ محقق خواہد شد کہ استفادۂ طالبین بآن مربوط است؟

جواب: عروج ونزول بر دو قسم ست اختیاری وغیر اختیاری۔ اختیاری در مقامات تحتانی کہ صفت سالک ست ثابت می باشد ودرینجا کہ تعلق بذات مطلق باشد وصوفی مستغرق ومنہمک بذات موصوفی شود خود را متصف باطلاق می باید پس عروج ونزول درینجا بلا اختیار خواہد بود یعنی باختیار جناب باری عز اسمہ ہر کرا مناسب حال او می داند عطا فرماید وشخصے موصوف کالمیت بین یدی الغسال است

فرق بیان عروج انبیاء علیہم السلام واولیائے کرام

وفرق درمیان عروج ونزول اولیاء وانبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام این ست کہ صاحب ولایت مقامات عروج را تمام ناکردہ نزول کردہ است لاجرم نگرانی فوق دامنگیر اوست توجہ تام بخلق برائے دعوت نمی تواند کرد وصاحب نبوت عروج تمام کردہ ہبوط فرمودہ است لہٰذا بکلیہ خود متوجہ بدعوت خلق است چونکہ عروج کامل شدہ است ہبوط مثل او خواہد شد حتیٰ کہ او در حرکات وسکنات ظاہری مثل عوام بنظر صورت می بندد چنانچہ کفار در حق نبی کریم گفتند یَأْکُلُ الطَّعَامَ وَیَمْشِیْ فِی الْاَسْوَاقِ در مع ہذا ہرگاہ کہ خواہند عروج می فرمایند مثل شب معراج جناب سرور کائنات فخر موجودات صلی اللہ علیہ وسلم وقت ملاقات بحضرت موسیٰ علیہ السلام واقع شد کما ورد فی الحدیث فُرِضَتْ عَلَیَّ الصَّلٰوۃُ خَمْسِیْنَ صَلٰوۃً کُلَّ یَوْمٍ فَرَجَعْتُ فَمَرَرْتُ بِمُوْسٰی فَقَالَ بِمَا اُمِرْتَ قُلْتُ اُمِرْتُ بِخَمْسِیْنَ صَلٰوۃً کُلَّ یَوْمٍ فَقَالَ اِنَّ اُمَّتَکَ لَا تَسْتَطِیْعُ خَمْسِیْنَ صَلٰوۃً

كُلَّ يَوْمٍ وَاللّٰهِ قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ وَعَالَجْتُ بَنِيْ إِسْرَآءِيْلَ أَشَدَّ الْمُعَالَجَةِ فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْئَلْهُ التَّخْفِيْفَ لِأُمَّتِكَ فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّيْ عَشْرًا فَرَجَعْتُ إِلَى مُوْسٰى فَقَالَ مِثْلَهُ فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّيْ عَشْرًا فَرَجَعْتُ إِلَى مُوْسٰى فَقَالَ مِثْلَهُ الحديث. مگر عروج و نزول کہ از مشکوٰۃ نبوت مقتبس ست و نصیب کُمّل اولیاست و بہرہ یاب از کمالات نبوت آن ست کہ وقت عروج ماسوائے حق منظور او نمی آید یعنی ہمہ منتفی شود و شئے من الاشیاء باقی نماند ہمچنین در وقت نزول باشد یعنی قطع نظر از عروج باشد گویا گاہے باین امر متصف نشدہ. وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللّٰهُ لَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ◦

مقصد دوم

در بیانِ مصطلحاتِ صوفیہ

چونکہ بنائے مسائل ہر علم و فہم مطالب و دقائق آن مبنی ست بر اصطلاحات خاص کہ اہل آن علم مقرر نمودہ اند بناءً علیہ برائے ہر طائفہ از علماء الفاظ اند کہ استعمال می کنند برائے تحصیل اغراض خود چون اختصار و فہم و افہام مطالب و دقائق بمخاطب بقصد تسہیل بر وقوف معانی عند الاطلاق پس نزد طائفہ صوفیہ علیہم الفاظ اند کہ استعمال می کنند فیما بینہم برائے کشف معانی و نیز مقصود باشد کہ معانی الفاظ ایشان بر اجانب مخفی باشد بجہت غیرت بر اسرار خویش کہ ودیعت نہادہ است جل جلالہ بر قلوب ایشان تا بر نا اہل شائع نگردد پس چند

الفاظ اصطلاحیہ ضروریہ نیز در معرض بیان می آرم تا کہ طالب را در سلوک طریق و در فہم انواع فیوض لطائف وغیرہ و معرفت احوال قلب و نفس و تمیز درمیان حالات نفس و قلب و ادراک حال و مقام و کیفیات باطن کہ مناسب ہر مقام ست و لطافت و بے رنگی کہ مخصوص ببعض مقامات ست بصیرت تامہ حاصل گردد و فی الجملہ ممد و معاون او باشد و من اللہ التوفیق۔

تعریف تصوف

بدان کہ در توضیح المذاہب می گوید اما تصوف در لغت صوف پوشیدن ست و این اثر زہد و ترک دنیاست و در اصطلاحات اہل عرفان پاکیزہ کردن دل ست از محبت ماسوی اللہ و آراستہ کردن ظاہر ست من حیث العمل والاعتقاد بمامورات و دور بودن از منہیات و مواظبت نمودن بفرمودہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم وقیل ھو تَصْفِیَۃُ الْقَلْبِ عَنْ مُوَافَقَۃِ الْبَرِیَّۃِ وَمُفَارَقَۃُ الْاَخْلَاقِ الطَّبْعِیَّۃِ وَاِخْمَادُ الصِّفَاتِ الْبَشَرِیَّۃِ وَمُجَانَبَۃُ الدَّعَاوِی النَّفْسَانِیَّۃِ وَمُنَازَلَۃُ الصِّفَاتِ الرُّوْحَانِیَّۃِ وَالتَّعَلُّقُ بِالْعُلُوْمِ الْحَقِیْقِیَّۃِ وَاسْتِعْمَالُ مَا ھُوَ اَوْلٰی عَلَی السَّرْمَدِیَّۃِ وَالنُّصْحُ لِجَمِیْعِ الْاُمَّۃِ وَالْوَفَاءُ لِلّٰہِ تَعَالٰی عَلَی الْحَقِیْقَۃِ وَاتِّبَاعُ رَسُوْلِہٖ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ فِی الشَّرِیْعَۃِ۔

تعریف صوفی

الصوفی بالضم و سکون الواو نزدیک اہل تصوف شخصے را گویند کہ فانی بنفسہٖ باقی بحق باشد و مستخلص از طبائع و متصل بحقیقۃ الحقائق گشتہ باشد و قیل صوفی آن ست کہ دل خود را صاف گردانیدہ باشد مر خدائے را عزوجل جز خدائے دیگرے را نخواہد و قیل الصوفی کائن و بائن اے کائن بحق و بائن از خلق قَالَ الْجُنَیْدُ اَلصُّوْفِیَّۃُ ھُمُ الْقَائِمُوْنَ مَعَ اللّٰہِ تَعَالٰی بِحَیْثُ لَا یَعْلَمُہُمْ اِلَّا اللّٰہُ تَعَالٰی وَقَالَ السَّہْلُ

التُّسْتَرِیُّ اَلتَّصَوُّفُ اَلْقِیَامُ مَعَ اللّٰہِ تَعَالٰی بِحَیْثُ لَا یَعْلَمُہٗ غَیْرُ اللّٰہِ تَعَالٰی وَقَالَ الْجُنَیْدُ اَیْضًا اَلصُّوْفِیُّ کَالْاَرْضِ یعنی مثل زمین ست. ور تواضع و فروتنی. این ہمہ تعریفہائے صوفی مباین یکدیگر نیستند بلکہ ہمہ موافق ہستند.

بیان شریعت، طریقت و حقیقت

الطریقة در اصطلاح صوفیہ عبارت ست از سیرة مصطفویہ کہ مختص ست بسالکان الی اللہ و باللہ و فی اللہ از قطع منازل و ترقی در مقامات و در مجمع السلوک می فرماید کہ شریعت نگاہ داشتن معاملات ست و طریقة تزکیۂ باطن از خصائل ذمیمہ و کدورات بشریہ و فی رسالة القشیری الشریعة التزام العبودیة و الْحَقِیْقَةُ مُشَاهَدَةُ الربوبیة وکل شریعة غیر مؤیدة بالحقیقة فغیر مقبولة وکل حقیقة غیر مؤیدة بالشریعة فغیر محصولة اذ الحقیقة لا تحصل الا بالشریعة و تحقیق آن ست کہ حقیقة عبارت از حقیقة شریعة ست نہ آنکہ حقیقة از شریعة جدا ست و طریقت عبارت از طریق وصول ست بحقیقة شریعت نہ امر مباین از شریعة و حقیقة پس پیش از تحقق حقیقت شریعت حصول صورة شریعت ست فقط و حصول حقیقة شریعت در مقام اطمینان نفس ست و حق الیقین المقصود و شریعت و حقیقت عین یک دیگر اند فرق اجمال و تفصیل ست و استدلال و کشف است و غیب و شہادت احکام و علومیکہ بموجب شریعت مبین و معلوم شدہ اند از تحقیق بحقیقة حق الیقین ہمین احکام و علوم بتفصیل منکشف می گردند و از غیب بشہادت می آیند علامت و حصول بحقیقت حق الیقین مطابقت علوم و معارف آن مقام ست بعلوم و معارف شرعیہ و تا بر مخالفت است دلیل ست بر عدم وصول بحقیقة الحقائق از خواجہ نقشبند قدس اللہ تعالیٰ سرہ الاقدس سوال کردند کہ مقصود از سیر و سلوک چیست؟ فرمودند تا معرفت اجمالی تفصیلی گردد و استدلالی کشفی شود مرد فنا

اللہ سبحانہ الثبات والاستقامۃ علی الشریعۃ علما وعملا صلوٰۃ اللہ وسلامہ علی صاحبہا

ولی کرا می گویند؟

الولی عند اھل التصوف والسلوک ھو العارف باللہ تعالیٰ وصفاتہ حسب ما یمکن المواظب علی الطاعات اَلْمُجْتَنِبُ عن المعاصی والمعرض عن الانھماک فی اللذات والشہوات علی ما ذکر المحقق التفتازانی فی شرح العقائد وفی النفحات الولی ھو الفانی من حالہ الباقی فی مشاھدۃ الحق لم یکن لہ عن نفسہ اخبار ولا مع الغیر قرار۔

در رسالہ قشیریہ آمدہ کہ ولی را دو معنی ست یکی فعیل بمعنی مفعول و آن کسی ست کہ حق تعالیٰ متولی امور او باشد کما قال اللہ تعالیٰ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ پس او را نگزارد حق تعالیٰ بسوئے نفس او یک لمحہ و بمدد جذبہ باصل الاصل پیوستہ او را در اصطلاح صوفیہ مراد می گویند۔ دوم فعیل بمعنی اسم فاعل آن کسے ست کہ تولی کردہ عبادت حق تعالیٰ را واجب ست او را قیام بحقوق اللہ تعالیٰ بر سبیل استقصاء و استیفاء و دوام حفظ حق تعالیٰ او را در سرا و ضرا و از شروط ولی آن ست کہ محفوظ باشد از اصرار بر معصیت چنانکہ شرط نبی ست کہ معصوم باشد و نیز از شروط ولی آن ست کہ اخفائے حال خود کند چنانکہ از شروط نبی ست کہ اظہار حال خود کند۔ پس ہر کسیکہ اعمال او بشریعۃ موافق نیست او مخادع و مغرور ست و فی خلاصۃ السلوک الولی علی ما قال البعض ھو الذی یکون مستور الحال ابدا والکون کلہ ناطق علی ولایتہ والمدعی الذی ناطق بولایتہ والکون کلہ ینکر علیہ۔

ولایت عامہ و خاصہ

ولایت دو قسم ست عامہ و خاصہ۔ ولایت عامہ مشترک ست میان ہمہ مؤمنان و عبارت ست از قرب

بلطف حق و ہمہ مومنان قرینند بلطفِ حق چراکہ اینہارا از ظلمت کفر بیرون آوردہ بنور ایمان مشرف ساختہ قَالَ اللّٰہُ تَعَالیٰ اَللّٰہُ وَلِیُّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا یُخْرِجُھُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَی النُّوْرِ و ولایت خاصہ مخصوص ست بواصلان از ارباب سلوک وھی عبارۃ عن فناء العبد فی الحق و بقائہ بالحق۔

فنا و بقاء

یعنی ولایت خاصہ مرکب ست از فناے بندہ درحق وبقائے بندہ بحق فنا درحق سقوط شعور ست از غیر وبقا بحق شعور ست بحق با عدم شعور بغیر

طبقات انسان

ومراتب طبقات مردم علیٰ اختلاف درجات سہ قسم ست۔ قسم اول واصلان وکاملان، وآن طبقۂ علیاست قسم دوم سالکان طریق کمال، وآن طبقۂ وسطیٰ ست۔ قسم سوم مقیمان زمین ومغاک وآن طبقۂ سفلیٰ ست کہ ہمت ایشان تربیت بدن ست از حصول خواہشات نفسانی وشہوانی بطن وفرج ولباس وننگ وناموس وغیرہ از عبادات وطاعات بجز تحریک زبان نصیبے ندارند۔

وواصلان دو قسم اند: اوّل مشایخ صوفیہ کہ بواسطۂ کمال متابعت حضرت نبوی علیہ السلام باذون شدہ اند۔ این طائفۂ کاملان اند ومکمل کہ عنایت الٰہی ایشان را بعد از استغراق درعین جمع از شکم ماہی فنا خلاص دادہ بساحل ومیدان بقا رسانیدہ۔ دوم آن جماعت کہ بعد از وصول بدرجۂ کمال حوالۂ تکمیل ورجوع خلق بایشان نشدہ وغرق بحر جمع گشتند ودر شکم ماہی فنا مستہلک شدند وبناحیۂ بقا نرسیدند۔

وسالکان نیز بر دو قسم اند: طالبان وجہ اللہ وطالبان بہشت وآخرت۔ اما طالبان حق دو طائفہ اند۔ متصوفہ محق، وملامتیہ۔ متصوفہ محق آن جماعت اند کہ از نقص صفات بشری خلاص

یافته اند و بعضے احوال صوفیہ مطلع نہایات ایشان گشته ولیکن ہنوز ببقائے نفوس متشبث مانده باشند و بدان سبب از وصول بقا و نہایات اہل قرب و صوفیه متخلف گشته اند. اما **ملامتیه** جماعتے اند که در رعایت معنی اخلاص و صدق بغایت سعی کنند و در سر عبادات و کتم طاعات از خلق اہتمام لازم دانند چنانچه عاصی کتم معاصی کند ایشان از ظہور عبادات بجهت مظنهٔ ریا محترز می باشد و ہیچ چیز از اعمال صالحه ترک نکنند و مشرب ایشان ہمیشه معنی اخلاص ست و این طائفه ہر چند عزیز ست لیکن ہنوز بسبب حجاب وجود بشری در قلوب ایشان انکشاف تام نیافته لہذا از جمال توحید محجوب مانده اند چه در اخفاے اعمال خود نظر دل بخود با قیست و کمال آن ست که خود را نه بیند و نداند و مستغرق ذات باشد صوفیه را جذبهٔ عنایت از لی الہی از وجود پرداخته و حجاب خلقت و انائیت از دیدهٔ شهود برانداخته و بمرتبهٔ رسانیده که خود را و خلق را نمی بینند پس ملامتیان مُخلِص بکسر لام اند و صوفیه مُخلَص بفتح لام یعنی ملامتیه اعمال خود را خالص می سازند از شائبهٔ ریا و صوفیه را حق تعالی خالص گردانید بخصلتے که حق تعالی را باشد نه غیر او را.

اما **زہاد** طائفه اند که ہنوز ایمان و ایقان حقیقت آخرت و جمال عقبی را مشاہده کنند و دنیا را بمقابلهٔ عقبی قبیح شمرند و از مقتضیات نفس بکلی اعراض می نمایند و مقصود جمال اُخروی دارند.

اما **عباد** طائفه اند که پیوسته بر فرائض و نوافل و وظائف مداومت نمایند از برائے ثواب اُخروی.

قلندریه

و جماعتے که در تخریب نظر حق مبالاتے زیاده می نمایند و اکثر سعی ایشان در تخریب رسوم و عادات و اطلاق از قیود آداب مخالطات بود و سرمایهٔ حال جز فراغ خاطر و طیب قلب نبود و ترسم برسوم زہاد و عباد از ایشان صورت نه بندد و اکثار نوافل و طاعات ننمایند و جز برادائے فرائض مواظبت ننمایند و جمع و استکثار

اسباب دنیوی بایشان منسوب باشد و بطیبۃ قلب قانع و طلب مزید احوال ننمایند ایشان را قلندریہ خوانند۔ واین طائفہ جہت عدم ریا با ملامتیہ مشابہت دارند فرق میان ایشان و ملامتیہ آن ست کہ ملامتیہ بجمیع نوافل وطاعات تمسک جویند لیکن آنرا از نظر خلق پنہان دارند۔ امّا قلندریہ از حد فرائض درنگذرند و باظہار و اخفائے اعمال مقید نشوند۔ امّا طائفہ کہ درین زمان بنام قلندری موسوم اند و ربقۂ اسلام از گردن برداشتہ اند و از اوصاف مذکورہ خالی اند این اسم برایشان عاریت ست و ایشان را حشویہ گفتن لائق ست۔ انتہیٰ۔

این بیان را چندان حاجت نبود مگر برائے بصیرت فی الجملہ مفید بود

بیان مناصب اولیاء

اکنون مناصب اولیا را بیان می کنم۔ بدانکہ برائے کمل تابعان نبی علیہ وعلیہم الصلوات والتسلیمات مناصب اند از آن جملہ

قیوم آنکہ قیام جمیع حقائق عالم بذات او وابستہ باشد و مدار ہستی تمام عالم بر ذات او منوط چہ ہر ہست کہ جمیع عوالم عرش او قطب وغوث وفرد وابدال وغیرہ نائب و پیشکار او بند خلیفۂ اکمل ذات واجب الوجود است وقبلۂ توجہ ہر ذرہ از ذرات عالم مایۂ او از بقیۂ طینت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باشد ؎

کار جہان بسر نزد بے رضائے او ! در دست اوست بخشے نہ چرخ را مہار

بر جملہ خاکدان روان ست حکم او ! چون جادہ در صحاری و چون موج در بحار

ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ۔

مجدد: مجدد مائۃ بعد از صد سال باکمالے باشد کہ در آن صد سال فیضے و ہدایت و رشد کسے را

کہ نصیب شود بہ طفیل او و بواسطہ آن مجدد باشد و مستفیضان خواہ غوث باشند و قطب وغیرہ

مجدد الف (رضی اللہ تعالیٰ عنہ): در ہزار سال یک کس باشد کہ ہمہ اولیاء مع مجددان مانۃ بواسطہ او فیض یاب از ذات مبدا فیاض باشند خواہ کسی را کیفیتش معلوم شود یا نہ زیرا کہ عادت اللہ جاری ست کہ بعد از ہزار سال پیغمبرے اولوا العزم ظہور پذیرد کہ دین الٰہی را بطرز جدید رواج دہد مگر درین امت با وجود انقطاع سلسلہ نبوت و رسالت و انقطاع تبدیل و نسخ ہمچنین عزیز الوجودے را ضرورت افتاد کہ علوم و معارف حضرت سرور کائنات را صلی اللہ علیہ وسلم بہ تبعیۃ آن سرور وارث شدہ تر و تازہ کند و کمالاتے و علومے کہ بذات بحت متعلق اند بران ظاہر شوند آن مجدد الف ثانی اند رضی اللہ عنہ۔

منصب امامت

و چون کمل تابعان بہ تبعیت او کمالات مقام نبوت را تمام کنند بعضے ایشان را بمنصب امامت سرفراز می سازند و بعضے را بمجرد حصول آن کمال اکتفا می فرمایند و این ہر دو بزرگ در نفس حصول آن کمال برابر ند تفاوت در منصب و عدم منصب ست و در امور یکہ تعلق بآن منصب دارند و چون کمل تابعان کمالات ولایت کبریٰ را تمام کنند بعضے را بہ **منصب خلافت** مشرف سازند اگر صاحب منصب باشد و بعضے را بمجرد حصول آن کمال اکتفا نمایند

قطب ارشاد، قطب مدار، قطب ابدال و قطب الاقطاب (رضی اللہ عنہم)

این ہر دو منصب تعلق بکمالات اصلیہ دارند و در کمالات ظلیہ مناسب منصب امامت منصب قطب ارشاد و مناسب منصب خلافت منصب قطب مدار گویا این دو مقام کہ در تحت اند اظلال آن دو مقام کہ در فوق اند۔

غوث (رضی اللہ تعالیٰ عنہ): و نزد حضرت امام ربانی قیوم زمانی غوث غیر قطب مدار ست بلکہ ممد و معاون روزگار اوست

قطب مدار در بعضے امور از دے مدد خواہد و در نصب مناصب ابدال نیز اورا دخل ست و قطب مدار اور ابا عتبار اعوان وانصار نیز گویند چہ اعوان وانصار قطب الاقطاب بمنزلہ دست وپائے وبند وہمین قطب مدار قطب ابدال است حضرت امام ربانی قطب زمانی در معرفتے می فرمایند کہ قطب ابدال واسطۂ وصول فیوض ست کہ بوجود عالم وبقائے آن تعلق دارد وقطب ارشاد واسطۂ حصول فیوض ست کہ بارشاد عالم وہدایت مخلوق تعلق وارد پس تخلیق وترزیق وازالۂ بلیات ورفع امراض وحصول عافیت وصحت منوط بفیوض مخصوصہ قطب ابدال است وایمان وہدایت وتوفیق حسنات وانابت از سیئات نتیجۂ فیوض قطب ارشاد وقطب ابدال در ہمہ وقت درکارست وخلو عالم از وے متصور نیست کہ نظام عالم بوے مربوط ست اگر یکے از افراد این قطب میرد دیگرے را برجائے او نصب کنند اما قطب ارشاد لازم نیست کہ در ہمہ وقت کائن بود وقتے باشد کہ عالم ہمہ از ایمان و ہدایت بالکل خالی بود۔

تفاوت در مراتب اقطاب

وتفاوت بحسب کمال در افراد این اقطاب بسیار ست بعد ان وصلوا الی درجة الولایة۔

افراد

وفرد اکمل از اقطاب ارشاد بر قدم خاتم الرسل ست علیہ وعلیہم من الصلوات والتسلیمات دکمال ذٰلك الفرد مطابق لکماله صلی الله علیه وسلم وانما الفرق بینهما بالاصالة والتبعیة لاغیر جمیع اقسام ولایت از وے قیام دارد وعلیٰ ہٰذا القیاس بر ہر مقام قطبے ست برائے محافظت آن مقام، خواہ درآن مومنان باشند یا کافران وچون قطب ارشاد ترقی کند بمقام فردانیت رسد و فردانیت آنکہ او را مراد نباشد مراد او ہمہ مراد حق باشد۔ وقطب ابدال رئیس جمیع ابدال باشد ازین جہت ہمہ جا تصرف

می کند البتہ صاحب مناصب صاحب علم باشد

تعداد ابدال

الابدال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بدلاء امتی اربعون رجلا اثنا عشر بالشام وثمان وعشرون بالعراق در لطائف اشرفی می گوید حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم عالم را دو قسم کرد نصف شرقی ونصف غربی واز عراق نصف شرقی خواستہ چنانچہ خراسان وہندوستان وترکستان و سائر بلاد شرقیہ در عراق داخل اند واز شام نصف غربی خواستہ چون شام ومصر وسائر بلاد غربیہ پس فیض این چہل تن مذکور بر تمام عالم ساریست اللہ تعالی ایشان را قوتے دادہ کہ ہر جا خواہند بطی الارض می روند۔ مولوی عبد الغفور در حاشیہ نفحات می آرد لفظ ابدال در عرف صوفیہ مشترک لفظے ست تارۃً اطلاق کنند بر جمع کہ تبدیل کردہ اند صفات ذمیمہ بصفات حمیدہ وعدد ایشان منحصر نیست وتارۃً اطلاق کنند بر عددے معین بر تقدیر اطلاق بعددے معین بعضے بر چہل تن اطلاق کنند چنانکہ گذشت وبعضے بر ہفت اطلاق کنند از ین بعض بعضے گویند کہ اوتاد از ابدال خارج اند وبعضے گویند اوتاد نیز از جملہ ابدال اند ودو ازین ابدال اماماند ویکے ازین ہفت قطب ابدال واین ہفت تن را ابدال ازان گویند کہ چون یکے ازینہا بر دو دیگرے کہ بحسب مرتبہ ازو فروتر بود بجائے او نشیند وحفظ مرتبۂ او کند

سیر و سلوک واین چہار قسم است

وسیر و سلوک عبارت از حرکت وانتقال علمیہ است کہ از مقولہ کیف است حرکت اینی یعنی انتقال مکانی را در سیر و سلوک ہیچ دخل نیست۔ اول سیر الی اللہ باللہ از علم اسفل بعلم اعلیٰ میرود وازان اعلیٰ باعلائے دیگر تا منتہی شود بعلم واجب تعالی بعد طے علوم الممکنات کلہا وزوال آن باسرہا این حالت را لفنا

تعبیر می کنند و ثانی سیر فی اللہ عبارت از حرکت علمیہ است در مراتب وجوب از اسماء و صفات و شیون و اعتبارات و تقدیسات و تنزیہات حتی کہ منتھی شود بمرتبۂ کہ از ویہیچ عبارت تعبیر نمی توانند کرد و مشارالیہ ہم نمی شود نیست موسوم باسمے و نا معلوم بکنایتے و نہ درا دراک بدر کے آید این سیر موسوم ببقاست و ثالث سیر عن اللہ باللہ عبارت از حرکت علمیہ است کہ از علم اعلیٰ بعلم اسفل فرود می آید و از اسفل باسفل دیگر حتی کہ رجوع کند رجوع قہقری و نزول کند از علوم مراتب الوجوب بکلہا و صاحب این سیر ھُوَ الْعَارِفُ الَّذِیْ نَسِیَ اللّٰہَ بِاللّٰہِ وَرَجَعَ عَنِ اللّٰہِ بِاللّٰہِ وَھُوَ الْوَاجِدُ الْفَاقِدُ وَھُوَ الْوَاصِلُ الْمَھْجُوْرُ وَھُوَ الْقَرِیْبُ الْبَعِیْدُ و سیر رابع سیر در اشیاء ست یعنی عبارت از حصول علوم اشیاء ست شیئاً فشیئاً بعد زوال علوم اشیاء یاسرہا در سیر اول پس سیر رابع مقابل بسیر اول ست و سیر ثالث مقابل ست سیر ثانی را و سیر الی اللہ و سیر فی اللہ از برائے تحصیل نفس ولایت ست کہ عبارت از فنا و بقاست و سیر ثالث و رابع از برائے حصول مقام دعوت کہ مخصوص بانبیائے مرسل ست صلوات اللہ علیہم و متابعان کمل را از مقام این بزرگواران نیز نصیب ست قُلْ ھٰذِہٖ سَبِیْلِیْٓ اَدْعُوْٓا اِلَی اللّٰہِ عَلٰی بَصِیْرَۃٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِیْ

برشکر غلطید اے صفرائیان! از برائے کوری سودائیان

اندراج النہایۃ فی البدایۃ

بزرگواران این طریقہ علیہ کہ شروع از مقام جذبہ می نمایند و بمدد الانجذاب ترقی می نمایند این انجذاب در حق ایشان در رنگ ریاضیات و مجاہدات ست در حق دیگران پس آنچہ دیگران را مانع وصول ست این بزرگواران را ممد و معاون۔ لامکانیت عالم را عین مکانیت تصور نمودہ بلا مکانے حقیقی توجہ فرمایند و بیچونی آن عالم را عین چون دانستہ بہ بیچون حقیقی ارتقا نمایند لاجرم بغیر وجد و حال در رنگ دیگران مفتون

نمی گردند و بجوز دموز این راه بر مثال طفلان گول نمی شوند و بترہات صوفیہ مباہات نمی کنند و بشطحیات مشائخ افتخار نمی نمایند متوجہ احدیت صرف اند و از رسم و صفت جز ذات مقدس نمی خواہند بخلاف سالکان طریق بتقدیم تزکیہ و ریاضات شاقہ و مجاہدات شدیدہ کہ قطع بادیہاے عالم خلق نمودہ چون شروع سیر در عالم امر نمایند و در انجذاب قلبی و التذاذ روحی افتند بسا ست کہ باین انجذاب قناعت کنند و باین التذاذ کفایت ورزند و مظنۂ لامکانیت این عالم دامنگیر شان شود و شائبۂ بے چونی آن عالم را از بیچون حقیقی باز دارد ہم درین مقام سالکے فرمودہ کہ "سی سال روح را بخدامی پرستیدم"۔ و دیگرے گفتہ کہ سر استوا و تنزیہ فوق العرش از معارف غامضہ است کہ فی الحقیقت داخل دائرۂ امکان ست تشبیہ تنزیہ نما ست پس شروع نمودن از مقام جذبہ و وارد شدن بر ایشان حالات کہ منتہیان دیگر طرق را وارد شود اندراج نہایت ایشان در بدایت ایشان ست۔

العلم الیقین

علم الیقین در ذات حق سبحانہ و تعالی عبارت از شہود آیات ست کہ دالات بر قدرت او تعالی و شہود آن آیات را سیر آفاقی گویند و شہود حضور ذاتی جز در سیر انفسی متصور نیست۔

العین الیقین

عین الیقین عبارت از شہود حق ست ایزد سبحانہ بَعْدَ اَنْ کَانَ مَعْلُوْمًا بِالْعِلْمِ الْیَقِیْنِیِّ این شہود مستلزم فنائے سالک ست، در غلبۂ این شہود تعین بالکلیہ گم می گردد و در دیدۂ شہود او اثرے از ان باقی نماند فانی و مستہلک می گردد نزد این طائفہ علیہ این شہود را تعبیر با دراک بسیط و معرفت کنند و این عین الیقین حجاب علم الیقین ست چرا کہ در وقت تحقق این شہود ہمہ حیرت و نادانی نقد وقت ست علم را در آن موطن اصلا گنجائش نیست

حق الیقین

حق الیقین عبارت از شهود اوست سبحانه بَعْدَ اِرْتِفَاعِ الْیَقِیْنِ وَاضْمِحْلَالِ التَّعَیُّنِ امّا این شهود او حق را سبحانه بحق ست جل وعلا اِذْ لَا یَحْمِلُ عَطَایَا الْمَلِکِ اِلَّا مَطَایَاهُ واین در بقا باللّٰہ که مقام بِیْ یَسْمَعُ وَبِیْ یُبْصِرُ است صورت بندد وجود موهوب حقانی عبارة از انکشاف عین ثابته اوست یعنی بمحض موهبت حق سبحانه وتعالی بعد از فنائے تعینات کونیه بر وظاهر شده است که تعین او همان تعین بسیط است که مرتبهٔ جمع ست این هر سه تعین را بعبارت دیگر بیان می کنم:

علم الیقین در ذات حق سبحانه عبارت از شهود آفاقی ست که دلالت می کند بر ذات او جل سلطانه چه شهود وظهور ذات جز در نفس متجلی نشود و آنچه در بیرون خود مشهود ست همه آثار و دلائل و تعینات اند که دلالت می کنند بر ذات جل وعلا پس تجلیاتے که در صورت و انوار می باشد غیر صورت متجلی ست و داخل علم الیقین ست هر صورتے که باشد و هر نور که ظاهر می شود نور بارنگ و بے رنگ درین امر مساوی ست. حضرت مخدومی مولانا عبدالرحمٰن الجامی قدس اللّٰه تعالی سره السامی در شرح لمعات می فرمایند در بیان این بیت ؎

اے دوست ترا بهر مکان می جستم　　هر دم خبرت از این و آن می جستم

که این بیت اشاره بمشاهدهٔ آفاقی ست که مفید علم الیقین ست و این شهود آفاقی چون از مقصود خبرے نمی دهد و حضور آن نمی بخشد الا بالآثار والعلامات چنانکه دود و حرارت مفید حضور آتش نیست الا بالاستدلال و بالآثار والعلامات لاجرم از دائرهٔ علم نمی بر آید و مفید عین الیقین نمی شود.

عین الیقین عبارت از شهود عبد ست مر حق سبحانه را بعد ارتفاع حجاب تعین وے واین شهود نزد این طائفه علیه قدس اللّٰه تعالی اسرارهم معتبر است با دراک بسیط واین ادراک عامه را حاصل ست لیکن فرق آنست

کہ خواص را وجود غیر حق سُبحانہ مزاحم آگاہی نیست و در دیدۂ شہود شان جز حق سُبحانہ مشہود نہ و عوام را بخلاف آن ست و این ادراک منافی علم ست کہ آنجا ہمہ حیرت ست چنانکہ علم منافی این شہودست عین حجاب آن علم ست کما ذکرہ الشیخ الاکبر رضی اللہ عنہ فی کتاب الحجب عِلْمُ الْیَقِیْنِ حِجَابُ عَیْنِ الْیَقِیْنِ وَعَیْنُ الْیَقِیْنِ حِجَابُ عِلْمِ الْیَقِیْنِ۔

حق الیقین عبارت از شہود اوست جلّ شانہٗ باو تعالیٰ و یافتن او را سُبحانہ عین خود و این در بقا باللہ صورت بندد کہ بعد از تحقق بفنائے حقیقی حق سُبحانہٗ او را از نزد خود بوجود موہوب حقانی مشرف گرداند و از سکر حال و بے خودی بصحو افاقہ بخشد آنجا علم و عین حجاب یک دیگر نباشد در عین شہود عالم ست و در عین علم شاہد و این تعین کہ آنرا عین حق می داند درین مرتبہ نہ تعین کونی ست چہ اثرے ازان نماندہ است بلکہ حقانی ست کہ نزد اکابر معبر بوجود موہوب حقانی ست کما مرّ تنبیہ و آنکہ در باب تجلیات صُوری تعینات و صور خود را حق می داند تعینات کونی ست کہ فنا بآن راہ نیافتہ و این فرق چون بر بعضے متوسطان راہ مخفی شدہ است خیال کردہ اند کہ در حق الیقین نیز ہمین تعینات کونی را حق می دانند و این جہل منجر باکابر قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم گشتہ است و گمان بردہ اند کہ این حق الیقین ما را در قدم اوّل کہ تجلی صُوری ست و تعبیر ازان بکشف ملکوت می کنند حاصل می شود

اَلْاَعْیَانُ الثَّابِتَہ

اسمے از اسمائے باری تعالیٰ کہ مبدا تعین و قیوم و ربّ سالک است او را عین ثابتہ او گویند یعنی منتہائے سیر سالک ہمان اسم ست کہ مبدا تعین اوست و بعد از وصول بعین ثابتہ خود سیر او در ہمان عین ثابتہ اوست زیرا کہ آن مشتمل ست بر شیونات الی اللانہایۃ و این سیر را سیر فی اللہ گویند زیرا کہ تعین علمی او تعینی ست کہ از مرتبۂ

جمع وصفاتے کہ او مشتمل برآن ست صفات الٰہی نہ کونی پس فی الحقیقت سیر فی اللہ باشد

کفر طریقت و حقیقت

در شریعت چنانکہ کفر و اسلام ست در طریقت نیز کفر و اسلام ثابت است و چنانچہ در شریعت کفر شرارت و نقص ست و اسلام کمال در طریقت نیز کفر طریقت نقص ست و اسلام طریقت کمال۔ کفر طریقت عبارت از مقام جمع ست کہ محل استتار ست تمیز حق از باطل درین موطن مفقود ست چہ شہود سالک در مرایائے جمیلہ و رذیلہ جمال وحدت محبوب ست پس خیر و شر و کمال و نقص را جز مظاہر و ظلال آن وحدت نمی یابد لاجرم انکار کہ ناشی از تمیز ست در حق او معدوم ناچار ہمہ در مقام صلح ست و ہمہ را بر صراط مستقیم می یابد و باین آیۂ کریمہ ترنم می نماید مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ و گاہے مظہر را بعین ظاہر دانستہ خلق را حق می انگارد و مربوب را عین رب می داند۔ این ہمہ گلہاست کہ از مرتبۂ جمع شگفد حسین منصور درین مقام می گوید ؎

كَفَرْتُ بِدِيْنِ اللّٰهِ وَالْكُفْرُ وَاجِبٌ — لَدَيَّ وَعِنْدَ الْمُسْلِمِيْنَ قَبِيْحٌ

این کفر طریقت بکفر شریعت مناسبت تمام دارد ہرچند کافر شریعت مردود است و مستحق عذاب و کافر طریقت مقبول ست و مستوجب درجات چہ این کفر طریقت از استیلاء و غلبۂ محبت محبوب حقیقی ناشی شدہ است غیر محبوب ہمہ را فراموش ساختہ پس مقبول بود و آن کفر از استیلائے جہل و تمرد پیدا گشتہ ناچار مردود باشد و اسلام طریقت عبارت از مقام فرق است بعد الجمع کہ موطن تمیز ست حق از باطل و خیر و شر این جا متمیز این اسلام طریقت را با اسلام شریعت مناسبت تمام ست بلکہ چون اسلام شریعت بکمال می رسد نسبت اتحاد باین اسلام پیدا می کند بلکہ ہر دو اسلام اسلام شریعت اند فرق درمیان اینہا بظاہر شریعت و باطن شریعت

است و بصورت شریعت و حقیقت شریعت مرتبهٔ کفر طریقت از اسلام صورت شریعت بلندتر است هرچند نسبت باسلام حقیقت شریعت پست و ادون ست. ؎

آسمان نسبت بعرشش آمد فرود　　لیک بس عالی ست پیش خاک تود

و از مشائخ کسیکه بشطحیات تکلم نموده است و سخنان مخالف ظاهر شریعت گفته هم در مقام کفر طریقت بوده که موطن کفر و بے تمیزی ست و بزرگانے که بدولت اسلام طریقت مشرف گشته اند از امثال این سخنها پاک و مبرا اند و بظاهر و باطن در اقتدا بانبیاء دارند و تابع ایشان اند علیهم الصلوات والتسلیمات پس واضح گشت شخصیکه بے حصول این حال و وصول بدرجهٔ کمال کفر طریقت باین سخنها تکلم نماید و همه را بر حق و صراط مستقیم داند و تمییز باطل از حق نمی نماید از زنادقه و ملاحده است که مقصودش ابطال شریعت ست و مطلوبش رفع دعوات انبیا که رحمت عالمیان اند علیهم الصلوات والتسلیمات پس این کلمات از محق هم صادر شوند و از مبطل هم محق را آب حیات اند و مبطل را سم قاتل در رنگ مآء نیل که بنی اسرائیل را آب خوشگوار بوده و قبطیان را خون ناگوار این مقام مزلة الاقدام ست جم غفیر از اهل اسلام بتقلید سخنان اکابر ارباب سکر از صراط مستقیم منحرف گشته و دین خود را بر باد داده اند ندانسته اند که قبول این سخنان مشروط بشرائط است که در ارباب سکر موجود بوده اند و در ایشان مفقود معظم این شرائط نسیان ماسوائے او ست سبحانه که دهلیز آن قبول ست و امتیاز محق از مبطل استقامت بر شریعت و عدم استقامت بر شریعت، آنکه محق ست با زنجیر بار گران پانصد رکعت نماز نافله ادا می کرد و طعامیکه از دست ظلمه می رسید اگرچه از وجه حلال بوده نمی خورد و آنکه مبطل ست اتیان احکام شرعیه بروے چون کوه قاف گران ست، آیهٔ کریمه كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ نشان حال شان رَبَّنَا آتِنَا مِن لَدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا۔

اَلْمَقَامُ مَا يَتَحَقَّقُ بِهِ الْعَبْدُ وَيَتَّصِفُ بِهِ یعنی مقام آن ست کہ صاحب آن بآن متحقق باشد ومتصف باشد وہر گاہے کہ خواہد بنوع تصرف بآن برسد وبضرب فتطلب در آن متحقق شود پس مقام ہر کس موضع اقامت اوست باین تصرف وتطلب وشرط او آنکہ تا اتصاف او بآن مقام کما ینبغی وفائے او در آن مقام نشود ترقی بمقام عالی ازان مترتب نگردد

اَلْحَال حالیتے کہ وارد شود بر سالک بغیر قصد وارادہ وبغیر اکتساب او از طرب وحزن وبسط و قبض وشوق وانزعاج وہیبت وغیرہ پس فرق درمیان مقام وحال اینکہ احوال مواہب ست ومقام مکاسب وصاحب الاحوال ترقی می کند از حال خود وصاحب مقام متمکن باشد در مقام۔

اَلْفَرْقُ: فرق مرتبہ ایست کہ منسوب باشد بتو یعنی عبارت ست از امتیاز درمیان خیر وشر ونقص وکمال وعابد ومعبود واعمال صالحہ وغیر صالحہ واتیان آنہا کہ بقصد وارادہ از سالک صادر شوند۔

اَلْجَمْعُ عبارت ست از آن مرتبہ کہ مسلوب باشد از سالک امتیاز درمیان خیر وشر ونقص وکمال و عابد ومعبود واتیان اعمال صالحہ وغیر صالحہ بقصد وارادہ خود وبا ہر کس در مقام صلح بودن بسبب ورود تجلیات صفاتیہ وشیونیہ کہ مقدمۂ فنا ست واین مقام منتہائے سیر الی اللہ معرفت این مقام حیرت ست ہر چہ داند نہ حق داند وہر چہ بیند از حق بیند۔

جمع الجمع مرتبۂ اعلیٰ ست از جمع کہ در آن علم وادراک فنائے خود در حق کہ سالک راست ہم نماند یعنی درین مقام علم حضوری سالک بجز ومفقود باشد بالکلیہ در ذات اندراہ اسمی کہ قیوم اوست وہیچ تعینی از تعینات کونیہ در نظرش نباشد درین مرتبہ ہیچ تصرف از سالک باقی نماند ودر بادی النظر ہر چہ از وصدور یابد از تصرفات حق ست سبحانہ۔ سالک درین جا كَالْمَيِّتِ بَيْنَ يَدَيِ الْغَسَّالِ ست این را بفنائے نام تعبیر کنند

وسیر فی اللہ گویند

فرق ثانی ۔ مقام دعوت

بعد ازین اگر فضل ایزد متعال یرد گار او باشد حالتے عزیز رو دہد و آنرا بفرق ثانی و بقائے تام تعبیر کنند که سالک از مغلوبیت خود از حق بخلق رجوع نماید این مقام دعوت ست انبیا را ست بالاصالۃ و کمل تابعان را نیز بہ تبعیت ایشان حاصل است درین مقام تعینی که سالک متصف ست باو نه از تعینات کونیه است بلکه محض موہبت این تعین از نزد خود داده اند که معبر بوجود موہوب حقانی ست این سیر را سیر عن اللہ باللہ گویند و فرقے که قبل از جمع باشد عامه راست، و فرقے که بعد از جمع مرتب شود مخصوص بانبیاست و کار دعوت باو مربوط ست و معبر این قوم ست۔

واصطلاحاتیکه حضرات طریقہ علیہ نقشبندیہ قدس سرہم مقرر فرموده اند:

اوّل نظر بر قدم ست۔ عبارت از ان ست که طالب را باید که در رفتن نظر خود بر قدم دارد چه در وقت رفتن نظر پراگندگی می کند و محسوسات متلونه انتشار حاصل می شود اگر نظر را بر قدم دوخته شود بجمعیت اقرب باشد این برائے دفع تفرقه است که از آفاق می خیزد

دوّم ہوش در دم عبارت از ہوشیار بودن سالک در ہر نفس که ذاکر ست یا غافل این لحاظ بتدریج بدوام حضوری رساند و در رعایت این معنی دفع تفرقه نفس ست این معنی ہم عبارت از وقوف زمانی ست

سوّم سفر در وطن عبارت از سیر در انفس ست که منشا حصول اندراج النهایة فی البدایة ست که مخصوص باین طریقه علیه است ہر چند که سیر در انفس در جمیع طرق ست اما بعد از سیر آفاقی ست و درین طریق شروع از ین سیر ست، و سیر آفاقی در ضمن این سیر مندرج ست، سالک را باید که تفحص کند نفس خود را آیا باقی ست در آن حب غیر

یا نہ اگر بیاید از سر نو توبہ کند و بکلمۂ لا نفی آن نماید و بکلمۂ الا اللہ اثبات محبت حق جل سبحانہ بکند و بمداومت این کلمۂ طیبہ صفات ذمیمۂ خود را چون بغض و حسد و بخل و عداوت وغیرہ دور باید ساخت

چہارم خلوت در انجمن: ہرگاہ کہ سفر در وطن متحقق شد پس در انجمن نیز در خلوت خانہ وطن سفر نماید پس باید کہ در انجمن تفرقۂ متکلم و مخاطب نباشد و ملتفت احدی نگردد این ہمہ تکلفات و تحملات در ابتداست و در وسط و انتہا ہیچ ازینہا در کار نیست در عین تفرقہ جمعیت ست و در نفس غفلت حاضر یعنی تفرقہ و عدم تفرقہ در جمعیت باطن سالک برابرست مع ذلک اگر ظاہر را با باطن جمع سازد و تفرقہ را از ظاہر نیز دفع نماید اولی و انسب خواہد بود آیۂ کریمہ رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللهِ در شان ایشان است باید دانست کہ در بعضے اوقات از تفرقۂ ظاہر چارہ نبود کہ حقوق خلق ادا شوند پس تفرقۂ ظاہر نیز در بعضے اوقات مستحسن باشد اما تفرقۂ باطن ہیچ وقتے از اوقات مستحسن نیست کہ آن خالص برائے حق است سبحانہ پس سہ حصہ از عبادت مسلم از برائے حق باشد جل شانہ باطن بتمام و نصفے از ظاہر نصفے دیگر از ظاہر برائے اداے حقوق خلق ماند و در اداے آن حقوق چونکہ امتثال اوامر حق است آن نصف دیگر ہم راجع بحق است تعالیٰ و تقدس اِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهٗ فَاعْبُدْهُ

پنجم یاد کرد: اما یاد کرد عبارت از ذکر اللہ ست اسم ذات باشد یا نفی و اثبات و ذکر ست کہ موجب فنا و بقاست ذکر ست کہ موصل بخداست ؎

ذکر گو ذکر تا ترا جان ست ۔۔۔ پاکی دل ز ذکر یزدان ست

وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ نص قاطع برین مدعاست۔

ششم بازگشت کنایہ ازان ست کہ بعد از چند بار ذکر کردن بدل مناجات بحق تبارک و تعالے

می کردہ باشد الٰہی مقصود من توئی ورضائے تو ترک کردم دنیا و آخرت را برائے تو نعمت خود بر من تمام کن و روزی دہ وصول تام بجناب قدس خویش و این شرط عظیم ست در ذکر کردن ازین تغافل نکند و بسیار مفید ست

هفتم نگاہداشت: عبارت از دفع وساوس و خطرات از قلب. سالک را ضروری ست کہ ہوشیار و بیدار باشد از خطور خطرات در قلب نگذارد کہ اندرون رود و استیلا نماید پس مشکل شود ازالہ آن از این طریق بلکہ جمعیت و طمانینت حاصل می شود چون خطرہ از قلب بالکل منتفی گردد فنائے قلب حاصل گشت اما از دماغ ریزان می شود و بعد از فنائے نفس از دماغ نیز زائل شود بعد از ان در ادراک خطرہ کہ از کجا می آید حیرت ست انتفائے خطرہ پیش ارباب عقول معقول نیست لیکن طریقۂ دوستان خدا ورائے طور عقل است

کار پاکان را قیاس از خود مگیر		گرچہ باشد در نوشتن شیر شیر

آن خیالاتے کہ دام اولیاست		عکس مہرویان بستان خداست

مقامات عشرہ

ورسیدن بمقام ولایت بغیر حصول مقامات عشرہ کہ توبہ و انابت و زہد و قناعت و ورع و صبر و شکر و توکل و تسلیم و رضاست متصور نیست خواہ بالاجمال باشد چنانچہ در طریقۂ اینقہ نقشبندیہ مجددیہ قدس اللہ اسرار ہا الیہا کہ درین خاندان نسبت اجمالی جذبی ست یا بتفصیل کما فی السلاسل الأخر کہ سیر در انجا تفصیلی وسلوکی است۔

فرق میان جذب و سلوک

شَتَّانَ مَا بَيْنَ الْجَذْبِ وَالسُّلُوْكِ كَمَا قَالَ الْإِمَامُ الْعَارِفُ الرَّبَّانِيُّ الْقَيُّوْمُ الزَّمَانِيُّ الْمُجَدِّدُ وَالْمُنَوِّرُ لِلْأَلْفِ الثَّانِيْ فِيْ مَعْرِفَةٍ مِنْ مَعَارِفِهٖ :

"سالک مجذوب در معرفت بر مجذوب سالک مزیتے دارد و در محبت عکس آن چرا کہ مجذوب سالک مربی او اللہ سبحانہ ست مِنْ اَوَّلِ الْاَمْرِ اِلٰی اٰخِرِہٖ تربیت کردہ او را بمحبت خاص و جذب نمودہ بطرف جناب قدس خویش بعنایت کاملہ و مراد از معرفت معرفتیست کہ متعلق ست بتجلیات افعالیہ یعنی معرفت اشیاء کونیہ و متعلق ست بصفات اضافیۂ الٰہیہ اما معرفتے کہ متعلق ست بذاتہ تعالیٰ و آن عبارت از جہل و معرفتے کہ متعلق است بصفات سلبیہ تنزیہیہ و آن مشتمل ست بحیرت و معرفتے کہ متعلق ست بصفات ذاتیہ موجودہ متعلق ست بشیونات ذاتیہ اعتباریہ پس مجذوب سالک اخص ست بآنہا و اولیٰ ست بتفاصیلہا لیکن معارفے کہ متعلق اند بمقامات عشرہ من الزہد والتوکل والصبر والرضا وغیرہا پس سالک مجذوب احری ست بتفاصیل آن زیرا کہ آن قطع کردہ این مقامات را تفصیلاً و عبور نمودہ ترتیباً دقائق ہر مقام بتفصیلی می داند کہ نمی داند آنرا مجذوب سالک چرا کہ رسیدہ است باین مقامات اجمالاً و حاصل نمودہ زبدۂ ہر مقام و خلاصۂ آن سالک باعتبار ظاہر و صورت اتم ست درین مقامات و مجذوب سالک باعتبار زبدہ و خلاصہ اکمل است درینہا لہٰذا در باطن عوام کہ ناظر اند بظاہر و صورت اول اتم ست از ثانی در مقام زہد و توکل و ورع وغیرہا و نمی دانند کہ در ثانی وجود رغبت منافی زہد نیست و ہمچنین تعلق باسباب من ذات بتوکل ندارد و وجود کراہیت در وے مانع تمامیت رضا نیست چرا کہ رغبت او بہ قدرت سبحانہ و ہمچنین تعلق او باسباب باللہ است جل سلطانہ و کرہ او باللہ عزوجل ست با وجود این اوصاف خالص است بنفسہ سبحانہ و تعالیٰ رغبت نمی کند در دنیا مثلاً مگر برضائے او سبحانہ لا بغیرہ و اگر رغبت می کند باشارۂ نفس پس نفس او فانی ست در حق پس این رغبت او فی الحقیقۃ از جل رب اوست جل سلطانہ"۔

ہشتم یادداشت عبارت ست از توجہ صرف مجرد از الفاظ و تخیلات و حضور بے غیبت یعنی حضور دوام ذات حضرت ست تعالیٰ و تقدس بے تخلل حجب شیونے را اعتبار اتے حق اینست کہ این توجہ حاصل نمی شود مگر

بعد فنائے اتم وبقائے اکمل۔

اما وقوف عددی عبارت از رعایت نمودن عدد طاق ست درنفی واثبات۔

دوقوف قلبی عبارت از توجہ بسوئے قلب کہ زیر پستان چپ بفاصلہ دوانگشت واقع ست وحکمت درین توجہ مانند حکمت در رعایت ضرب است نزدیک خاندان جیلانیہ۔

خاتمہ

دربیان برخے از حالات ووقعات کرامت آیات آن رُوح مجسم درایت نفس مکرم ولایت شمع شبستان ہدایت بحر مواج افاضت وافادت ہادی راہ شریعت وحقیقت محرم راز خلوت خانہ کُنْتُ کَنْزاً مَخْفِیاً واقف اسرار سراپردہ کُنْتُ نَبِیّاً طلیعہ صبح وصال قسیم اذواق وحال مقدمۃ الجیش جَاھِدُوا فِی اللہ یکتا تازمعرکہ قُتِلُوْا فِیْ سَبِیْلِ اللہِ ساقی صہبائے محبت واخلاص چاشنی فرمائے الطاف خاص الخاص نظارگی تماشائے جبروت عنقائے ہوائے لاہوت مقام شناس قَابَ قَوْسَیْنِ مخدوم عالم مراد اعظم پیرو مرشد حضرت مولانا محمد ارشاد حسین قدس اللہ تعالیٰ سِرّہٗ الاقدس بزبان قلم حوالت می رود اگرچہ حالات شریفہ ومقامات رفیعہ خدام عالی شان از اندازہ نطق بیان برتر ووہم وفہم از ادراک شمہ ازان حلقہ بیرون نیست امانظر بمقالہ مَالَا یُدْرَکُ کُلُّہٗ لَایُتْرَکُ کُلُّہٗ نفحہ ازان ضحن ورائحہ ازان چمن بقدر قدرت پیشکش ناظرین منتظرین می سازد وبدین خدمت برسعادت بخت خود می نازد تا رہروان طریقت را بجائے بانگ درا وسالکان کعبہ حقیقت را رہنما گردد۔

وطن اصلی بزرگان حضرت ایشان خطهٔ فاخرهٔ سرہند کہ شہر ہندست بودہ چیرہ دستی قوم سکھان و جبر و تعدی ایشان بر ہمہ ساکنین عموماً و بر خواص مسلمین خصوصاً رنگ آن ریخته کہ اجداد امجاد حضرت ایشان دل از خانمان برانگیخته جادہ پیمائے اقطار و امصار گردیدند از انجملہ آبائے فرخ لقائے حضرت درین دیار رسیدہ سکونت بلدهٔ بریلی ورزیدند و از آنجا جد امجد ایشان بدار السرور مصطفیٰ آباد عرف رامپور اقامت گزیدند والیان ریاست مذکور کہ بقدر دانی اہل کمال معروف و مشہور بار اولمندی راس و رئیس نامور نزدیک و دور بودند مراتب تعظیم و تکریم حضرات چنانکہ باید و شاید بتقدیم رسانیدہ ورود مسعود ایشان را نعمت عظمیٰ و غنیمت کبریٰ شمردہ روز بروز بترقی ارادت و ادائے لوازم خدمت می افزودند از ابتدا تا انتہائے ظہور ولادت باکرامت حضرت ایشان درین شہر سعادت بہر چہاردہم صفر ۱۲۴۹ھ اتفاق افتاد و در خیر و برکت بر روے اہالی این دیار کشادہ از انجا کہ حسب ارشاد عارف روم کہ ؎

ہر کسے را بہر کارے ساختند　　　میل آن اندر دلش انداختند

ذات اقدس را برائے کارے در مجلاے بروز آوردہ بودند ہمین کہ چاشنی شربت تمیز بر ایشان ہمیوند بفرمان ارادت و داعی سعادت بخدمت والد ماجد خود و بزم افادت شیخ احمد علی صاحب مرحوم کہ ہر دو استاد آفاق و در فنون خود طاق بودند تکمیل فن فارسی فرمودہ در صحبت حافظ غلام نبی صاحب و مولوی جلال الدین صاحب و مولوی نصیر الدین خان صاحب کہ ہر یک مشہور زمانہ و در کمالات خود یگانہ بودند تحصیل صرف و نحو و جز آن نمودند بعد ازان در شہر فردوس مثال لکھنو کتب منقول را باتمام رسانیدہ پس از چندے در اوائے خود بصحبت علامۂ دوران ملا محمد نواب صاحب بنابر استفادہ باقی ماندۂ کتب معقول و غیرہ آن رجوع نمودند از انجا کہ مولانائے موصوف دران روزہا بہ تعلیم و تہذیب نواب محمد کلب علی خان صاحب مرحوم در عالم

صغر سنی مامور بودند ناچار حضرت ایشان باتفاق ایشان در مجلس استفادت نواب ممدوح موجب گرمی هنگامه
صحبت می شدند چونکه جد امجد ایشان اعنی نواب محمد سعید خان والی ریاست بغرض تعلیم و تلقین مذهبی دوکس را
از اهالی لکھنؤ که مجتهد وقت بودند در خدمت نواب مذکورالصدر بلند اقبال که تا ئید ایزد با کمال متعهد حال ایشان بود
مقرر می داشتند آنچه مجتهدان مامور از عقائد مخصوصه خود ها در روز بر لوح خاطر نواب صاحب سابق الاوصاف
نقش می بستند حضرت ایشان در صحبت شب بآب صاف اظهار حق همه آن نقشهاے سرابی را پاک می شستند
کوشش مجتهدان همه رائگان می افتاد و سود سرمایهٔ آنها سراسر نتیجه زیان می داد آخر کار حکایت شکایت به پیش گاه
دولت رسید و صحبت حضرت ایشان با نواب صاحب ممدوح بمفارقت انجامید حضرت هادی باکمال آزادی
بدارالملک دہلی رونق افزا شدند و از حسن اتفاق جناب مولانا هم عنقریب علاقه اینجا گسسته در دہلی با حضرت
ایشان عقد صحبت را استحکام افزا شدند شب مفارقت روی در پردهٔ عدم کشید و مجلس افادت و استفادت هر روز
گرم گردید تا آنکه صیت کمالات حضرت مخدومی گوش آفاق را نواخته و عالمیان را آرزومند استفاده ساخته بعد
از فراغ این کار بندرقهٔ اشارهٔ جناب مولانا محمد نواب صاحب کامیاب فیض صحبت کیمیا خاصیت حضرت
قبلهٔ انام مرجع خاص و عام شاه احمد سعید صاحب مجددی شدند و بکمال صدق ارادت و حسن عقیدت شرف
بیعت قبول کرده منازل سلوک طریقت و مدارج عروج معرفت در اسرع اوقات طے فرموده بسند اجازت
و خلافت ممتاز و سرفراز آمدند چنانکه از مقام محبیت بمحبوبیت رسیدند ازینجا قیاس باید کرد که صاحبزادگان حضرت
در رشک افزودند و کمالات حضرت ایشان را بزبان صدق بیان علی رؤس الاشہاد ستودند روزے درمیان
صاحبزادگان موصوف و حضرت ما شکر آبی پدید آمد حضرت ایشان بپاس ادب از حضرت قبلهٔ التماس رخصت
خود درمیان آوردند و درین خصوص اصرار و مبالغه را درکار کردند در جواب ارشاد شد که کسے از دل و جان خود دوری

واز چشمان خود مہجوری گوارا نمی کند ازین خیال درگذرید و باتفاق باہمدیگر چون شیر و شکر بسر برید در صحبت حضرت قبلہ مدتے برکتب تصوف و حقائق و اسرار تفسیر و حدیث گذشتند و از بطون آنہا باخبر گشتہ سلوک مجددیہ را بانجام و اتمام رسانیدہ باقامت وطن مالوف خود مجاز و مامور گردیدند حضرت شاہ محمد مظہر صاحب خلف اصغر حضرت قبلہ کہ سجادہ نشین و مجموعہ اسرار یقین بودہ اند در کتاب مقامات سعیدی در ضمن احوال حضرت ایشان می نگارند کہ ایشان از اکابر اصحاب و از اجلہ خلفائے کامیاب حضرت قبلہ بودہ اند کہ طے مراتب سلوک چنانکہ باید فرمودہ اند و نیز در ہمان کتاب می آرند کہ حضرت قبلہ اکثر اوقات در کمال قابلیت ایشان در علوم صوری و معنوی تر زبان و رطب اللسان شدہ اند نسب حضرت ایشان بدہ واسطہ بحضرت امام ربانی قیوم زمانی می رسد بدین تفصیل:

مولانا و مرشدنا محمد ارشاد حسین بن حکیم احمد حسین بن میان غلام محی الدین بن میان فیض احمد بن شاہ کمال الدین بن شیخ درویش احمد بن شیخ زین العابدین عرف شاہ فقیر اللہ بن شیخ ضیاء الدین یوسف بن حضرت شاہ محمد یحییٰ فرزند اصغر حضرت قطب ربانی مجدد و منور الف ثانی رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین

در ایام فتنہ انجام غدر حضرت قبلہ از خانقاہ مظہریہ برآمدہ از راہ پنجاب و بندر کراچی بدار الامان حرمین شریفین زادہما اللہ شرفاً ہجرت فرمودند و حضرت ایشان را از مقام پانی پت رخصت انصراف وطن ارزانی داشتند حضرت ایشان بعد از چندے بتحریک شوق و محبت بزاد راہ توکل با خادمے خاص محمد موسیٰ بخاری بحج بیت اللہ و سعادت عتبہ بوسی روضہ سید عالم صلی اللہ علیہ وسلم شرف اندوز و بمراد دلی فیروز گشتند و تا مدت یک سال در سایۂ روضۂ مبارکہ فیض صحبت حضرت قبلہ دریافتہ باشارت سراسر بشارت سید الاصفیا خاتم الانبیا علیہ الف الف تحیات بواسطۂ ہدایت نزدیکے دو رباقامت دار الاسلام

رامپور را مامور شده معاودت فرمودند و بعد از ورود بخلوت و عزلت اوقات گرامی بسر نمودند در فیض کشاده بود و خوان ہر گونہ نعمت آمادہ۔

حلیۂ شریف و اخلاق لطیف

قامت با استقامت متوسط، سر پر شکوہ، پیشانی کشادہ، ریش انبوہ، چشم سیاہ بسرخی مائل، ابرو دراز، از ہم جدا قبلۂ مراد سائل، بینی بحالت اعتدال، عذار با جمال، چہرہ گندم رنگ بسان بدر مدور با ہیبت و جلال روشن چون آفتاب، قطار دندان بآب و تاب گوئی سلک در ناب ہر کہ دیدہ را جمال باکمال آشنا می کرد بزبان حال مضمون این بیت ادا می کرد ؎

ہیبت حق است این از خلق نیست   ہیبت این مرد صاحب دلق نیست

اکثرے از محبان و غیر ایشان را رویت حضرت رسالت مآب علیہ الصلوات والتسلیمات در صورت مثالی حضرت ایشان رو دادہ باب ارادت و عقیدت بر روے ایشان کشادہ۔

سینہ فراخ و کشادہ میان باریک موے سر و ریش سراسر سیاہ نہ تاریک، الحاصل از سرتا پا باتمام اعضا در غایت اعتدال صورت معنی حسن و جمال۔ عمامۂ سفید متوسط بر سر قمیص منشقوق الصدر در بر سبحہ و عصا دست آشنا، گرم رفتار، نرم گفتار حرف دلفریب مہر افزا، بیگانگان را یگانہ نما، بہر یک با صفا، بعہد باوفا، بفقیران بعطا، با میران بغنا، با بزرگان بادب و خدمت، با خوردان بترحم و شفقت، علم با عمل، کلام ما قل و دل، یتیمان را غمگسار، بیوگان را تیمار دار الخ. ہمہ اہالی شہر گوئی مرید بودند و بندۂ زر خرید چہ مومن چہ کافر بے تسخیر بدل و جان مسخر خلق و محبت حضرت گردن ہمگنان را طوق، بود و حرمت و ادب ایشان بر جمیع حکام و امرا فوق۔

در عهد مسند نشینی نواب محمد مشتاق علی خان خلف نواب محمد کلب علی خان مرحوم وظیفهٔ معمولی خانقاه بایماے بعضے موقوف گردید از خزانهٔ غیب خرچ خانقاه بقدر کفایت برابر رسید بناے این خانقاه در عهد ریاست نواب کلب علی خان صاحب مرحوم از جانب مهاراجهٔ اندور در زمانے که راجهٔ موصوف مهمان ریاست بود تعمیر یافته بتولیت حضرت ایشان مخصوص ومفوض شده بود بعد از نواب خلد آشیان بکارگزاری مدار المهام از تولیت حضرت بدر رفته بتصرف سرکار درآمد وموجب سبکدوشی گشت نواب کلب علی خان صاحب مرحوم می خواستند که چند ده براے مصارف خانقاه براے دوام مقرر کرده آید حضرت ایشان قبول نکردند که بعد از ما همین مواضع در اولاد ما منشاء نزاع وخسارت آخرت خواهد شد بعد از مراجعت مدینهٔ منوره اوقات عزیز بافادت وافاضت در خلوت وعزلت بصفات صبر وتوکل وقناعت ورضا وتسلیم وریاضت ومجاهدات بسر شد چنانچه نقدی که در ایام علالت نواب کلب علی خان صاحب مرحوم بواسطهٔ محمد عثمان خان کارگزار ریاست بخدمت حضرت فرستادند قبول نیفتاد که صدقه حق مساکین ست ما حسبة لله براے صحت ایشان دعا می کنیم نواب ممدوح بعد از استماع جواب رقعه در خدمت حضرت ارسال داشتند ودر آن نگاشتند که هرچند مبتلاے فسق وفجور امانه از اخلاص وعقیدت اهل الله دور ست

أُحِبُّ الصَّالِحِيْنَ وَلَسْتُ مِنْهُمْ　　لَعَلَّ اللّٰهَ يَرْزُقُنِيْ صَلَاحًا

حضرت دعا فرمودند واثر اجابت پدیدار شد که از منهیات بکلی بیزار شدند واز جملهٔ صلحاے روزگار

نواب صاحب مرحوم از عهد ولیعهدی اخلاص وعقیدت با حضرت می داشتند بعد از وقوع وظهور همچو آیات که عین کرامات ست علم ترقی اخلاص وعقیدت در میدان محبت ومودت برافراشتند وبعد از اصرار که از طرف نواب در بار انکار حضرت تکرار یافت مصارف خدام بقدر کفایت از سرکار قرار یافت واز روزے که بناے

مہمات ریاست وابستہ بصوابدید حضرت بود و در ہر کارے فتح و فیروزی می نمود و پیش گورنمنٹ آناً فاناً اعزاز
ریاست می افزود ہمین کہ از زیارت بیت اللہ معاودت نمودند در حجرۂ صاحب جی قدس سرہ بعرصۂ نہ ماہ
از حفظ قرآن فراغت فرمودند پس بیوہ را در عقد ازدواج گرفتہ در احاطہ کٹے باز خان حضرت بتوکل بسر می نمودند
نوبت فاقہ بہفتہ می کشید و امراض و عوارض بر آن مزید می گردید اما بوجہ کمال استقامت بر ہیچ کس از یار و اغیار
آثار مصائب پدیدار نشد۔ حَسْبُنَا اللّٰہُ وَنِعْمَ الْوَکِیْلُ ورد زبان بود۔ وَمَا مِنْ دَآبَّۃٍ فِی الْاَرْضِ اِلَّا
عَلَی اللّٰہِ رِزْقُہَا خاطر نشان درمرض خارش کہ از حد متجاوز شدہ والد ماجد حضرت معالج بودند چون حضرت
را التفات بمداوا از پدر نا رنجیدند و کلمات بزرگانہ بر زبان آوردند حضرت آن کلمات را آثار کمال محبت شمردند
و آخر بدو حرف اختصار کردند کہ شفا بدست خداست نہ در دست دوا۔ از ہمان روز عارضہ رو بتخفیف نہاد و
باندک فرصت صحت کلی دست داد پس از چندے حضرت اقامت محلہ چاہ تنور را بر خود شیرین فرمودند و عمارتے
عالی با خانقاہے از سرکار برائے ایشان تعمیر پذیرفت اقوام افغان کہ سرکشی سرشت ایشان ست بمقتضاے
جہل و نادانی بر بناے اینکہ حضرت در تحریر فتویٰ پاس رعایت احدی نفرمودند با حضرت بر سر عناد و آمادۂ ضرر
و فساد بودند چون حضرت بکمال ہمت و شجاعت پرواۓ آن نمی داشتند آخر رفتہ رفتہ ہمہ سر اطاعت بر قدم
حضرت گذاشتند انجام کار تمام از اہالی ہنود و اسلام حضرت را از پدر مشفق و مہربان تر می انگاشتند۔ در
واقعۂ شہر آشوب قتل مدار المہام بعض نمک بحرام باغراض خود افتراہا ساختند و حکام را در گمان انداختند کہ آنانکہ
غبار این فتنہ برانگیختہ اند با ایماے ایشان خون مدار المہام ریختہ اند چنانکہ بر بناۓ ہمین افترا ریذیڈنٹ کونسل
فوج انگریزی طلب داشت نہ ہمت بر اخراج حضرت ایشان ازین شہر برگماشت چہ بیقین می دانست کہ این کار
نہ آسان ست بلکہ از اہالی این شہر عموماً ہر تنے بر ایشان از دل و جان قربان ست از انجا کہ تائید ایزدی ہمراہ بود و

دعوی دروغ بے گواه ازین خیال درگزشت وطومار این مقدمه در نوشت تا آنکه جمله حکام الی لفٹنٹ بمعذرت پیش آمدند و پشیمان از اندیشهٔ خویش واز همین بود که ترقی در مشاهره رو نمود و امور انتظامی ریاست باتفاق رائے حضرت وابسته شد و سلسلهٔ خودرائی یکسر گسسته این همه از آثار کرامات ست وحفظ حمایت رحمانی را علامات

روزے صاحبزاده مهدی علیخان داماد نواب احمد علی خان که مذهب شیعه داشت بغرض فساد از خدمت حضرت ایشان استفتا نمود که آیا تزویج درمیان سنی وشیعه جائز ست یا نا جائز؟ حضرت جواب آن را با یکے از شاگردان حواله فرمودند او نوشت که نزد حنفیه درست نیست. چون جواب بدستش افتاد فوراً با آنکه منازعتے باهم درمیان بود منظر گاه نواب کلب علی خان صاحب مرحوم در آورد نواب مرحوم که جواب را دیدند و بکنه آن رسیدند بغرض درآمدند واز خود برآمدند که در آن حرفے نسبت بایشان عائد می شد باری بردباری و هوشیاری را کار فرمودند وانکار که جواب بقلم ایشان نیست روزیکه مهدی علی خان نیز حاضر بود درین معنی از حضرت ایشان استفسار درمیان آمد و بر زبان نواب آمد که در جواب هیچو استفتا تامل مناسب بود حضرت در جواب فرمودند حق همین ست که نوشته شد واخفائے آن در شرع ممنوع و پاس و رعایت کسے در اظهار امر شرعی نامطبوع این قدر گفته برخاستند و بدولت خانه رسیده معاً بقصد شاهجهان پور جانب بریلی راه طے نمودند و مولوی محمد امداد حسین صاحب برادر بزرگ خود با وردن مستورات وتوابع از عقب ارشاد فرمودند، چون این خبر گوش زد نواب صاحب شد از وفور محبت واخلاص که بحضرت داشت بیتاب شد و بعض ارکین را فرمان داد که بهر چه زودتر حضرت ایشان را براه دریافته دستار و عمامه بر قدم گزارند واز جانب ما عرض دارند که عفو تقصیر و بے ادبی را امیدوارم و بر خطائے خود شرمسار بعد ازین هیچ گاه در احکام شرعیه مداخلت بیجا در کار و حرف ارباب غرض را درباره حضرت در دربار گنجائش بار نخواهد بود ما بسر کار روار رسیدیم وصورت مراد مدعی را در آئینه ذهن رسا معائنه دیدیم غرضش بیش ازین نبود

کہ اخلاص بعناد وصلح بفساد انجام پذیرد و آتش فتنہ عالمی را درگیرد الحاصل نزدیک بوضع دہمورہ ہمہ این مراتب طے گردید و ناچار کار بمعاودت کشید ہمین کہ در تسبیح خانہ قدم رنجہ فرمودند سواری نواب صاحب در رسید و عہد و پیمان باہم استوار گردید کہ در بربادی ریاست نکوشند و خطائے ارادت مندان بذیل عفو بپوشند ازین پس در ہیچ امرے خلاف و در ہیچ کارے انحراف بمیان نخواہد آمد و ہمین بظہور پیوست چنانکہ در اوقات علالت نواب صاحب کہ اپیل خاص بحضرت رجوع بود در انفصال اکثر مقدمات سود رعایا و زیان سرکار رو نمودے ہیچ درمیان و حرفے بر زبان نیامد۔

در معموری اوقات

ہرگاہ ثلثے از شب باقی می ماند بعد از وضو و ادعیہ ماثورہ و نماز تہجد تا صبح بتلاوت قرآن شریف مصروف بودہ سنت فجر ادا فرمودہ بر شق ایمن اضطجاع ساختہ بروقت فریضہ فجر بقرأت طویلہ مسنونہ با عمامہ در مسجد گذاردہ، بعد از طلوع آفتاب فاتحہ خواندہ در تسبیح خانہ بنفس نفیس باوراد پرداختہ بعد از دعائے حزب البحر و نماز اشراق و نماز و دعائے استخارہ توجہ بحاضرین می فرمودند کہ ایشان تا وقت توجہ از ختم حضرت امام ربانی یعنی صد بار درود شریف وَلَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰہِ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَأَ مِنَ اللّٰہِ اِلَّا اِلَیْہِ پانصد بار باز صد بار درود شریف و ختم حضرت ایشان و درود شریف صد بار و یَا حَیُّ یَا قَیُّوْمُ یَا مَنْ لَّا اِلٰہَ اِلَّا اَنْتَ اَسْئَلُکَ اَنْ تُحْیِیَ قَلْبِیْ بِنُوْرِ مَعْرِفَتِکَ اَبَدًا پانصد بار باز صد بار درود شریف فراغت می نمودند توجہ چندان قوی می افتاد کہ کار دہ سالہ بیک سال می کشاد پس ازین ہنگامہ درس و تدریس طلبہ تا نصف النہار گرم می ماند در فصل صیف بعد از قیلولہ یک ساعت وضو کردہ سنت فی الزوال و قرآن شریف بقدر معمول خواندہ نماز ظہر مطابق حنفیہ مستحبا بتاخیر در مسجد با جماعت پس از سنت قبل الظہر بقاعدہ مسنون بقرأت طویلہ ادا

کرده در تسبیح خانه بارباب حاجت صحبت می داشتند و عصر بطریقهٔ حنفیه بتاخیر خوانده تا شام بتدریس مثنوی معنوی و مکتوبات امام ربّانی و عوارف و احیاء العلوم و قصیدهٔ فارضیه و دیگر کتب تصوف بر سبیل بدلیت تا نماز مغرب همت می گماشتند قریب اذان فاتحه خوانده نماز مغرب کرده پس از رکعتین تا دیر بر سر مصلا توقف کرده در تسبیح خانه باوراد و توجه مثل اوّل روز تا ثلث اللیل مصروف می شدند اما ختم صلوٰة تنجینا سه صد و سیزده بار و ختم خواجگان نقشبند معمول و مخصوص خدام بود و بعد از فراغ حلقه اکثر در مسجد با جماعت علماء و فقراء صلوٰة العشاء ادا می فرمودند و از انجا داخل خانه شده با اہل و عیال بقدر سد رمق صرف غذا می شدند روز سه شنبه که مخصوص بملاحظهٔ فتاوای واردهٔ امصار و اقطار بود دران روز توقف بدرس طلبه می افتاد روز جمعه غسل و تبدیل لباس سفید با قمیص و عمامه بوقت مستحب ظهر چهار رکعت قبل جمعه خوانده بر سر منبر عصا بدست راست آغاز بخطبهٔ طویلهٔ اول نموده باختتام رسانیده بعد جلسهٔ خفیفه و خطبهٔ ثانیه دو رکعت بسورهٔ جمعه و منافقون با صفوف جماعت گزارده چهار رکعت احتیاط الظهر مستحباً و دو رکعت بعد الجمعه ادا کرده سر منبر فاتحه خوانده بقدر یک رکوع تفسیر قرآن بانکات و اسرار ادا می فرمودند که دل از حاضرین می ربودند. هر کسی از ارباب صورت و معنی بقدر استعداد و قابلیت کامیاب و باندازهٔ حوصله ازان شربتِ حیات بخش سیراب می شدند از بعضے نعرہا سر بر می زد و بعضے از خود بے خبر سر بدیوار و در تا قریب عصر مجلس وعظ بر پا و ابواب ہدایت برکه و مه و اسے بود چنانچه در مدت سی سال دو بار آغاز تفسیر بانجام کشید و از فاتحه باختتام رسید پس از فاتحهٔ اختتام و ادائے نماز عصر با جماعت کثیره بر مزارات متصلهٔ مسجد فاتحه و استغفار خوانده حاضر دولت خانهٔ والدین شریفین گردیده بشرف پابوسی رسیده دید دیگر اعزّه و اقارب می فرمودند و بهر یکے انواع امداد و احسان می نمودند باوصف آنکه در هفته همین چار روز تدریس بر سبیل دوام می شد باری در هفت سال تحصیل علوم تمام می شد۔

نواب قطب الدین خان دہلوی رسالۂ در مناقب حضرت امام ابوحنیفہ واجتہاد ایشان تالیف نمودہ بودند مولوی نذیر حسین سرآمد غیر مقلدین را حسد بران داشت کہ بتردید آن پرداختہ رسالۂ بنام معیار ترتیب دادہ نزدیک و دور شایع ساخت نواب موصوف ازین معنی خیلے پیچ و تاب خوردہ بسابقۂ معرفتے کہ درمیان بود ہر دو رسالہ را بخدمت حضرت فرستادہ در بارۂ تردید آن اصرار و مبالغہ از حد بکار بردند و بقلم آوردند کہ اکثرے از خیل وہابیہ بتوہین ائمہ دین کمر بستہ سر راہ بسیار و بمین نشستہ اند، برداشتن این مردم فریبان از راہ و باز نمودن راہ از چاہ موقوف برہمت آن دین پناہ است کہ دست دیگران از شکستن سر این اژدہا سیرتان کوتاہ است ع

این کار از تو آید مردان چنین کنند

ہر چند کہ حضرت ایشان از ہمچو امور اجتناب و اعراض می فرمودند اما از انجاکہ پاس خاطر نواب صاحب سابق الذکر عزیز بود و رعایت حفظ دین متین نیز قلم برداشتند و ہرچہ نگاشتنی بود بنگاشتند، دو روز یعنی شنبہ و پنج شنبہ برائے این کار معین ساختند و بدلائل عقلیہ و نقلیہ اثبات وجوب تقلید شخصی را استواری دادہ از اتمام آن بپرداختند بعد از تکمیل و ترتیب بانتصار الحق موسوم و معروف گردیدہ الحق کتابے است کہ چشم زمانہ تا این دم مثلش ندیدہ ہر کہ دید بسوی او دیدہ گذاشت و از دل و جان عزیز داشت نواب صاحب دہلوی ہر گاہ کہ دیدند از کمال شادمانی در پوست نگنجیدہ بدل و جان برگزیدند حفظ عقائد دین را حصاری ست و خونریزی مفاسد مفسدین را شمشیر آبدار۔ این مفسدان باآنکہ قابلیت ترجمۂ لفظی قرآن و حدیث ندارند معلم الملکوت را از کمترین شاگردان خود می شمارند و میان بدعوی اجتہاد بستہ بیباکانہ زبان بطعن ائمہ مجتہدین کہ ستون دین متین اند می کشایند کہ امام ابوحنیفہ آنجا غلط کردہ و شافعی اینجا راہ خطا پیمودہ و بایزید و منصور زبان بکلمات کفر کشادہ و آب دین بر باد دادہ اعوذ باللہ من شرور النفس الامارۃ۔

دربیان کشف وکرامات

نواب کلب علی خان صاحب والی ریاست رامپور درمرض الموت بخدمت حضرت ایشان زبان بمعذرت کشاده التماس نمودند که هرچند چنانکه باید وشاید ازین جانب خدمت خدام اقدس بظهور نه پیوست و در قدردانی و مرتبه شناسی ایشان غیر از قصور صورت نه بست عفو تقصیر را امیدوارم و امداد وهمت را خواستگارم که خداوند کریم بفضل عمیم مشکلم آسان نماید و خاتمه ام بالخیر فرماید چنانچه حضرت هشت روز بانفس نفیس توجه باصلاح حال ایشان برگماشته ویکدم غیر از وقت طعام که بخانهٔ خود صرف می فرمودند تنها نگذاشتند درین چند روز آثار غریبه ظاهر واحوال وجذبات آشکار شد وازین سراے فانی بدار الملک جاودانی انتقال وبجنان وصال ارتحال فرمودند إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ شش ماه قبل از انتقال وصیت نامه سربمهر بحضرت تفویض شده بود که چون مرغ روح از قفس تن بال پرواز کشاید مطابق آنچه درین نگارش وگزارش یافته بعمل درآید بروقت که ملاحظه رفت سربسته آشکار و چند امور پدیدار شد :

اوّل اینکه مابین مقبرهٔ حضرت شاه جمال ؒ و مزار شاه محمد عمر ؒ بنده رابخاک سپارند۔

دوم اینکه سوائے حضرت ایشان وبرادر ایشان اعنی مولوی امداد حسین صاحب دیے تجهیز وتکفین وتدفین کارندارند

سوم آنکه صرف تجهیز وتکفین از ریاست نگردد همین سه صدروپیه که امانت ست بس ست زیاده ازین هوس۔

خلاصه همچنین بعمل آمد دیگر حضرت را بدربار وبامور ریاست کاروبار نبود۔ هرچند که ریاست اصرار نمود آخر حال ریاست زبون شد و کار دگرگون شد، ملازمان شهری معزول وبیرونی منصوب گشتند قانون انگریزی کشادند و احکام شرعی درنوشتند مبلغ پنج لکه وپنجاه هزار روپیه که از مصرف زکوٰة درخزینه جمع بود نواب ممدوح درحین حیات

خود بحضرت شورای آورد کہ برائے این زر بقیۂ زکوٰۃ آئینے تجویز کردہ آید کہ بدان جائداد ے خریدہ از توفیر آن وظیفۂ مناسب علماء و فقراو مساکین و طلبہ واصل می شدہ باشد کہ درین روزگار احدے را توفیق امداد ایشان نماندہ، باآنکہ از جائے ذریعۂ معاش ندارند و در سؤال بر خود بستہ با بے نوائی و خونخواری شب را بروز می آرند اگر حضرت بنفس نفیس این بار بر خود گوارا فرمایند از ہمہ اولیٰ و انسب می نماید کہ دران حیف و میل را احتمال نیست۔ چون ازین جانب انکار و ازان جانب اصرار از حد گذشت نواب صاحب تولیت این کار تا حیات خود بر خود گرفتند و بعد خود بعہدۂ حضرت سپردند و دستاویزے مرتب کردہ در کمشنری بریلی رجسٹر رسانیدہ بدست حضرت نہادہ حکم جمع کردن زر مذکور بدکان مہاجنے فرمودند کہ ازبیہوشی بہ نواب صاحب طاری شد۔ باز ہرگاہ قدرے با فاقہ رسیدند تاکید و تہدید ہر چیز تجدید یافت کارگزاران عمل برآن نہ پسندیدند کہ نواب صاحب داعی اجل را لبیک اجابت گفتند و زرے کہ فرق ازین بود باز بہ خزانہ جمع نمودند و آن دفتر را گاؤ خورد و آن بقیہ را آب برد حضرت پاس سبکدوشی بجا آوردند وازین غبار کہ برخاستہ بود رو بصفا۔

نواب مصطفیٰ خان شیفتہ رحمۃ اللہ علیہ کہ از مریدان خاص حضرت شاہ عبد الغنی صاحب برادر خورد حضرت شاہ احمد سعید صاحب قدس سرہما بودند و از ادراک و فصاحت بہرۂ کامل داشتند باشتیاق ملاقات حضرت ایشان وارد مسجد شدہ از دور قدرے بتعظیم خم کردند حضرت نظر با خلاص و ارادت ایشان را در بر گرفتہ پہلوئے خود جا دادند ایشان بہیبت دور تر نشستند، یکے از حاضرین از مبالغۂ ایشان در تعظیم سوال کرد جواب یافت کہ حضرت ایشان نسبت سابق این قدر علو کردند کہ دل بسجدہ می فرمود، بر رکوع کفایت نمودم، شما کہ چشم ندارید قدر و منزلت حضرت چہ شناسید و چہ دانید کہ کدام ہستند۔

تصرفات حضرت از اجرائے قلوب بذکر الٰہی والقائے سکینۂ غیر متناہی و جمعیت خاطر و حل مشکلات باطن

وظاهر و عبور دادن از مقامات و حالات و رسانیدن بمرتبهٔ فنا و استغراق از سیر انفس و آفاق و طهارت از اوصاف ذمیمه و وصول باوصاف حمیده و ایصال بدرجهٔ بقا و جز آن بتوجه باطن که در اندک مدت طالب را میسر می شد نه باندازهٔ شرح و بیان ست و نه رخصت باظهار و افشائے آن کسانیکه از زندان بُعد و حرمان بجنان قرب و وصل رحمٰن رسیده اند و بدام حضور و آگاهی و مشاهده بدون مجاهده و کشف توحید بلا ترک و تجرید و استغراق بحر وحدت و حیرت بتیهٔ احدیت مشرف گردیده اند بقطرهٔ از آب و ذرهٔ از آفتاب پے برده اند و از خمخانهٔ فیض بے پایان بیش از جرعهٔ نخورده شهود وحدت در کثرت قدم اول سالکان ست و جذبات محبت و اسرار معرفت نقد حضرت ایشان حل مشکلات و قضاے حاجات مردم و فتح ابواب ظاهر و باطن و تصرف در کونات و اخبار بالغیب که عوام از کرامات شمارند و خواص بدان التفات ندارند اکثر بوقوع آمده برخے ازینها گذارش و نگارش می پذیرد.

در سفر حجاز هرگاه مرکب نواب محمد کلب علی خان صاحب در آب نزدیک بود که بته نشیند و تباهی گزیند نواب موصوف بامید استمداد بسوئے حضرت نگاهے گرد آوردند حضرت ایشان تسلی و تسکین خاطر ایشان فرمودند که اگرچه طوفان آفات ست اما جهاز شما بساحل نجات ست ان شاء الله تعالیٰ آخر شرطهٔ توفیق وزید و کشتی را بساحل سلامت کشید.

همچنین در اثنائے راه مدینهٔ طیبه چهار صد کس از بدویان سواری نواب صاحب در میان گرفتند که تا زر خطیر نگیریم نگذاریم هرچند لشکریان نواب صاحب در راندن آنها سعی می کردند سودے نداشت که سواری حضرت در رسید و معلوم شد که معامله چیست؟ فرمودند با ایشان سروکار مدارید بحال خود بگذارید دست از آنها برداشتند و بسلامت گذشتند این از اثر توجه حضرت بود که بلا صرف زر رهائی رو نمود و رنه خدا داند کار بکجا می کشید پیداست که والیهٔ بهوپال چون بدادن زر فرمان نداد راه ندادند و باز گردانیدند ناچار بحرمان برگردید و بشرف آستان

بوس سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم رسید۔

وقتے یکے از زبردستان این شہر درصدد ایذا و آزار فقیر شد بواسطۂ یکے اجازت ترک شہر از خدمت حضرت طلب داشتم کہ تاب تحمل آن در خود ندیدم چون توقف مصلحت نبود پیشتر ازانکہ دستوری حاصل کنم دررفتم در اثنائے راہ چنان ادراک می کردم کہ کسے مرا بہ پس می گرداند و قدم از پیش بہ پس می افتاد آخر چند منزل بدشواری پیشتر رفتہ بخانہ برگشتم چون سعادت قدمبوس دریافتم فرمودند رفتن شما مصلحت نبود چگونہ می رفتید۔

یکے از مخلصان حضرت را دختر دوسالہ گم شد چون اثرش پدید نیامد قریب بمغرب اطلاع بکوتوالی دادہ صورت واقعہ بخدمت حضرت عرض دادند بعد از تاملے ارشاد شد کہ جائے تردد نیست ان شاء اللہ تعالے نیم شب دختر داخل خانہ می شود آخر ہمچنین واقع شد کہ بوقت مذکور پیادۂ کوتوالی دختر را بخانہ خودش رسانیدہ بیان کرد کہ یکے از پہرہ داران شاہ آباد دروازہ او را بکوتوالی حاضر کردہ بود گفت کہ قریب بمغرب دختری خواست از در شہر بیرون رود بخود گفتم خدا داند بچہ کیست مبادا بیرون شہر شدہ گم شود دستش گرفتم و نزد خود نشاندم کہ تا کسے از جویندگان در رسد بدو سپارم چون نرسید بکوتوالی حاضر کردم۔ صبح حضرت فرمودند کہ این دختر را جنے در قبضۂ تصرف خود آوردہ بود، چون در دائرۂ قطب نتوانست بدر برد باز گذاشت و در گذشت۔

روزے حضرت بعیادت فقیر کہ بمرض صعب مبتلا بود تشریف فرما شدند، حافظ کریم بخش را در مکان بیرونی کہ بعارضۂ درد گردہ از زندگانی ناامید شدہ بود ارشاد شد کہ حافظ کریم بخش حالتے صعب دارد، عرض کردم کہ خادم بدو مصیبتے گرفتارم بمصیبت خود و ہم بمصیبت ایشان کہ مردم اگر تیمار من می کنند بیکسی ایشان بلائے جانم می شود و اگر بخدمت ایشان مصروف می شوند تنہائی آفتے بسرم می آرد۔ این حرف در دل حضرت جا کرد ہر گاہ برخاستند کے سر بالین ایشان مکث فرمودہ متوجہ شدہ تشریف بردند و مرض برکت قدم حضرت رفت، ہمان دم برخاستہ

نشستند غیر از ضعف ونقاہت اثرے از رنجوری باقی نبود و تا حال چاق وتندرست اند

می فرمودند بتقریب دعاؤ فاتحۂ سر قبر نواب صاحب مرحوم می رفتم در اثنائے راہ ظلمتے گنبد دار معائنہ شد که از زمین سر بفلک می شود، دریافتم که جائیست مخصوص برائے گور فلانے چندے نگذشت که آن عیار جفاکار راہمانجا خاک کردند و مردمان را از شر و فتنۂ او پاک.

نظر حضرت برائے بیماران صوری ومعنوی شفا بود چنانکه بیانش گذشت

و نیز در مناسولوی نواب صاحب مہا جرأستاد حضرت آمده بحضرت فرمودند که والدۂ شما (مراد بانوے خانۂ خود) از شدت دردزہ بیتاب و بے قرار ست والتفات شما را اُمید دار، حضرت فوراً برخاستند، فقیر در رکاب بود، حضرت اندرون خانه قدم رنجه فرمودند و بنده بدر ایستاد، همین که تشریف آوردند فرمودند که فضل الٰہی ست بنده را از مولانا نواب صاحب دریافت شد که نظر ایشان شفا ست و حرز ہر گونہ آفت و بلا، مریضہ باندک توجہ آرام گرفت.

ڈرمنڈ کلکٹر پیلی بھیت چون کمشنری بریلی یافت وایجنٹی ریاست بنامش قرار گرفت نواب صاحب را پریشانی و اضطراب انداخت از ینکه بسبب اتصال پرگنہ، ریاست بضلع مذکور در زمان کلکٹری او میان او و نواب صاحب نزاعے و پرخاشے واقع بود خود بمکان حضرت آمده پرده از روئے کار برداشتہ مافی الضمیر خود اظهار نمودند ارشاد شد که بحسب ظاهر باید که در آمیزگاری و پاسداری دقیقۂ فرو گذاشت نباید کرد تا کار از شقاق بوفاق کشد، نواب صاحب فرمان حضرت را بدل و جان گرفتند و بدان کاربند شدند تا کارش بجائے رسید که از مخالفت گذشته مطیع و فرمانبردار نواب صاحب گردید روزے در اثنائے راه از پیش حضرت گذشت یکے از مردم نشان داد که ڈرمنڈ ست که با نواب خلاف دارد نظر بسوئش کرده فرمودند همین ست که دشمن زین است

ہمین کہ در بریلی رسید معزول گردید و فرمانے از گورنمنٹ صادر شد کہ در قلمرو سرکار روزگار نیابد کہ بائیس رامپور پرخاش می گیرد۔

بارہا فرمودند کہ ہر کہ ازین دار الحرب سر ہجرت دارد درنگ نکند کہ روزے می رسد کہ کفار راہ حرمین شریفین مسدود نمایند و بر مسلمانان دست جور و بیداد کشایند یکے را از اہل جلسہ خطرہ بخاطر گذشت کہ دیگران را ہجرت میفرمایند و خود ہجرت نمی نمایند ہمین کہ این خطرہ بخاطر گذشت ارشاد شد کہ انتظار مسند نشینی نواب صاحب در پیش دارم اگر بشریعت استقامت گیرد بہتر۔ ورنہ من ہم این دیار را می گذارم۔ بعد چندے ازین سخن داعی اجل را لبیک گفتہ وجمال خود را از دیدۂ ظاہر بینان نہفتند۔ ہر گاہ زمان رحلت قریب رسید نسبت نوحہ و فریاد کہ عادت زنان ست ممانعت فرمودند اما بعض از زنان بعذر نابخردی و کوتاہ اندیشی از وصیت تجاوز نمودند بیان می کردند کہ ما در خدمت حضرت حاضر بودیم و احوال ایشان را ناظر کہ حضرت باشارت چشم از نوحہ و زاری و گریہ و بے قراری منع می فرمودند ہر گاہ چشمہا می کشودند محرر این سطور کہ در تجہیز و تکفین و تدفین حاضر و کمر بستہ بود بچشم خود معائنہ نمود کہ ہر دو انگشت شہادت چنانکہ بقاعدۂ نماز در شہادت بعقد پیوستہ بود ہزارہا مردم در جنازہ حاضر و عورات بر در و بام گریان و ناظر بودند اکثر از ہنود ہم باگریہ و آہ ہمراہی نمودند کودکے صغیر در ہجوم برنا و پیر در افتاد، عالمے بر سر او گذشت ہر چند پامال گردید اما باثر برکات حضرت بخیر گذشت و گزندے بموئش نرسید چنانکہ ہر کس بمعائنہ دید بعد از چندے چنانکہ حضرت خبر دادہ بودند در بندر بمبئی بیماری طاعون را رواج و خلقے درین پردہ ہلاک و تاراج شد و باز راہ حرمین شریفین زادہما اللہ شرفاً و تعظیماً بنا بر مصلحت خود بند و زائرین مشتاقین را بداغ حرمان رنجور و دردمند کردند۔ چون بعضے از دیار از زیست بیزار و مرگ را خواستگار آمدند ناچار در طاعون تخفیف دادہ راہ مسدود را کشادند اما قیود و شرائطے کہ از ہزاران ہزار یکے تاب تحمل

آن ندارد ونہادند ہر چند راہ بازو تخفیف آغاز نمودہ اند بارے ہر وقت دربند آن بودہ اند کہ کار مسلمانان تنگ و پائے ایشان بسنگ آید ؎

گر ہمین مکتب و ہمین ملاست — کار طفلان تمام خواہد شد

جناب مولوی محمد امداد حسین صاحب برادر بزرگ حضرت ایشان حکایت می کردند کہ روزے پس از دائے فریضۂ فجر ہمپائے ایشان از مسجد بر می آمدم کہ ایشان از ریگ راہ چیزے برگرفتہ بدست مبارک پاک کردند ونگاہ داشتند پرسیدم چیست؟ در دست من سپردند، دیدم کہ نگینہ وہمرنگ الماس ست واسم حضرت خواجہ غریب نواز خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہ العزیز درغایت آب و تاب بخطے خوش کہ خط رخسارۂ دلبران در برابر آن جز از رخسارہ نفرو شد واز شرم آب و تاب آن عیر از محو ساختن خود باشک ندامت نکرشد درکنار دارد ونگاہ نظارگیان بحلقۂ دام حروف خود ہمچو دل عشاق در کمند چین گیسو بجرم وخطا گرفتار چون امانت بود پس دادم ودل بحرمان نہادم حضرت پردہ از روے کار برنداشتند وبازگرفتہ باخود نگاہ داشتند، اما من معنی آن را پرسیدم واظہار در ہیچ صورت مصلحت ندیدم، روزے تقریباً درخدمت حضرت اتفاق تحقیق افتاد آنچہ شنیدہ بودم درمرتبۂ تصدیق افتاد۔

درعہد نواب مشتاق علی خان بپاس رعایت یکے از ہنودان کارفرمایان سرکار حسب منشاے سپہ سالار باہم عہد و دربازداشتن قربانی گاؤ جہد نمودند، اہالی اسلام بجوش تمام آن حال بخدمت حضرت شرح دادہ بخون ریختن معاندین ومفسدین ومعاونین مستعد وآمادہ شدہ گوش بر آواز رخصت واجازت بودند و درین کار بغایت درجہ شتابی واظہار اضطراب اضطرار می نمودند حضرت ایشان را از تعجیل درہمچو امور بازداشتہ فرمودند کہ اول حجتے باید پیش نہادن وعرضداشتے درین خصوص دادن، اگر قبول نیفتد و کار از چارہ وتدبیر درگذرد،

اختیار باقی ست ہمین دور وہمین بزم وہمین جام وساقی ست بعد ازان کہ درخواست قبول نگشت وتحمل از اندازہ درگذشت اہالی اسلام گاوان از ہرجا کہ دیدند گرفتہ دست بقربانی کشادند واز گوشت پارہا لقمہ در دہان ہنود نہادند وحکام راہ فرار پیش گرفتند وہنودان پناہ بخانہائے خویش۔ چون قربانی تمام شد وخلق بآرام پیادگان کوتوالی چندکس را بے گناہ از راہ گرفتہ دربند کردند وخاطر خود خورسند۔ مسلمانان کہ از کار خبر یافتند در پیش حاکم بالا اشتافتند کہ اگر جان خود را عزیز دارید اسیران بے گناہ را بگذارید۔ ناچار فرمان آزادی داد اما کینہ در دل امانت نہاد وہر نفس دربند آن بود کہ حیلہ بکار بردہ مسلمانان را بدام کشد واز ہرکہ بمجادلہ ومقابلہ درآمدہ انتقام فرم بضمیرش پے بردہ رجوع بخدمت حضرت کردہ خواستند کہ قاعدہ نہادہ شود کہ کار آسان شود وہر یکے در امان گردد حضرت تحریرے پیش حکام فرستادند کہ ہریکے از فریقین از معمول قدیم انحراف وبایجاد امر جدید باہم خلاف نکند۔ اگر ببینند کہ کسے از جانبین عدول نماست مستحق سزا است چونکہ اندرین قاعدہ آنچہ کہ اندیشہ کردند متصور نبود یعنی مراد ہنود کہ آزادی وغیرہ بود چہرہ نکشود بعذر برخاستند وترمیم بعض الفاظ خواستند حضرت کہ بمانی الضمیر دانا بودند فرمودند کہ اگر امان وسلامت منظور ست تغییر وترمیم درام مجوزہ از امکان دور آخر ناچار در جلسۂ عام رؤسا وحکام بر تجویز مسطور مہر ودستخط نمودہ بدفتر سپردند وغنیمت شمردند فتنہ وفساد فرار گزید وامن وامان قائم گردید بعد از چندے کہ بپاداش اجرائے قربانی سر شورش برداشتند وبنائے بت خانہ جدید گذاشتند باز جوش اہل اسلام تازہ شد کمر تخریب بستہ بخدمت حضرت ایشان مترصد فرمان جہاد وویران ساختن آن بنیاد شدند حضرت ہمہ ایشان را بصبر وتانی راہنمونی فرمودہ بنگہداشت ضابطہ وقانون مجبور فرمودند کہ اول درخواست ممانعت امر جدید کہ بین الفریقین موجب فساد وعناد ست بحاکمان مجاز باید داد بعد ازان ہرچہ مصلحت وقت باشد بعمل باید آورد ایشان درخواست پیش و عمل بفکر دور اندیش کردند حکام کہ از جانب اہل اسلام ملالے بخاطر داشتند حسب مراد ہنود حکمے کہ سراسر خلاف

ایشان بود نگاشتند کہ بناے بت خانہ بدستور قائم و برجائے خود دائم خواہد بود چون از سعی و کوشش ایشان کارے نکشود بلکہ عقدۂ دیگر در کار افزود حضرت ایشان اسلامیان را تسکین فرمودند و بتدبیر صوری و ہمت معنوی توجہ نمودند کہ بچندے از پیش گاہ لفٹنٹ حکمے بتاکید در باب خرابی و ویرانی بتخانہ جدید صادر گردید و ممانعت ہدایت شد کہ در حال و مآل امرے کہ موجب برہمی مسلمانان و خلاف ایشان باشد وقوع نگیرد و وجود نہ پذیرد حکام از صدور این فرمان حیران و از کردار خود پشیمان شدہ بنائے بتخانہ را ویران و جمع ہنود را از ان پریشان کردند از ہمت و ظہور کرامت حضرت برہمگنان پدیدار و بر نزدیک و دور آشکار گشت چون تصرفات حضرت بے شمار و بہر کس قابل اظہار نیست لاجرم این خاکسار ازین خیال درگذشت و این طومار را بذکر اندکے از احوال پر ملال واقعہ جگر گداز مصیبت طراز آن قطب العارفین مدار المحققین در نوشت۔

وفات حسرت آیات

روز ہشتم جمادی الآخرہ تپ محرقہ عارض شد و حدت روز بروز شدت گرفت۔ اگرچہ شدت کرب بکمال بود اما استقلال و استقامت بحال نماز پنجگانہ بتمام با جماعت ادا می کردند و اوراد و وظائف و تلاوت قرآن بقدر دو پارہ بدستور جملہ بجای آوردند و بحالت شدت آہ سرد و اشعار پردرد بر زبان و اشک از چشم باران می شد تا آنکہ روز دوشنبہ یازدہم ماہ مذکور سنہ ۱۳۱۱ھ از عشا تلخی سکرات دیدند و دم صبح نخستین جام وصال کشیدند سنین عمر شریف مطابق سنین عمر نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام بشصت و سہ رسیدہ و مدت ارشاد و تعلیم و حفظ و تلقین بسی و دو سال کشیدہ۔ اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُوْنَ۔ اَلَآ اِنَّ اَوْلِیَآءَ اللّٰہِ لَا خَوْفٌ عَلَیْہِمْ وَلَا ھُمْ یَحْزَنُوْنَ۔ ؎

ؔ مادۂ تاریخ وفات حضرت اقدس روضۂ خیرست کہ بحساب ابجد یک ہزار و سہ صد و یازدہ ازان برمی آید و عمر شریفش شصت و سہ سالہ بود پس ولادت حضرت ایشان در سنہ ۱۲۴۸ھ یک ہزار و دو صد و چہل ہشت بودہ ۱۲

خوب‌تر اندر جهان زین چه بود کار — دوست بر دوست شد یار بر یار

آن همه اندوه بود این همه شادی — آن همه گفتار بود این همه کردار

بعد از تجهیز و تکفین نماز جنازه در صحن عیدگاه خوانده ازین رو که بسبب کثرت و ازدحام مردم که تخمیناً ده دوازده هزار بودند جائے برائے نماز دفائمی کرد و در مکان مملوکه در پس خانقاه و پیش روئے مسجد که وعظ گاه بود حسب بیعت بخلوت خانه تراب مثل آفتاب در نقاب بحجاب جائے دادند بفرمان رضا و تسلیم که غیر ازین گریزگاهے و پناهے نیست گردن نهادند - از اولاد حضرت ایشان که بعنایت الٰهی همه برخوردارند چهار پسر و دو دختر یادگار صاحبزادهٔ بزرگ مولوی محمد احسان حسین صاحب که بخدمت حضرت ایشان تحصیل علوم ضروری نموده مابقی را بصحبت شاگردان رشید آن قبلهٔ ارباب ایقان تکمیل فرمودند در آن وقت پانزده ساله بودند، صاحبزادهٔ دوم میان رضوان حسین که از دیگران محبوب‌تر بودند بعد چندے بده سالگی رفاقت پدر بزرگوار خود نمودند صاحبزادهٔ سوم میان مولوی محمد معوان حسین صاحب بفضل الٰهی بصحبت مکمل تلامذهٔ آنحضرت از تحصیل علوم ظاهریه فراغت حاصل کرده بتکمیل علوم باطنیه و تدریس علوم ظاهریه مشغول اند چهارم میان محمد ریحان حسین صاحب بعنایت الٰهی مصروف بتحصیل کمال نزد اکمل تلامذهٔ حضرت ایشان اند حق سبحانه همگنان را از علم و عمر برخوردار و بر مرادات کامگار فرماید بحرمة النبی و آله الامجاد باقی آثار کرامت که در اثنائے انتقال دیده افروز حاضرین شده چونکه در اوراق سابقه اشارت بدان رفته مثل پامال شدن طفل صغیر در اقدام برنا و پیر و سلامت ماندن از گزند و آسیب بحفظ رب قدیر و در عقد بودن انگشتان شهادت بر تختهٔ غسل از روئے کرامت و جز اینها بلحاظ تکرار و رعایت اختصار درینجا نظرانداز شد از انجا که تفصیل تمام احوال از قبیل محال بود لاجرم اکتفا بر ایجاز و اجمال نمود و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العٰلمین والصلوٰة والسلام علیٰ خیر خلقه سید المرسلین و النبیین حبیب صاحب علوم الاولین والاخرین سیدنا و مولانا محمد و آله الطیبین الطاهرین و اصحابه الهادین المهدیین الی الدین المبین الی یوم الدین، آمین

شجرۂ نقشبندیہ مجددیہ

منظومہ جناب مولانا مولوی حضرت حافظ سعید احمد صاحب نقشبندی مجددی رامپوری رحمۃ اللہ علیہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

خداوندا بحق شاہ عالم! — محمد مصطفی آں فخر آدم

کہ آں محبوب رب العالمین است — رئیس اولین و آخرین است

خدا اول کہ نورش کرد پیدا — چو دید حسن او خود گشت شیدا

وجودش را ظہورے گر نگشتے — خدائی را خدا پیدا نہ کردے

حقائق راست مرکز گر محمد — ظہور حب صرف ذات احمد

بگویم نعت او ایں نیست امکاں — چہ خوش فرمود حضرت جان جاناں

محمد حامد حمد خدا بس! — خدا مدح آفرین مصطفی بس

محمد! از تو می خواہم خدا را — خدایا! از تو حب مصطفی را

بحق صدق آں صدیق اکبر — کز و شد رونق دین پیمبر

بحق حضرت فاروق اعظم — کہ از نورش منور گشت عالم!

بحق آں عزیز بحر عرفان! — جواد عصر ذی النورین عثمان

بحق رونق بزم رسالت! — علی مرتضی شاہ ولایت!

بحق سروِ بستانِ مدینہ ! — حسن رضی آں تارکِ ملک و خزینہ
رئیس کشتگانِ خنجرِ عشق — امام و مقتدائے رہبرِ عشق !
بحق سرورِ جملہ شہیداں — حسین رضی آں مظہرِ اسرارِ یزداں
چو بُد بر ذاتِ او حصرِ شہادت — نہادہ بر سرش تاجِ سعادت
بحق وارثِ گنجِ حقیقت ! — کزو مسلوک شد راہِ طریقت
امام الخلق زین العابدین رضی است — کہ فضلش بر ہمہ اصحابِ دین است
بحق گوہرِ دریائے وحدت — عزیز لُجۂ انوارِ عزت
امام باقر رضی والا مراتب ! — کہ شد نائز بود بر اعلیٰ مناقب !
بحق آں امامِ قبلۂ دیں ! — کہ در راہِ ہدایت داشت تمکیں
بفیضِ حضرتِ صدیق و حیدر — امامِ اہلِ عالم گشت جعفر رضی !
بحق جملہ اولادِ پیمبر ! — تمامی آل و ازواجِ مطہر

کہ ہر یک رازِ تو رستت نشانے
زعالم شد فزوں عز و نشانے

بسوزِ حضرتِ سلمان ذیشاں — بدردِ قاسم رضی مقبولِ سبحاں
بحق بایزید رضی آں شاہِ بسطام — کہ در راہِ محبت نیک زد گام
بحق بو الحسن رضی قطب خلائق ! — کہ از اہلِ محبت بود فائق
بحق بو علی رضی آں شیخِ عالم ! — بخواجہ یوسف رضی آں غوثِ مکرم

بعبد الخالق آں پاکبازے
کہ در سیرِ الی اللہ شاہ بازے

درونِ تیرہ را آں کرد صیقل
کہ گردید از صفا مثلِ سجنجل

بآں خواجہ کہ عارف نام اوست
بحق خواجۂ انجیر سرمست

بحق آں عزیزاں شیخ کامل!
بآں بابا سماسی مرکزِ دل

بحق شہ کلالِ قطب برحق
کہ مطلوبش نہ بُد جز ذاتِ مطلق

بحق مقتدائے مقتدایاں
بحق پیشوائے پیشوایاں!

بحق دستگیر خستہ حالاں
بآں مشکل کشائے دیں سگالاں

زہے خواجہ بہاؤالدین محمدؒ
کہ در رُشد و ہدایت شد ممجّد

چو نقشِ عشق بستہ در دلِ خویش
بشاہِ نقشبندش گفت درویش

بآں قطب علاؤالدین عطار
کہ از غیرِ خدا گردید بیزار

بہ یعقوبے کہ دارد دل ربائی
ز شانِ فقر دارد کبریائی!

بحق جذبۂ آں پیرِ احرار
کہ دارد برتری بر جملہ اخیار

مقامش برتر از وہم و خیال ست
کہ در درکش نہ ہر کس را مجال ست

بزہد خواجہ زاہد از ریا پاک
بدرویشی کہ حالش فوق ادراک

بحق خواجگی کاں پیر کامل!
نہایت با بدایت کرد شامل

بآں خواجہ کہ باقی نام دارد
ز شُربِ جامِ وحدت کام دارد

ز فیضِ او سوادِ ہند معمور!
بہارِ فقر شد نورٌ علیٰ نور

بآں ذاتے کہ دارد اصطفائی
بآں رہبر کہ راہش اجتبائی
بحق مصدرِ اسرارِ پنہاں !
امام و پیشوائے جن و انساں

بآں احمد کہ سیرش لامکانی
بحق آں مجدّد الفِ ثانی

وجودش بود خورشیدِ حقیقت
منوّر شد کزو راہِ شریعت
بحق آں کہ خُلّت شد مقامش !
سعیدؓ غوثِ دوراں گشت نامش
بآں فردے کہ اورا کرد قیوم
بآں خواجہ کہ نامِ اوست معصوم
بشیخ عبدُ الاحدؓ آں ماہِ کامل
کہ در میدانِ وحدت بود خوش دل
بآں پیرے کہ عابد نام دارد
کمالاتِ رسالت تام دارد !
بحق شیخ سیف الدینؓ رہبر !
بآں نورِ محمدؐ فردِ اطہر !
بآں شاہنشہِ نازک مزاجاں
بآں سردارِ عشق و عشق بازاں
بآں دیوانۂ حضرت مجدّد
کہ خود حضرت مجدّد گشتہ شاہد
بحق مظہرِ انوارِ یزداں !
حبیب اللہ شمس الدین جاناں
رواجے یافت از ذاتش طریقت
گرفتہ تازگی راہِ حقیقت
بحق آنکہ درگاہش بلند است
غلامِ شاہ علیؓ چوں نقشبند است
مجدّد بود آں اندر زمانش
ہجومِ خلق شد بر آستانش !
بحق پیشوائے عشق بازاں !
کہ نامش بو سعیدؓ غوثِ یزداں

بحق آں دُرِ دریائے بے چوں | کہ بُد احوالِ آں از عقل بیروں

شہِ احمد سعیدش نام نامی | بحق می داشت آں وصلِ تمامی

کہ آں قیّوم و آں غوثِ مجدّد! | گرفتہ فیض از ذاتِ محمد

بذاتِ احمدی حبّے کہ او داشت | چناں تخمے دریں رہ کم کسے کاشت

وجودِ خود فنا کرد و بقا یافت | محمد را طلب کرد و خدا یافت

چو شد مدفون او اندر مدینہ | شدہ فیّاض ہر ملک و خزینہ

بادشاہِ حسینِ قطبِ دوراں | ولی کامل و سلطانِ عرفاں

کہ آں سیّاحِ اقلیمِ حقیقت | کہ آں غوّاصِ دریائے شریعت

ز فیضش مغرب و مشرق منوّر | قلوبِ خلق شد ز ایشاں مطہّر

قدش یک شعلۂ نورِ الٰہی! | جبینش مطلعِ سرِّ خدائی!

علومش را چہ گویم لاتناہی | اشاعت شد ز وے امر و نواہی

وجودش آیۃٌ من آیتِ اللہ | جمالش رحمۃٌ من رحمۃِ اللہ

بآں شاہِ عنایت ہیچو جامی! | ز وصلِ اللہ تام نشان تمامی

نگاہش کور دیدہ را کند نور | ز انفاسِ شریفش سینہ معمور

وجودش گرچہ آخر ز اولین ست | مگر احوال او چوں سابقین ست

خدا فرمود او را غوث و قیّوم | ازو تازہ طریقِ خواجہ معصوم

ہمہ مستانِ عالم خوشہ چین اند | کہ ایشاں مقتدائے سالکین اند

زباں عاجز بود در مدحتِ شاں　　قلم قاصر شود در وصفِ ایشاں
الٰہی بحرِ عشقش موجزن کُن　　دُرِ مقصود در آغوشِ من کن
بریں عاجز درِ اسرار بکشا　　طفیلِ اہلِ بیتِ شاہِ بطحا
زنسبت خواجگانِ نقشبندی　　بدہ یارب زفضلت بہرہ مندی

سعیدِ خاکپائے اہلِ عرفاں
زتو دارد امیدِ فضل و احساں

ندارد غیرِ تو آمرزگارے　　چو آمد بر درت اُمید وارے
بجز دنیا دگر خواہش نکردم　　گناہِ لائقِ بخشش نکردم
ہمہ عمرم تلف شد در تباہی　　نکردم طاعتے نے عذرخواہی
بجز بے حاصلی حاصل نشد ہیچ　　بکارم در فتادہ پیچ در پیچ
چو بیحد کردہ ام جرم و خطائے　　سزاوارم دہی مارا سزائے
مگر من بندۂ تو خاکسارم　　زبدکرداریِ خود شرمسارم
بدرگاہت ہمہ اصحابِ دیں را　　شفیع آوردہ ام اہلِ یقیں را
خداوندا بحق جملہ اخیار را!　　زشرِّ آخرت مارا نگہدار
زفضلِ خویش کُن آزاد مارا　　طفیلِ پیرِ پیرانِ بخارا
طفیلِ حضرتِ محبوبِ سبحاں!　　جنابِ غوثِ اعظم شاہِ جیلاں
اگر رحمت کنی بر حالِ زارم!　　شود آساں ہمہ دشوار کارم

اگرچہ کردہ ام جُرم و خطاہا
تو غفاری و بس بر من بہ بخشا

شجرۂ عالیہ

حضرات نقشبندیہ مجددیہ قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم

اسمائے مبارک	تاریخ ولادت	تاریخ وفات	جائے مزار مبارک
الٰہی بحرمت شفیع المذنبین رحمۃ للعالمین محمد رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم	واقعہ فیل بعد یعنی چھ صد سال	۱۲ ربیع الاول سنہ ۱۱ھ	مدینہ منورہ حجرہ صدیقہ
الٰہی بحرمت خلیفہ رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ	بعد عام الفیل بہ دو سال چار ماہ	۲۲ جمادی الآخر سنہ ۱۳ھ	ایضاً
الٰہی بحرمت صاحب رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم حضرت سلمان فارسی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	عمر ۲۵۰ یا ۳۵۰ سال	۱۰ رجب سنہ ۳۴ھ	شہر مدائن
الٰہی بحرمت حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہم	عمر زائد از یک صد سال	۱۴ جمادی الاولیٰ سنہ ۱۰۶ھ	درمیان مکہ مکرمہ و مدینہ منورہ
الٰہی بحرمت حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۸ رمضان سنہ ھ	۱۵ رجب سنہ ۱۴۸ھ	بقیع قبہ اہل بیت
الٰہی بحرمت حضرت شیخ ابو یزید بسطامی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	سنہ ۱۳۶ھ	۱۵ شعبان سنہ ۲۶۱ھ	شہر بسطام ملک فارس
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	عمر شریف ۷۳ سال	۱۰ محرم سنہ ۴۲۵ھ	خرقان مضافات بسطام
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابو علی فارمدی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	سنہ ۴۳۴ھ	۴ ربیع الاول سنہ ۴۷۷ھ	طوس عرف مشہد
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابو یوسف ہمدانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	سنہ ۴۴۰ھ	۲۷ رجب سنہ ۵۳۵ھ	موضع مرو ملک فارس
الٰہی بحرمت خواجہ جہاں حضرت خواجہ عبد الخالق غجدوانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۔	۱۲ ربیع الاول سنہ ۵۷۵ھ	قصبہ غجدوان بستمیل از بخارا
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ عارف ریوگری رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۔	یکم شوال ۶۱۶ھ	موضع ریوگر بہ شش میل از بخارا
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ محمود انجیر فغنوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۔	۱۷ ربیع الاول سنہ ۷۱۵ھ	موضع انجیر فغنوی نزد بخارا

الٰہی بحرمت حضرت خواجہ عزیزان علی رامیتنی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	.	۲۸ یا ۲۷ رمضان ۷۲۱ھ	شہر خوارزم از ملک فارس
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ بابا سماسی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	.	۱۰ جمادی الآخر ۷۵۵ھ	موضع سماس نہ میل از بخارا
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ سید امیر کلال رضی اللہ تعالیٰ عنہ	.	۱۵ جمادی الآخر ۷۷۲ھ ۸ جمادی الاول	موضع سوخاریہ از رامیتین
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران عالم امام الطریقہ غوث الخلق والخلیفہ حضرت بہاؤالدین بخاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۷۰۸ھ یا ۷۱۸ھ	۳ ربیع الاول ۷۹۱ھ	قصبہ عارفاں سہ میل از بخارا
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ علاؤالدین عطار رضی اللہ تعالیٰ عنہ	.	۲۰ رجب ۸۰۲ھ	موضع توجفانیاں از ملک ماورا النہر
الٰہی بحرمت مولانا یعقوب چرخی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	.	۵ صفر ۸۵۱ھ	موضع لمفتوریہ مضافات حصار ملک ماورا النہر
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ عبید اللہ احرار رضی اللہ تعالیٰ عنہ	رمضان شریف ۸۰۶ھ	۲۹ ربیع الاول ۸۹۵ھ	شہر سمرقند.
الٰہی بحرمت حضرت مولانا زاہد رضی اللہ تعالیٰ عنہ	.	یکم ربیع الاول ۹۳۶ھ	موضع وخش از ملک حصار
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ درویش محمد رضی اللہ تعالیٰ عنہ	.	۱۹ محرم ۹۷۰ھ	موضع اسفرار از شہر سبز ملک ماورا النہر
الٰہی بحرمت حضرت خواجگی امکنگی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۹۱۸ھ	۲۲ شعبان ۱۰۰۸ھ	قصبہ امکنگ بسہ میل از بخارا
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ محمد باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۹۷۱ھ یا ۹۷۲ھ	۲۵ جمادی الآخر ۱۰۱۲ھ	بیرون شہر دہلی اجمیری دروازہ
الٰہی بحرمت امام ربانی مجدد الف ثانی امام الطریقہ حضرت شیخ احمد سرہندی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۴ شوال ۹۷۱ھ ۱۴ شوال	۲۸ صفر ۱۰۳۴ھ	روضہ متصل سرہند ملک پنجاب
الٰہی بحرمت قطب ارشاد قیوم عروۃ الوثقیٰ حضرت خواجہ محمد معصوم مجددی سرہندی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۱ شوال ۱۰۰۷ھ	۹ ربیع الاول ۱۰۷۹ھ	ایضاً
الٰہی بحرمت سلطان الاولیا حضرت شیخ سیف الدین مجددی سرہندی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۰۴۹ھ	۲۶ جمادی الاولیٰ یا ۲۰ ۱۰۹۶ھ	ایضاً

الٰہی بحرمت حضرت سید نور محمد بدایونی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	٠	۱۱ر ذیقعدہ ۱۱۳۵ھ	بیرون موضع غیاث پور متعلق بدایوں
الٰہی بحرمت قیم طریقۂ احمدیہ محیی سنن نبویہ شمس الدین حبیب اللہ حضرت مرزا جان جاناں مظہر شہید علوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۱ر رمضان ۱۱۱۱ھ	۱۰ر محرم الحرام ۱۱۹۵ھ	شہر دہلی خانقاہ حضرت غلام علی شاہ
الٰہی بحرمت مجدد مائۃ الثالث عشر نائب خیر البشر خلیفہ غلام مروج شریعت مصطفیٰ حضرت مولانا عبد اللہ المعروف بشاہ غلام علی علوی دہلوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۱۵۸ھ	۲۲ر صفر ۱۲۴۰ھ	خانقاہ خود چتلی قبر دہلی
الٰہی بحرمت قیوم زماں قطب جہاں غوث اوان حضرت شاہ ابو سعید مجددی دہلوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲ر ذیقعدہ ۱۱۹۶ھ	یکم شوال ۱۲۵۰ھ	خانقاہ مذکورہ بالا
الٰہی بحرمت غوث اوان قطب دوران حضرت شاہ احمد سعید مجددی دہلوی ثم المدنی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	یکم ربیع ثانی ۱۲۱۷ھ	۲ر ربیع الاول ۱۲۷۷ھ	بقیع مدینہ منورہ متصل قبہ حضرت عثمانؓ
الٰہی بحرمت محبوب رحمٰن قطب المحققین و المدققین زبدۃ العارفین مولانا مولوی محمد (حافظ) ارشاد حسین مجددی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۲ صفر ۱۲۴۸ھ ۱۲ صفر	۱۵ر جمادی الآخر ۱۳۱۱ھ	ریاست رام پور محلہ چاہ شور
الٰہی بحرمت قطب دوران غوث زماں شریعت پناہ طریقت و حقیقت آگاہ حضرت مولانا حافظ الحاج محمد عنایت اللہ خاں رام پوری مجددی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۲۵۹ھ	۱۰ر ذی الحجہ وقت ظہر ۱۳۴۵ھ	رام پور متصل خانقاہ شریف
الٰہی بحرمت انیس الواعظین سید المفسرین جامع الشریعت و الطریقت حضرت مولانا مولوی ابو البرکات شمس الدین المدعو شاہ محمد بمعوان حسین عمری المجددی رضی اللہ تعالےٰ عنہ	یکم شوال ۱۳۰۷ھ	۱۲- ربیع الاول ۱۳۵۱ھ	ریاست رام پور محلہ چاہ شور اندرون مزار ممدوح بجوار بزرگوار ہندوستان
الٰہی بحرمت فیض مآب قدوۃ السالکین قطب المحققین زبدۃ العارفین امام الفقہا بدر العلما مرشدی حضرت مولانا ابو الحفص حافظ المدعو شاہ محمد رمضان حسین عمری المجددی رضی اللہ تعالےٰ عنہ	۱۳۰۹ھ	۲۸ ربیع الاول ۱۳۵۳ھ ۳۱ جون ۱۹۳۵ء	//

ضمیمہ

بقیہ مقامات ارشادیہ

در بیان بعض از اعمال و حرزہائے معمولہ ایں خاندان فیض نشان بجہت امراض وغیرہ

حاجات پوری ہونے کے واسطے سورۂ یٰس کا اس طور سے پڑھنا بہت مفید ہے کہ اول تین بار درود شریف پڑھ کر لفظ یٰس تین بار پڑھے اور ہر ایک مُبِیْن کے بعد اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ اِیَّاکَ نَعْبُدُ وَاِیَّاکَ نَسْتَعِیْنُ تک پڑھے اور انگشت شہادت کھڑی کر کے کلمات اذان کہے۔ اور جب ذٰلِکَ تَقْدِیْرُ الْعَزِیْزِ الْعَلِیْمِ پر پہنچے تو یہی آیت سات بار پڑھے اور یَا نَذِیْرُ یَا عَزِیْزُ یَا عَلِیْمُ سات سات دفعہ پڑھے۔ اور جب سَلٰمٌ قَوْلًا مِّنْ رَّبٍّ رَّحِیْمٍ پر پہنچے تو یہی آیت سات بار پڑھ کر یَا سَلَامُ یَا رَبِّ یَا رَحِیْمُ سات سات بار پڑھے۔ اور جب مِثْلَھُمْ پر پہنچے تو اس کلمہ کو تین بار پڑھے۔ پھر سورۂ فاتحہ اِیَّاکَ نَسْتَعِیْنُ تک پڑھ کر انگشت شہادت کے اشارہ سے کلمات اذان کہے اور سورۂ فاتحہ تمام کر کے ایک سو بار درود شریف اور ایک سو بار لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّۃَ اِلَّا بِاللّٰہِ اور ایک سو بار یَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِکْرَامِ اور ایک سو بار لَآ اِلٰہَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَکَ اِنِّیْ کُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِیْنَ پڑھ کر تین بار درود شریف پڑھے اور اس کا ثواب جناب امام ربانی (رضی اللہ عنہ) کی روح پرفتوح کو ہدیہ کر کے اپنی حاجت پوری ہونے کی دعا اس سورۃ کے وسیلہ سے جناب باری میں کرے۔ اگر درمیان میں کام ہوجائے

تو بہتر ورنہ چالیس روز تک پڑھے۔

سُوْرَۃُ مُزَّمِّلْ بھی واسطے کاربرآری کے اس طریقہ سے پڑھے کہ نماز فجر کے بعد یا عصر مغرب کے درمیان یا مغرب وعشاء کے درمیان یٰۤاَیُّهَا الْمُزَّمِّلُ پڑھ کر زَمِّلْنِیْ زَمِّلْنِیْ زَمِّلْنِیْ بِقُدْرَۃِ الْخَفِیِّ وَاَدْرِکْنِیْ فِیْ قَضَاءِ حَاجَتِیْ یَا اَحَدُ اکتالیس بار پڑھے۔ اور اگر تمام سورہ کا وظیفہ کرنا چاہے تو مع موکلات اس طرح ہے کہ اولا پڑھے یٰۤاَیُّهَا الْمُزَّمِّلُ یَا اَللّٰہُ یَا اِسْرَافِیْلُ یَا سِمُوْطِیْنَا بِحَقِّ یَا اَللّٰہُ یَا بُدُّوْحُ یَا جِبْرَئِیْلُ۔ اس کے بعد پڑھے قُمِ الَّیْلَ اور جب رَبُّ الْمَشْرِقِ پر پہنچے تو وَکِیْلًا تک گیارہ مرتبہ پڑھے۔ اور جب سَبِیْلًا پر پہنچے تو یَا عَزِیْزُ الْوَھَّابُ پانچ سو بار پڑھے۔ اور سورہ کو تمام کرے۔ اور اول و آخر سینتالیس سینتالیس مرتبہ درود شریف پڑھے۔ اور اسی طرح سورۂ مذکور چالیس مرتبہ پڑھے اور کسی طرح کبھی اپنی حاجت کسی سے نہ چاہے مگر اللہ تعالیٰ سے کہ وہ پوری کر دے گا۔

دردِ سر کے واسطے اس طرح پڑھے کہ عمل کرنے والا اس کے سر پر ہاتھ رکھ کر پڑھے بِسْمِ اللّٰہِ خَیْرِ الْاَسْمَاءِ بِسْمِ اللّٰہِ رَبِّ الْاَرْضِ وَرَبِّ السَّمَاءِ بِسْمِ اللّٰہِ الَّذِیْ اِسْمُہٗ بَرَکَۃٌ وَّشِفَاءٌ۔ بِسْمِ اللّٰہِ الَّذِیْ بِیَدِہِ الشِّفَاءُ۔ بِسْمِ اللّٰہِ الَّذِیْ لَا یَضُرُّ مَعَ اسْمِہٖ شَیْءٌ فِی الْاَرْضِ وَلَا فِی السَّمَاءِ وَھُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ تین یا سات بار۔

جِنّ دفع کرنے کے واسطے یہ تعویذ لکھ کر گردن میں لٹکائے۔ بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ہٰذَا کِتَابٌ مِّنْ مُحَمَّدٍ ﷺ رَسُوْلِ اللّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ اِلٰی مَنْ طَرَقَ الدَّارَ مِنَ الْعُمَّارِ وَالزُّوَّارِ وَالسَّائِحِیْنَ اِلَّا طَارِقًا یَّطْرُقُ بِخَیْرٍ یَا رَحْمٰنُ اَمَّا بَعْدُ فَاِنَّ لَنَا وَلَکُمْ فِی الْحَقِّ سَعَۃً فَاِنْ تَکُ

عاشقاً مولعاً او فاجراً مقتحماً او راعیاً حقاً او مبطلاً هذا کتاب الله ینطق علینا و علیکم بالحق انا کنا نستنسخ ما کنتم تعملون و رسلنا یکتبون ما تنکرون اترکوا صاحب کتابی هذا و انطلقوا الی عبدة الاصنام و الی من یزعم ان مع الله الها اخر لا اله الا هو کل شیء هالک الا وجهه له الحکم و الیه ترجعون۔ تقلبون حم لا تنصرون حم عسق تفرق اعداء الله و بلغت حجة الله و لا حول و لا قوة الا بالله۔ فسیکفیکهم الله و هو السمیع العلیم۔

بھاگے ہوئے کو لوٹانے کا یہ عمل ہے کہ لوہے کے قفل پر اکیس بار سورۂ فاتحہ پڑھ کر اس کا نام لے کر قفل بند کرے اور مٹی کی نئی ہانڈی میں پانی کر کے قفل اس میں ڈال دے اور چولہے پر رکھ کر نرم آگ تمام دن جلائے۔ ان شاء اللہ تعالیٰ حاضر ہو جائے گا۔

ہر نماز کے بعد یہ رباعی ساٹھ مرتبہ پڑھے جو حاجت ہو پوری ہو جائے گی۔ رباعی یہ ہے

اے زلف سیاہ تو بلائے دل من — دے لعل بستہ گرہ کشائے دل من
من دل نہ دہم بکس برائے دل تو — تو دل نہ دہی بکس برائے دل من

کسی کا پیشاب رک جائے، یا پاخانہ بند ہو جائے، یا مثانہ میں پتھری اٹک جائے تو یہ آیتیں لکھ کر پلائے، جاری ہو جائے گا۔ و بست الجبال بسا فکانت هباء منبثا و حملت الارض و الجبال فدکتا دکة واحدة۔

اسی طرح یہ آیت بھی وہی تاثیر رکھتی ہے: و اذ استسقی موسی (علیہ السلام) لقومه فقلنا اضرب بعصاك الحجر۔ فانفجرت منه اثنتا عشرة عینا۔

اور بھی یہ آیت اس کے مانند ہے: قُلْ كُوْنُوْا حِجَارَةً اَوْ حَدِيْدًا اَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِيْ صُدُوْرِكُمْ فَسَيَقُوْلُوْنَ مَنْ يُّعِيْدُنَا قُلِ الَّذِيْ فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُوْنَ اِلَيْكَ رُءُوْسَهُمْ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هُوَ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ قَرِيْبًا۔

اور بھی پیشاب جاری کرنے کے واسطے یہ آیت مفید ہے۔ لکھ کر گلے میں ڈالے: فَفَتَحْنَآ اَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ مُّنْهَمِرٍ وَّفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُوْنًا فَالْتَقَى الْمَآءُ عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ۔

کسی کا پیشاب جاری رہتا ہو، یا حیض کثرت سے ہو، یا نکسیر بہتی ہو تو یہ آیتیں لکھ کر بیمار کو پلائے: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ۔ وَقِيْلَ يٰٓاَرْضُ ابْلَعِيْ مَآءَكِ وَيٰسَمَآءُ اَقْلِعِيْ وَغِيْضَ الْمَآءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ۔ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَّاْتِيْكُمْ بِمَآءٍ مَّعِيْنٍ۔

لڑکا بدخو ہو تو یہ آیت لکھ کر گردن میں ڈال دے: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ۔ وَلَبِثُوْا فِيْ كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِيْنَ وَازْدَادُوْا تِسْعًا۔ يَوْمَئِذٍ يَّتَّبِعُوْنَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهٗ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا۔

کسی کو نظر بد ہو جائے تو ہلدی کی چند گرہ پر کلمہ اَلْاِسْلَامُ حَقٌّ وَّالْكُفْرُ بَاطِلٌ تین تین مرتبہ پڑھ کر پھونکے اور گرہوں کو آگ میں ڈال کر اس کا دھواں مریض کو پہنچائے۔

چیچک کا عمل یہ ہے کہ سات چاول ثابت لے کر ہر ایک چاول پر سات مرتبہ سورۂ کوثر پڑھے اور اول و آخر تین تین مرتبہ درود شریف پڑھے، اور چاول بچہ کو کھلائے۔

بُرے ہمسایہ کو دور کرنے کے واسطے سورۂ کوثر پرانی قبر کی مٹی پر جو سات قبروں سے لی گئی ہو، سات مرتبہ ہر ایک قبر کی مٹی پر جدا جدا پڑھے اور کسی پارچہ میں باندھ کر اس کے مکان میں ایسی جگہ ڈال دے

کہ وہاں کسی کی جھاڑو نہ پہنچتی ہو۔ یہ عمل منگل کے روز کرے۔

دردِ سر کے واسطے سر پر یا باسطُ لکھے، دفع ہو جائے گا

اگر کوئی کسی سے ناراض ہو جائے اور اُسے راضی کرنا چاہے تو ہر روز ہزار بار یا وَدُوْدُ پڑھے اور اول و آخر درود شریف گیارہ مرتبہ پڑھے بفضلِ الٰہی راضی ہو جائے گا۔

حاجت پوری ہونے اور غائب کو حاضر کرنے اور شفائے مریض کے لیے سورۂ فاتحہ اکتالیس[۴۱] مرتبہ سنت اور فرض فجر کے درمیان پڑھے۔

اگر کسی کو دیوانہ کتا کاٹے اور دیوانہ ہو جانے کا خوف ہو تو روٹی کے چالیس ٹکڑوں پر آیہ اِنَّهُمْ يَكِيْدُوْنَ كَيْدًا وَّ اَكِيْدُ كَيْدًا ۝ فَمَهِّلِ الْكَافِرِيْنَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ۝ لکھ کر چالیس روز تک ایک ایک ٹکڑا کھلائے۔

تمام آفتوں سے بچہ کی حفاظت کے لیے یہ دعا لکھ کر اس کی گردن میں لٹکائے: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۔ اَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّةِ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْطَانٍ وَّ هَامَّةٍ وَّ عَيْنٍ لَامَّةٍ تَحَصَّنْتُ بِحِصْنِ اَلْفِ اَلْفِ لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ۔

کسی کو بادشاہ سے خوف ہو تو یہ عمل پڑھے كٓهٰيٰعٓصٓ كُفِيْتُ۔ اور ہر ایک حرف کے ساتھ اپنے داہنے ہاتھ کی ایک اُنگلی بند کرتا جائے اور اسی طرح حٰمٓ عٓسٓقٓ حُمِيْتُ پڑھے اور بائیں ہاتھ کی ایک ایک انگلی ایک ایک حرف کے ساتھ بند کرتا جائے۔ پھر دونوں ہاتھوں کو اس کے روبرو کھولے۔

ہر مرض کے واسطے یہ چھ آیتیں جن کا نام آیات شفا ہے چینی کے پیالے وغیرہ پر لکھ کر بیمار کو پلائے تین روز یا سات روز تک۔ ان شاء اللہ تعالیٰ شفا ہو جائے گی۔ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَيَشْفِ[۱] صُدُوْرَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِيْنَ ۝ وَشِفَآءٌ[۲] لِّمَا فِي الصُّدُوْرِ ۝ يَخْرُجُ[۳] مِنْ بُطُوْنِهَا شَرَابٌ
مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ فِيْهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ وَنُنَزِّلُ[۴] مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ
وَاِذَا[۵] مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِيْنِ ۝ قُلْ[۶] هُوَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هُدًى وَّشِفَآءٌ ۔

قرآن مجید کی تینتیس[۳۳] آیتیں[۱] جادو دفع کرنے کے لیے نافع اور چوروں اور درندوں اور شیطانوں سے نگہبانی کرنے کے واسطے بہت مفید ہیں۔ لکھ کر دھو کر پلائے یا پڑھ کر پھونک دے، یا خود مریض پڑھے اور جو کوئی ان آیتوں کو ایک مرتبہ صبح اور ایک مرتبہ شام کو پڑھے گا اللہ تعالیٰ کے امن میں رہے گا اور اس پر کسی قسم کی بد دعا کا اثر نہ ہوگا اور دشمنوں اور شیطانوں کے شر سے بے خوف ہوگا۔ وہ آیتیں یہ ہیں: سورۂ بقرہ کی اول چار آیتیں اور آیۃ الکرسی خَالِدُوْنَ تک، اور لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ آخر سورۃ تک اور اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ۔ الْمُحْسِنِيْنَ تک اور قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ آخر سورۃ تک۔ اور وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا۔ لَازِبٍ تک۔ اور يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ۔ تَنْتَصِرَانِ تک اور لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ آخر سورۃ تک، اور قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ۔ شَطَطًا تک۔ اور بعضے شروع میں سورۂ فاتحہ اور آخر میں چاروں قُل بھی پڑھتے ہیں۔

جب چیچک بدن پر ظاہر ہو جائے تو سورۂ اَلرَّحْمٰنُ میں جتنی بار کلمہ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ہے اتنے تار نیلے سوت کے لے کر جمع کر لے اور سورۂ مذکورہ پڑھنا شروع کرے۔ جب کلمہ مذکور پر پہنچے تو اس پر پھونکے اور ایک گرہ لگا دے، اسی طرح آخر سورۃ تک کرتا جائے۔ پھر مریض کی گردن میں باندھ دے اللہ تعالیٰ اس مرض سے عافیت دے گا۔

---

[۱] ان آیات کو بعنوان کلید شفاء صفحہ [۱۵۱] پر تحریر کر دیا گیا ہے۔

اسمائے اصحاب کہف کے بہت فوائد ہیں۔ ان کو لکھ کر اسباب میں رکھے تو لوٹنے سے محفوظ رہے۔ اور گھر میں رکھے تو چوری اور جلنے سے اور پاس رکھے تو مرض سے پناہ پائے۔ وہ یہ ہیں:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ۔ اِلٰهِی بِحُرْمَةِ يَمْلِيْخَا، مَكْسَلْمِيْنَا، كَشْفُوْطَطْ، تَبْيُوْنُسْ اَذْرَفَطْيُوْنُسْ، كَشَافَطْيُوْنُسْ، يُوَانِسْ پُوْسْعِ وَكَلْبُهُمْ قِطْمِيْرٌ۔ وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيْلِ وَمِنْهَا جَآئِرٌ۔

حاجت پوری ہونے کے واسطے یہ دعا ایک ہزار دو سو بار بارہ دن تک پڑھے۔ اللہ تعالیٰ پوری کر دے گا: يَا بَدِيْعَ الْعَجَآئِبِ بِالْخَيْرِ يَا بَدِيْعُ۔

اسی طرح جس کام کی وجہ سے بہت غم ہو تو اس کے واسطے چار رکعت نماز اس طریق سے پڑھے کہ پہلی رکعت میں بعد سورۂ فاتحہ کے لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّیْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ وَنَجَّيْنٰهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِی الْمُؤْمِنِيْنَ سو بار، اور دوسری رکعت میں رَبِّ اِنِّیْ مَسَّنِیَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ سو بار، اور تیسری رکعت میں وَاُفَوِّضُ اَمْرِیْٓ اِلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ سو بار، اور چوتھی رکعت میں وَقَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ سو بار پڑھے اور سلام پھیر کر رَبِّ اِنِّیْ مَغْلُوْبٌ فَانْتَصِرْ سو بار پڑھے۔

جس کے گھر میں شیطان آتے ہوں اور پتھر پھینکتے ہوں وہ آیۂ اِنَّهُمْ يَكِيْدُوْنَ سے رُوَيْدًا تک لوہے کی چار میخوں پر ہر ایک میخ پر پچیس بار پڑھے اور میخوں کو مکان کے چاروں گوشوں میں گاڑ دے۔ یا اسمائے اصحاب کہف چار کاغذوں پر لکھ کر گھر کے چاروں گوشوں میں لٹکا دے۔

جس عورت کے اولاد نہ ہوتی ہو تو ہرن کے چمڑے پر آیۂ وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ ۔ جَمِيْعًا تک

لکھ کراس کی کمر سے باندھ دے۔ اِن شاء اللہ تعالیٰ حمل ٹھیرے گا۔ یا لونگ کے چالیس دانوں پر آیۂ اَوْ کَظُلُمٰتٍ سے نُوْرٍ تک ہر ایک دانہ پر سات مرتبہ پڑھے اور عورت کو حیض موقوف ہونے کے بعد سے ہر روز ایک کھلایا جائے، اور شوہر اس زمانے میں اُس سے ہم بستر ہو۔

پیٹ میں بچہ محفوظ رہنے کے واسطے یہ عمل ہے کہ عورت کے قد کے برابر کچا لیس تار کسم کے رنگے ہوئے لے کر آیۂ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ سے مُحْسِنُوْنَ تک سات مرتبہ پڑھے اور ہر بار ایک گرہ لگا کر اس پر پھونکتا جائے۔ پھر عورت کی کمر سے باندھ دے۔

درد زہ کے وقت یہ آیہ وَاَلْقَتْ مَافِيْهَا وَتَخَلَّتْ ۔ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ اِهْيًا اِشْرَاهِيًا کاغذ پر لکھے اور پاک کپڑے میں سی کر عورت کی بائیں ران پر باندھے۔ آسانی سے بچہ پیدا ہو جائے گا۔ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ تَعَالٰی ۔

جس عورت کے لڑکی پیدا ہوتی ہو نہ لڑکا، تو حمل پر تین مہینہ گزرنے سے پہلے آیہ اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى سے اَلْمُتَعَالِ تک اور آیہ يٰا زَكَرِيَّا سے سَمِيًّا تک ہرن کے باریک چمڑے پر گلاب اور زعفران سے لکھ کر یہ لکھے بِحَقِّ مَرْيَمَ وَعِيْسٰى اِبْنًا صَالِحًا طَوِيْلَ الْعُمْرِ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اور عورت کی کمر سے باندھے۔ اللہ تعالیٰ اسے لڑکا مرحمت کرے گا۔

اور جس عورت کے اولاد نہ ہوتی ہو تو یَا مُبْدِئُ تین پارچہ کاغذ پر لکھ کر شروع ماہ میں تین روز تک اسے کھلائے اور آیۂ اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى سے مُتَعَالِ تک لکھ کر کمر سے باندھے۔ فضل الٰہی سے حمل ٹھیرے گا۔

جس عورت کا بچہ زندہ نہ رہتا ہو تو اجوائن اور سیاہ مرچ پر پیر کے روز ظہر کے قریب سورۃ

وَالشَّمْس چالیس مرتبہ پڑھے اور ہر بار شروع اور آخر میں درود شریف پڑھے اور حمل کے ظہور سے بچہ کا دودھ چھوڑانے تک تھوڑا تھوڑا عورت کو کھلایا جائے۔ ان شاء اللہ تعالیٰ بچہ کی عمر دراز ہوگی۔

جس عورت کے لڑکی ہی پیدا ہوتی ہو تو اس کے پیٹ پر شہادت کی انگلی دائرہ کے مانند ستر بار پھرائی جائے اور ہر بار میں یَا مَتِینُ پڑھا جائے۔

جس مریض کے علاج میں اطبا عاجز ہو جائیں تو سفید چینی کے پیالہ یا رکابی میں یہ عمل لکھ کر پانی سے دھو کر پلائے۔ یَا حَيُّ حِيْنَ لَا حَيَّ فِي دَيْمُوْمَةِ مُلْكِهٖ وَبَقَائِهٖ يَا حَيُّ اور بعضے شروع میں سورۂ فاتحہ بھی لکھتے ہیں۔ یہ عمل چالیس روز تک کیا جائے۔

کوئی چیز گم ہو جائے تو یَا حَفِيْظُ ایک سو انیس مرتبہ اور اسی قدر يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمٰوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ پڑھے۔ ان شاء اللہ تعالیٰ وہ چیز مل جائے گی۔

تپ لرزہ کے واسطے یہ لکھے: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، بَرَاءَةٌ مِّنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ إِلٰى أُمِّ مُلْدَمٍ الَّتِيْ تَاْكُلُ اللَّحْمَ وَتَشْرَبُ الدَّمَ وَتَهْشِمُ الْعَظْمَ أَمَّا بَعْدُ يَا أُمَّ مُلْدَمٍ إِنْ كُنْتِ مُؤْمِنَةً فَبِحَقِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنْ كُنْتِ يَهُوْدِيَّةً فَبِحَقِّ مُوْسَى الْكَلِيْمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَإِنْ كُنْتِ نَصْرَانِيَّةً فَبِحَقِّ الْمَسِيْحِ عِيْسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ أَنْ لَا أَكَلْتِ بِفُلَانِ ابْنِ فُلَانَةَ لَحْمًا وَلَا شَرِبْتِ لَهٗ دَمًا وَلَا هَشَمْتِ لَهٗ عَظْمًا وَتَحَوَّلِيْ عَنْهُ إِلٰى مَنِ اتَّخَذَ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا آخَرَ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ وَإِلَّا فَأَنْتِ بَرِيَّةٌ مِّنَ اللّٰهِ تَعَالٰى وَاللّٰهُ تَعَالٰى بَرِيْءٌ مِّنْكِ وَحَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ، وَ

وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّاٰلِہٖ وَاَصْحَابِہٖ اَجْمَعِیْنَ ۔ اور فلاں اور فلانہ کی جگہ مریض اور اُس کی ماں کا نام لکھے اور مریض کے گلے میں ڈال دے۔

بخار کے واسطے یہ لکھے اور مریض کے سر پر باندھے: کٓھٰیٰعٓصٓ، ذِکْرُ رَحْمَۃِ رَبِّکَ سے شَقِیًّا تک اور آیۃ قُلْنَا یٰنَارُ کُوْنِیْ بَرْدًا وَّسَلٰمًا عَلٰٓی اِبْرٰہِیْمَ لکھ کر دھو کر پلائے۔

خنازیر یعنی کنٹھ مالا کے واسطے پکائے ہوئے چمڑے کا تسمہ بیمار کے قد کے برابر لے، اور اکتالیس گرہ لگائے، اور ہر ایک گرہ کے وقت یہ پڑھے اور پھونکے: بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَعُوْذُ بِعِزَّۃِ اللّٰہِ وَقُوَّۃِ اللّٰہِ وَعَظَمَۃِ اللّٰہِ وَبُرْھَانِ اللّٰہِ وَسُلْطَانِ اللّٰہِ وَکَنَفِ اللّٰہِ وَجَوَارِ اللّٰہِ وَاَمَانِ اللّٰہِ وَحِرْزِ اللّٰہِ وَصُنْعِ اللّٰہِ وَکِبْرِیَآءِ اللّٰہِ وَنَظَرِ اللّٰہِ وَبَھَآءِ اللّٰہِ وَجَلَالِ اللّٰہِ وَکَمَالِ اللّٰہِ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہِ مِنْ شَرِّ مَا اَجِدُ. پھر مریض کی گردن میں لٹکائے۔

ضُعف بینائی کے واسطے ہر نماز فرض کے بعد یہ آیۃ تین مرتبہ پڑھے: فَکَشَفْنَا عَنْکَ غِطَآءَکَ فَبَصَرُکَ الْیَوْمَ حَدِیْدٌ، اور آنکھوں پر پھونکے۔

مرض مرگی کے واسطے تانبے کی تختی کے ایک جانب سنیچر کی پہلی ساعت میں یَا قَھَّارُ اَنْتَ الَّذِیْ لَا یُطَاقُ اِنْتِقَامُہٗ اور دوسری طرف یَا مُذِلَّ کُلِّ جَبَّارٍ عَنِیْدٍ بِقَھْرِ عَزِیْزِ سُلْطَانِہٖ یَا مُذِلُّ کندہ کر کے بیمار کی گردن میں لٹکائے

یہ اسم اعظم شفائے مریض کے واسطے پڑھ کر پھونکے، یا لکھ کر باندھے یا دھو کر پلائے: اَللّٰہُ اَکْبَرُ دس مرتبہ بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، فَرْدٌ حَیٌّ قَیُّوْمٌ عَدْلٌ حَکَمٌ قُدُّوْسٌ لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوْا ھُدًی وَّشِفَآءٌ. انیس مرتبہ اور ہر مرتبہ بسم اللہ ہونا چاہیے۔ اور یہی اسم اعظم طریقہ مذکور سے جادو اور

نظر بد اور جن وغیرہ کے دور کرنے کے واسطے مفید ہے۔ لیکن بجائے اَلَّذِیْنَ آیت کے حَسْبُنَا اللّٰہُ وَ نِعْمَ الْوَکِیْلُ رکھا جائے۔

میاں بیوی کی موافقت کے واسطے شروع مہینے کے پہلے پیر کی پہلی گھڑی میں توت کے عرق سے ہرن کے باریک چمڑے یعنی جھلی پر اس طرح لکھے: وَاعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِیْعًا وَّلَا تَفَرَّقُوْا وَاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَیْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءً فَاَلَّفَ بَیْنَ قُلُوْبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖٓ اِخْوَانًا ۚ وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِّنْهَا ۗ كَذٰلِكَ یُبَیِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰیٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۝ وَلْتَكُنْ مِّنْكُمْ اُمَّةٌ یَّدْعُوْنَ اِلَى الْخَیْرِ وَیَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَیَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَاُولٰٓىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝ وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِیْنَ تَفَرَّقُوْا وَاخْتَلَفُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْبَیِّنٰتُ ۗ وَاُولٰٓىِٕكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِیْمٌ یَا مُقَلِّبَ الْقُلُوْبِ اَلِّفْ بَیْنَ قَلْبِ زَیْدِ بْنِ عُمَرَ فَاطِمَہ وَبَیْنَ قَلْبِ عَائِشَةَ بِنْتِ خَالِدٍ وَ خَدِیْجَہ اور طالب اپنے پاس رکھے، زوجہ ہو یا شوہر۔

ہفتہ کا دن حُب اور تسخیر کے واسطے اکیس [21] بار پڑھے۔ اول و آخر گیارہ گیارہ بار درود شریف بھی اَللّٰہُ الْکَافِیْ وَتَصَدَّقْتُ الْکَافِیْ وَوَجَدْتُ الْکَافِیْ وَکَفَانِیَ الْکَافِیْ وَنِعْمَ الْکَافِیْ وَھُوَ الْکَافِیْ وَلِلّٰہِ الْحَمْدُ۔

تعویذ وبائے ہیضہ وطاعون وغیرہ کا:

اِلٰهِیْ بِحُرْمَتِ حَضْرَتْ شَیْخ مُحَمَّدْ صَادِقْ فَارُوْقِیْ نَقْشَبَنْدِیْ مُجَدِّدِیْ سَرْهَنْدِیْ کُشْتَہ وَبَائیْ وَبَادَفَعْ شُوَدْ۔ لکھ کر گردن میں لٹکائے یا بازو پر باندھے۔ فقط

ے یہ نام بطور مثال کے ہیں۔ ان کی جگہ جن میاں بیوی میں موافقت کرانا ہو ان کے نام لکھنا چاہییں۔

اعتصام دعائے حزب البحر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

وَاِذَا جَآءَكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاٰيٰتِنَا فَقُلْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ
عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۙ اَنَّهٗ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوْٓءًۢا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْۢ بَعْدِهٖ
وَاَصْلَحَ فَاَنَّهٗ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلِتَسْتَبِيْنَ سَبِيْلُ
الْمُجْرِمِيْنَ ۝ قُلْ اِنِّيْ نُهِيْتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ قُلْ لَّآ اَتَّبِعُ
اَهْوَآءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُهْتَدِيْنَ ۝ ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ الْغَمِّ
اَمَنَةً نُّعَاسًا يَّغْشٰى طَآئِفَةً مِّنْكُمْ ۙ وَطَآئِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّوْنَ بِاللّٰهِ غَيْرَ
الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ۭ يَقُوْلُوْنَ هَلْ لَّنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ۭ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهٗ
لِلّٰهِ ۭ يُخْفُوْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ مَّا لَا يُبْدُوْنَ لَكَ ۭ يَقُوْلُوْنَ لَوْ كَانَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَّا
قُتِلْنَا هٰهُنَا ۭ قُلْ لَّوْ كُنْتُمْ فِيْ بُيُوْتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِيْنَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى
مَضَاجِعِهِمْ ۚ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ
بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۭ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ ۭ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗٓ اَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَآءُ
بَيْنَهُمْ تَرٰىهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَّبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا ۡ سِيْمَاهُمْ فِيْ
وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِ ۭ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰىةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيْلِ ۝
كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهٗ فَاٰزَرَهٗ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوْقِهٖ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ

لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ط وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ط

ا با تا ثا ج حا خا د ذ را زا س ش ص ض طا ظا ع غ فا ق ك ل م ن و ها يا۔

دُعَائے حزبُ البحر

رَبِّ سَهِّلْ وَيَسِّرْ وَلَا تُعَسِّرْ عَلَيْنَا يَا رَبِّ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ يَا عَلِيُّ
يَا عَظِيْمُ يَا حَلِيْمُ يَا عَلِيْمُ اَنْتَ رَبِّيْ وَعِلْمُكَ حَسْبِيْ فَنِعْمَ الرَّبُّ رَبِّيْ وَنِعْمَ
الْحَسْبُ حَسْبِيْ تَنْصُرُ مَنْ تَشَآءُ وَاَنْتَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ط نَسْئَلُكَ الْعِصْمَةَ فِي
الْحَرَكَاتِ وَالسَّكَنَاتِ وَالْكَلِمَاتِ وَالْاِرَادَاتِ وَالْخَطَرَاتِ مِنَ الظُّنُوْنِ وَالشُّكُوْكِ
وَالْاَوْهَامِ السَّاتِرَةِ لِلْقُلُوْبِ عَنْ مُطَالَعَةِ الْغُيُوْبِ فَقَدِ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُوْنَ وَزُلْزِلُوْا
زِلْزَالًا شَدِيْدًا ط وَاِذْ يَقُوْلُ الْمُنَافِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا
اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ اِلَّا غُرُوْرًا ه فَثَبِّتْنَا وَانْصُرْنَا وَسَخِّرْ لَنَا هٰذَا الْبَحْرَ كَمَا سَخَّرْتَ الْبَحْرَ
لِمُوْسٰى عَلَيْهِ السَّلَامُ ط وَسَخَّرْتَ النَّارَ لِاِبْرَاهِيْمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ط وَسَخَّرْتَ الْجِبَالَ
وَالْحَدِيْدَ لِدَاوٗدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ط وَسَخَّرْتَ الرِّيْحَ وَالشَّيَاطِيْنَ وَالْجِنَّ وَالْاِنْسَ
لِسُلَيْمَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ط وَسَخَّرْتَ الْمُلْكَ وَالْمَلَكُوْتَ لِنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ ط وَسَخِّرْ لَنَا كُلَّ بَحْرٍ هُوَ لَكَ فِي الْاَرْضِ وَالسَّمَآءِ وَالْمُلْكِ وَالْمَلَكُوْتِ وَبَحْرَ
الدُّنْيَا وَبَحْرَ الْاٰخِرَةِ وَسَخِّرْ لَنَا كُلَّ شَيْءٍ يَا مَنْ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَيْءٍ كٓهٰيٰعٓصٓ
كٓهٰيٰعٓصٓ كٓهٰيٰعٓصٓ اُنْصُرْنَا فَاِنَّكَ خَيْرُ النَّاصِرِيْنَ ط وَافْتَحْ لَنَا فَاِنَّكَ خَيْرُ
الْفَاتِحِيْنَ ط وَاغْفِرْ لَنَا فَاِنَّكَ خَيْرُ الْغَافِرِيْنَ ط وَارْحَمْنَا فَاِنَّكَ خَيْرُ الرَّاحِمِيْنَ ط

وَارْزُقْنَا فَإِنَّكَ خَيْرُ الرَّازِقِيْنَ ط وَاحْفَظْنَا فَإِنَّكَ خَيْرُ الْحَافِظِيْنَ ط وَاهْدِنَا
وَنَجِّنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِيْنَ ط وَهَبْ لَنَا مِنْ لَّدُنْكَ رِيْحًا طَيِّبَةً كَمَا هِيَ فِيْ
عِلْمِكَ وَانْشُرْهَا عَلَيْنَا مِنْ خَزَآئِنِ رَحْمَتِكَ وَاحْمِلْنَا بِهَا حَمْلَ الْكَرَامَةِ مَعَ
السَّلَامَةِ وَالْعَافِيَةِ فِي الدِّيْنِ وَالدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ط
اَللّٰهُمَّ يَسِّرْ لَنَا اُمُوْرَنَا مَعَ الرَّاحَةِ لِقُلُوْبِنَا وَاَبْدَانِنَا وَالسَّلَامَةِ وَالْعَافِيَةِ فِيْ
دِيْنِنَا وَدُنْيَانَا وَكُنْ لَّنَا صَاحِبًا فِيْ سَفَرِنَا وَخَلِيْفَةً فِيْ اَهْلِنَا وَاطْمِسْ عَلٰى وُجُوْهِ
اَعْدَآئِنَا وَامْسَخْهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ الْمُضِيَّ وَلَا الْمَجِيْءَ اِلَيْنَا
وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُوْنَ ۝ وَلَوْ نَشَآءُ
لَمَسَخْنٰهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوْا مُضِيًّا وَّلَا يَرْجِعُوْنَ ۝ يٰسٓ ۝ وَالْقُرْاٰنِ
الْحَكِيْمِ ۝ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ۝ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝ تَنْزِيْلَ الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ
لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ فَهُمْ غٰفِلُوْنَ ۝ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ
لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝ اِنَّا جَعَلْنَا فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ اَغْلٰلًا فَهِيَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُوْنَ ۝
وَجَعَلْنَا مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ سَدًّا وَّمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُوْنَ ۝
شَاهَتِ الْوُجُوْهُ ط شَاهَتِ الْوُجُوْهُ ط شَاهَتِ الْوُجُوْهُ ط وَعَنَتِ الْوُجُوْهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّوْمِ
وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ط طٰسٓ طٰسٓمّٓ حٰمٓ عٓسٓقٓ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيٰنِ ۝
بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيٰنِ ط حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ رُفِعَتْ بِاَمْرِ اللّٰهِ تَعَالٰى
كُلَّ بَلَآءٍ وَّقَضَآءٍ يَّجِيْءُ مِنْ هٰذِهِ الْجِهَاتِ السِّتَّةِ تَاْمَنُ بِاِذْنِ اللّٰهِ تَعَالٰى مِنْ

جَمِيعِ الْآفَاتِ وَالْعَاهَاتِ ۔ اَللّٰهُمَّ لَا تَقْتُلْنِيْ بِغَضَبِكَ وَلَا تُهْلِكْنِيْ بِعَذَابِكَ
وَعَافِنِيْ قَبْلَ ذٰلِكَ ۔ اَللّٰهُمَّ لَا تُؤَاخِذْنَا بِسُوْءِ اَعْمَالِنَا وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَّا
يَرْحَمُنَا وَكُفَّ اَيْدِيَ الظَّالِمِيْنَ عَنَّا يَا حَفِيْظُ اِحْفَظْنِيْ وَيَسِّرْ اُمُوْرِيْ وَحَصِّلْ
مُرَادِيْ ط حٰمٓ حُمَّ الْاَمْرُ وَجَاءَ النَّصْرُ فَعَلَيْنَا لَا يُنْصَرُوْنَ ط حٰمٓ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ
مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ط غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيْدِ الْعِقَابِ ذِي
الطَّوْلِ ط لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ط اِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ہ بِسْمِ اللّٰهِ بَابُنَا تَبَارَكَ حِيْطَانُنَا يٰسٓ
سَقْفُنَا كٓهٰيٰعٓصٓ كِفَايَتُنَا حٰمٓ عٓسٓقٓ حِمَايَتُنَا فَسَيَكْفِيْكَهُمُ اللّٰهُ ط وَهُوَ السَّمِيْعُ
الْعَلِيْمُ ط سِتْرُ الْعَرْشِ مَسْبُوْلٌ عَلَيْنَا وَعَيْنُ اللّٰهِ نَاظِرَةٌ اِلَيْنَا بِحَوْلِ اللّٰهِ لَا
يُقْدَرُ عَلَيْنَا وَاللّٰهُ مِنْ وَّرَآئِهِمْ مُّحِيْطٌ ط بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَّجِيْدٌ فِيْ لَوْحٍ مَّحْفُوْظٍ ہ
فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا ط وَهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ط اِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِيْ نَزَّلَ الْكِتٰبَ
وَهُوَ يَتَوَلَّى الصّٰلِحِيْنَ ہ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ
الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ہ بِسْمِ اللّٰهِ الَّذِيْ لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهٖ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا
فِي السَّمَآءِ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ہ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ ہ وَ
صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ ہ اختتام دعاء حزب البحر
يَا اَللّٰهُ يَا نُوْرُ يَا حَقُّ يَا مُبِيْنُ اكْسُنِيْ مِنْ نُّوْرِكَ وَعَلِّمْنِيْ مِنْ عِلْمِكَ
وَفَهِّمْنِيْ عَنْكَ وَاَسْمِعْنِيْ مِنْكَ وَاَبْصِرْنِيْ بِكَ وَاَقِمْنِيْ بِشُهُوْدِكَ وَعَرِّفْنِي
الطَّرِيْقَ اِلَيْكَ وَهَوِّنْهَا عَلَيَّ بِفَضْلِكَ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ہ يَا سَمِيْعُ يَا عَلِيْمُ

يَا حَلِيْمُ يَا عَلِيُّ يَا عَظِيْمُ اِسْمَعْ دُعَائِيْ بِخَصَآئِصِ لُطْفِكَ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ ط
اَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّاتِ كُلِّهَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ يَا عَظِيْمُ السُّلْطَانِ
يَا قَدِيْمُ الْاِحْسَانِ يَا دَآئِمُ النِّعَمِ يَا بَاسِطُ الرِّزْقِ يَا وَاسِعَ الْعَطَايَا يَا دَافِعَ
الْبَلَايَا يَا حَاضِرًا لَيْسَ بِغَآئِبٍ يَا مَوْجُوْدًا عِنْدَ الشَّدَآئِدِ يَا خَفِيَّ اللُّطْفِ يَا
لَطِيْفَ الصُّنْعِ يَا حَلِيْمًا لَا يَعْجَلُ اِقْضِ حَاجَتِيْ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ ط
اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِاسْمِكَ الْمَخْزُوْنِ الْمَكْنُوْنِ السَّلَامِ الْمُنَزَّلِ الْقُدُّوْسِ
الْمُقَدَّسِ الْمُطَهَّرِ الطَّاهِرِ يَا دَهْرُ يَا دَيْهُوْرُ يَا دَيْهَارُ يَا اَزَلُ يَا اَبَدُ يَا مَنْ
لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ ط يَا مَنْ لَمْ يَزَلْ يَا هُوَ ط يَا هُوَ ط يَا هُوْ
يَا مَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ط يَا مَنْ لَمْ يَعْلَمْ مَا هُوَ اِلَّا هُوَ ط يَا كَانُ يَا كَيْنَانُ يَا رُوْحُ
يَا كَآئِنُ قَبْلَ كُلِّ كَوْنٍ يَا كَآئِنُ بَعْدَ كُلِّ كَوْنٍ اِهْيًا اَشْرَاهِيًا اَذُوْنِيْ اَصْبَاءُوْتُ
يَا مُجَلِّيْ عَظَآئِمِ الْاُمُوْرِ ط سُبْحَانَكَ عَلٰى حِلْمِكَ بَعْدَ عِلْمِكَ سُبْحَانَكَ عَلٰى عَفْوِكَ
بَعْدَ قُدْرَتِكَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ط عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ
رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ط لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ه اَللّٰهُمَّ
صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ كُلِّ شَيْءٍ كَمَا صَلَّيْتَ وَسَلَّمْتَ وَبَارَكْتَ
وَرَحِمْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ فِي الْعَالَمِيْنَ ه اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ ه

کلید الشفا

۳۳ آیتیں

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قرآن مجید کی یہ تینتیس آیتیں جادو دفع کرنے کے لیے نافع اور چوروں اور درندوں شیطانوں سے نگہبانی کرنے کے واسطے بہت مفید ہیں، لکھ کر دھو کر پلائے، یا پڑھ کر پھونک دے، یا خود مریض پڑھے۔ اور جو کوئی ان آیتوں کو ایک مرتبہ صبح اور ایک مرتبہ شام کو پڑھے گا، اللہ تعالیٰ کی امان میں رہے گا اور اس پر کسی اسم اور دعا کا اثر نہ ہوگا، اور دشمنوں اور شیطانوں کے شر سے بے خوف ہوگا۔ اول و آخر گیارہ گیارہ مرتبہ درود شریف پڑھنا چاہیے:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ۝ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝ مٰلِكِ یَوْمِ الدِّیْنِ ۝ اِیَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِیَّاكَ نَسْتَعِیْنُ ۝ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ ۝ صِرَاطَ الَّذِیْنَ اَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ ۝ غَیْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَیْهِمْ وَلَا الضَّآلِّیْنَ ۝ اٰمین

الٓمّٓ ۝ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَیْبَ فِیْهِ هُدًی لِّلْمُتَّقِیْنَ ۝ الَّذِیْنَ یُؤْمِنُوْنَ بِالْغَیْبِ وَ یُقِیْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَ مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ یُنْفِقُوْنَ ۝ وَالَّذِیْنَ یُؤْمِنُوْنَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَیْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ یُوْقِنُوْنَ ۝ اُولٰٓئِكَ عَلٰی هُدًی مِّنْ رَّبِّهِمْ وَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ۚ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ ؕ لَهٗ مَا فِي
السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَشْفَعُ عِنْدَهٗۤ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ؕ يَعْلَمُ مَا
بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖۤ اِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ وَسِعَ
كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ ۚ وَلَا يَئُوْدُهٗ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ۝ لَآ
اِكْرَاهَ فِي الدِّيْنِ ۙ قَدْ تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ فَمَنْ يَّكْفُرْ بِالطَّاغُوْتِ وَيُؤْمِنْ
بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى ۗ لَا انْفِصَامَ لَهَا ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝ اَللّٰهُ
وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۙ يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْۤا اَوْلِيٰٓـُٔهُمُ
الطَّاغُوْتُ يُخْرِجُوْنَهُمْ مِّنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ
فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَاِنْ تُبْدُوْا مَا فِيْۤ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوْهُ
يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ ؕ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيْرٌ ۝ اٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَاۤ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَّبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ؕ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَ
مَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ ۫ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ۫ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ۫
غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ۝ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ؕ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ؕ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَاۤ اِنْ نَّسِيْنَاۤ اَوْ اَخْطَاْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَاۤ
اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهٗ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ ۚ وَ
اعْفُ عَنَّا ۟ وَاغْفِرْ لَنَا ۟ وَارْحَمْنَا ۟ اَنْتَ مَوْلٰىنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ۝

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی
عَلَى الْعَرْشِ قف یُغْشِی الَّیْلَ النَّهَارَ یَطْلُبُهٗ حَثِیْثًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُوْمَ مُسَخَّرٰتٍ
بِاَمْرِهٖ ط اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ ط تَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِیْنَ ہ اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا
وَّخُفْیَةً ط اِنَّهٗ لَا یُحِبُّ الْمُعْتَدِیْنَ ہ ج وَلَا تُفْسِدُوْا فِی الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا وَ
ادْعُوْهُ خَوْفًا وَّطَمَعًا ط اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِیْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِیْنَ ہ

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ط اَیًّا مَّا تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰی ج وَلَا
تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَیْنَ ذٰلِكَ سَبِیْلًا ہ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ
لَمْ یَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ یَكُنْ لَّهٗ شَرِیْكٌ فِی الْمُلْكِ وَلَمْ یَكُنْ لَّهٗ وَلِیٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ
تَكْبِیْرًا ہ

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ہ لا فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ہ لا فَالتّٰلِیٰتِ ذِكْرًا ہ لا اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ہ ط
رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَیْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ہ ط اِنَّا زَیَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْیَا
بِزِیْنَةِ نِ الْكَوَاكِبِ ہ لا وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَیْطٰنٍ مَّارِدٍ ہ ج لَا یَسَّمَّعُوْنَ اِلَى الْمَلَاِ
الْاَعْلٰی وَیُقْذَفُوْنَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ہ ق صلے دُحُوْرًا وَّلَهُمْ عَذَابٌ وَّاصِبٌ ہ اِلَّا مَنْ
خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ہ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ
مَّنْ خَلَقْنَا ط اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّنْ طِیْنٍ لَّازِبٍ ہ

یٰمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوْا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوٰتِ وَ
الْاَرْضِ فَانْفُذُوْا ط لَا تَنْفُذُوْنَ اِلَّا بِسُلْطٰنٍ ہ ج فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ہ یُرْسَلُ

عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ ۙ وَّ نُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ۞

لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَّرَاَيْتَهٗ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ؕ وَ تِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ۞ هُوَ اللّٰهُ الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ۞ هُوَ اللّٰهُ الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوْسُ السَّلٰمُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيْزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۞ هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ؕ يُسَبِّحُ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۞

قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوْٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ۞ يَّهْدِيْٓ اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ ؕ وَلَنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا ۞ وَّاَنَّهٗ تَعٰلٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا ۞ وَّاَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ۞

قُلْ يٰٓاَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ۞ لَآ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ ۞ وَلَآ اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَآ اَعْبُدُ ۞ وَلَآ اَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُّمْ ۞ وَلَآ اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَآ اَعْبُدُ ۞ لَكُمْ دِيْنُكُمْ وَلِيَ دِيْنِ ۞

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۞ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۞ لَمْ يَلِدْ ۙ وَلَمْ يُوْلَدْ ۞ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ ۞

قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۞ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۞ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ ۞ وَمِنْ شَرِّ النَّفّٰثٰتِ فِي الْعُقَدِ ۞ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ۞

قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۞ مَلِكِ النَّاسِ ۞ اِلٰهِ النَّاسِ ۞ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ ۞ الْخَنَّاسِ ۞ الَّذِيْ يُوَسْوِسُ فِيْ صُدُوْرِ النَّاسِ ۞ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۞

خاتمۂ کتاب

الحمد للہ والمنۃ کہ ترتیب یک جائی مَقَامَات اِرْشَادِیَہ و ترجمۂ مَقَامَاتِ اِرْشَادِیَہ مع بعض زوائد ضروریہ، نیز اَنْوَارِ اَحْمَدِیَّہ فِی مَنَاقِب عنائتیہ بارِ دوم بتاریخ ۴ صفر المظفر ۱۳۷۷ھ روز شنبہ اتمام کو پہنچی۔ یہ حقیر ہرگز اس قابل نہ تھا مگر فضلِ الٰہی شاملِ حال ہوا۔ ناظرین باتمکین سے استدعا ہے کہ ہمیشہ اس حقیر سراپا تقصیر کے حق میں دُعائے خیر فرمائیں اور بارگاہ ایزدی میں ملتجی ہوں کہ یہ ہدیہ مختصر قبول ہو جائے اور حق تعالیٰ برکاتِ حضرات اکابر اور نسبت و فیوض حضرت پیر دستگیر رضی اللہ عنہم سے مالامال فرمائے۔ بفحوائے کُلُّ مَنْ عَلَیْهَا فَانٍ وَّ یَبْقٰی وَجْهُ رَبِّكَ ذُوالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ یہ حقیر فانی نہ رہے گا اور کتاب یادگار باقی رہے گی اِنْ شَآءَ اللّٰہُ تَعَالٰی ؎

بماند سالہا ایں نظم و ترتیب — زما ہر ذرہ خاک افتد بجائے
مگر صاحبدلے روزے بہ رحمت — کند در حق ایں مسکیں دُعائے

ذکر نیکو رفتگاں دارد ثواب — عاصیاں را مے رہاند از عذاب
ہر کرا باشد محبت با خدا! — کے بداند واصلانش را جدا
ذکر ایشاں ذکر آں یزداں بود — یاد نیکاں یاد آں سبحاں بود

وَآخِرُ دَعْوَانَا اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ - رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا
اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ، وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ
وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى نَبِيِّهِ الْكَرِيْمِ، وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَزْوَاجِهٖ وَاَصْحَابِهٖ
اَلْفَ اَلْفِ صَلَوَاتٍ وَّتَسْلِيْمٍ +

(کتبہٗ خاکسار محمد یوسف کاتب ساکن حضرت کیلیانوالہ ضلع گوجرانوالہ)